

ધી ઇસ્માઇલી સોસાયટી

ગુજરાતી અનુવાદ સીરીઝ નં. ૩

પહેલા ક્રાંતી ખલિફ ઇમામ અલ-મહેદી

૩

એ અરબી કૃતિઓ

‘ઇસ્તિલાહ ઇમામ’ અને ‘સિરાત જાફર અલ હાજીમ’
ના અંગ્રેજી અનુવાદ ઉપરથી ગુજરાતી

અનુવાદક

વલીમહમ્મદ નાનજી હુદા

આવૃત્તિ ૧ લી

નકલ ૧૦૦૦

૧૯૪૮

કિંમત રૂ. ૧૫

આફ્રિકા માટે રૂ. ૨૫

ઇસ્માઇલી સોસાયટી માટે પ્રગટ કરનાર

થેકર એન્ડ કું. બુકસેલર્સ

રામપાટ રોડ મુંબઈ-ઇન્ડિયા

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૬૮૭૮- કિંમત ૧-૬-૦

ગ્રંથનામ ઇમામ - અલ-મરફી

વર્ગીક ૫૭૨૯: ૬૨૯૨

પહેલા કાતમી ખલિક
ઇમામ અલ-મહેદી

THE ISMAILI SOCIETY

Story of

IMAM-AL-MAHDI

(The First Fatmīd Caliph.)

Guj. Translations of

ISTITARUL IMAM

&

SIRAT JA'FAR-AL-HAJIB.

by

V. N. HOODA.

1948

Published for the ISMAILI SOCIETY by

THACKER & CO, LTD,

Rampart Row, BOMBAY, INDIA,

ધી ધરમાઈલી સોસાઈટી

ગુજરાતી અનુવાદ સીરીઝ નં. ૩

પહેલા ક્રાંતી ખલિફ
ઇમામ અલ-મેહેદી

૩

એ અરબી કૃતિયો

‘ઇસ્તિલાફ ઇમામ’ અને ‘સિરાત ખાફર અલ હાજીય’
ના અંગ્રેજી અનુવાદ ઉપરથી ગુજરાતી

અનુવાદક

વલીમહમદ નાનજી હુદા

આવૃત્તિ ૧ લી

નકલ ૧૦૦૦

૧૯૪૮

કિંમત રૂ. ૧૫

આફ્રિકા માટે રૂ. ૨

ધરમાઈલી સોસાઈટી માટે પ્રગટ કરનાર

થેકર એન્ડ કું. બુકસેલર્સ

રામપાર્ટ રોડ મુંબઈ-ઇન્ડિયા

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૨૬૮૭૯

: મુદ્રક :

બલવંત પિતાંબર ઠક્કર
ઉપા પ્રિન્ટરી લી.
દેવકરણ મેનશન, પ્રિન્સેસ
સ્ટ્રીટ, મુંબઈ, ૨.

યાદી

સને ૧૯૪૬ ના ફેબ્રુઆરી માસની ૧૬મી તારીખે મુંબઈમાં સ્થાપન થયેલી “બી ઇસ્માઇલી સોસાયટી”નો હેતુ ઇસ્માઇલીઝમ એટલે ઇસ્લામમાં ઇસ્માઇલીની બધી શાખાઓની હીલચાલો, તેમનાં સાહિત્ય, ઇતિહાસ, શીક્ષણ, આધ્યાત્મવાદ અને એવાં બધાં સાથે સંકળાયેલી સઘળી બાબતોના સ્વતંત્ર અને બારીક અભ્યાસને ઉત્તેજીત બનાવી તેમાં વૃદ્ધિ કરવાનો છે. સોસાયટીએ પોતાનાં કાર્યક્ષેત્રમાંથી કોઇપણ તરેહના ધાર્મિક અથવા રાજદ્વારી પ્રચાર કે વાદવિવાદને બાકાત રાખેલ છે અને ઇસ્માઇલીની કોઇ અમુક શાખાનું દષ્ટિબિન્દુ સાબિત કરવાની તેની પ્રવૃત્તિ નથી. આવા અભ્યાસ સાથે સંબંધ ધરાવતા જુદાજુદા વિષયો ઉપરના જતાંતો, પુરાતન ઇસ્માઇલી કૃતિઓની મુળ પ્રતોની બારીક તપાસ સાથેની આવૃત્તિઓ તેના તરજુમા અને ટુંકા પત્રો અને નોંધોના સંગ્રહ પ્રગટ કરવાનો ઇસ્માઇલી સોસાયટી ઇરાદો રાખે છે અને ઇસ્માઇલીઝમના જ્ઞાનમાં હિરસો આપતી સમ્પૂર્ણ યોગ્ય લાગતી જુદા જુદા લેખકોની કૃતિઓ પ્રગટ કરવાનું સ્વિકારે છે. વિષયના અમત્યના અભ્યાસ ઉપર અવલંબિત હોય એવા વિચારો અને અભિપ્રાયોની છુટથી આપ લે થાય એને ઉત્તેજન આપવાની ઇસ્માઇલી સોસાયટીની હંમેશની નિતી છે. એ ખાસ લક્ષમાં રાખવાની જરૂર છે કે ઇસ્માઇલી સોસાયટી તરફથી કોઇપણ કૃતિ બહાર પડે એથી એનો કોઇપણ રીતે એવો અર્થ થવો જોઇતો નથી કે એમાં દર્શાવેલા વિચારો અથવા દષ્ટિબિન્દુઓને સોસાયટીની અનુમતી છે અથવા તે સ્વિકારે છે.

પ્રસ્તાવના.

આજથી એક હજાર વર્ષથી વધુ પહેલાં જ્યારે સર્વત્ર અને ખાસ કરીને ઇસ્લામી જગત ઉપર દુન્યવિ સત્તાનું પ્રભાવન, ધાર્મિક અસહિષ્ણુતા, કંગાલિયત, જુદમ, અરાજકતા અને જુદા જુદા દૃષ્ટિબિન્દુવાળા ધર્મના વાદાઓ વચ્ચે કાલિલ મતભેદો અને વિતંડાવાદના સ્થિતિની ઓળાઓ ફરી વળ્યા હતા અને વાતાવરણ અતિ કલુષિત બની ગયું હતું ત્યારે જ્ઞાન્તિ વાન્જી આમ જનતા અને મુલેહ પસંદ ધર્મિષ્ઠ જનોની મીટ હો રસુલુલ્લાહની પેલી પ્રખ્યાત હદીસ ઉપર મંડાઈ રહી હતી કે:—“મારી હિજરત બાદ ત્રણસો વર્ષે સુધી જે દિશામાં આથમે છે ત્યાંથી ઉદય થવા પામશે.”

કાળી ઘેર અંધારી રાત્રી વિતતા, પરાદર્શી સુધના ઉદયથી જંખના જેવી એ હદીસને ટેકા આપે એવી તેમજ તેનું વધારે સ્પષ્ટિકરણ કરનારી અનેક વિષ વિષ હદીસો એ સખતે લોકોમાં એક અથવા બીજા સ્વરૂપે પ્રચલિત થઈ ચુકી હતી.

હો ઇમામ જા'ફર સાદિક બાદ ઇમામતની મસનદ ઉપર બિરાજમાન થનાર નકી થયેલ વહી અહદ હો જાહ મુસ્તાફલની દૃષ્ટિથી વફાતનો સુપ્રસિદ્ધ મોજીઝાનો પ્રસંગ અને ત્યાર બાદ

કેટલાક વખત પછી હ૦ શાહ ઇસ્માઇલનું મદીના શહેરમાં દેખાવું વગેરે ખખરોએ અગ્નિમાં ખસી જતા દિલમાં એવેની પેદા કરી દીધી હોવાથી, હ૦ શાહ ઇસ્માઇલના વધી અહલ યાને હ૦ મમામ જા'ફર સાદિક આદના ભવિષ્યના ગાદીવારસ શાહ મહમદ બિન ઇસ્માઇલની સલામતી માટે હ૦ મમામ જા'ફર સાદિકે યોગ્ય પગલાં લઈ તેમને દરે હિજ્ગ યાને સલામત જગ્યાએ પહોંચાડી, આમ જનતાની નજરથી દૂર કરી દીધાના ખખરથી ભાષિક જનતા અગ્નિ નહોતી.

હ૦ શાહ ઇસ્માઇલ આદના મમામોએ પોતાના દુશ્મનોથી ખચવા અને વિરુદ્ધો જેને પોતાની ટુંક વડે ઓલવી નાંખવા માંગતા હતા તે સીજને ખુલાતઆલા હમેશાં ટકાવી રાખનાર છે એની સત્યતા પૂરવાર કરવા દરેક સાવચેતીના પગલાં લઈને પોતાના નાના હ૦ રસુલ સ૦ નું પરિત્ર કાર્ય ચાલુ રાખ્યું હતું અને દુનિયાના ચારે ખુણામાં પોતા તરફથી ધર્મ પ્રચારકો મોકલી લોકોને હક અને ખાતલ ખતાવતા રહેતા હતા. એ પ્રચારમાં લોકોને નવિન આશાઓ અને ઉમેદો પૂરી થવાની આગાહીઓ હતી અને પ્રસન્નિત જુદા અરાઝકતા, અધિકાર અને પાપના પોરાનો અંત અને તેને જદલે આવનાર શાન્તિ અને સુરાજ્ય અવસ્થાના ખુશ ખખરોની મીઠી સુગંધ તેમાં ભરેલી હતી.

હીજરી સનની ત્રીજી સદીનો અંત જેમ જેમ નજીક આવતો ગયો તેમ તેમ લોકોમાં નવિન આશાઓના અકુરો પુટ્યા

અને તેને ઉ-તેજન બનાવનારા પ્રચારે તેમને અધિરા બનાવી દીધા આ પ્રચારની અસરે સ્થાપિત અખ્યાસી રાજ્ય કર્તાઓ અને અધિકારી વર્ગમાં વ્યાકુળતા વધારી દીધી અને તેઓએ પણ એ આવનાર આધીને ટાળવા અને પોતાની રાજ્ય સત્તા અખંડ ટકાવી રાખવા હ. અલીના વંશજો-પ્રમામે અને તેમના અનુ-અધ્યેયોને બની શકે તેટલા હલકા ચિતરવા, તેમની વંશાવળી ખોટી ઠરાવવા અને તેમને દરેક પ્રકારે હલાક કરવા, કેદ પકડી રીબાવવા અને બદનામ કરવાના કાર્ય માટે જાસુસીની અતિ વિશાળ જાળને સનેજ અને મજબુત બનાવવાના કાર્યમાં પોતાનાં સર્વ શ્રી અને શક્તિનો વ્યય કરવામાં ક્યાસ રાખી નહિ.

એ સાથે સાથે કુટલાએક લેભાગુ સ્વાર્થાઓએ પણ એ હદીસના ઝોઠા નીચે પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા જતાં હલાકી અને વિટમ્બણાઓ બહારી લીધી એટલુંજ નહિ પણ એમાં અનેક નિદેશિનો ભોગ અપાણો.

પશ્ચિમમાંથી ઊગનાર સૂર્ય તરીકે હ. અલીના સીધા વંશજ પ્રમામ અલ-મહેદીના રકદા શહેરમાં ખસીક તરીકે જાહેર થવા પડેલાં, અતિ વિશાળ અને શક્તિશાળી અખ્યાસી રાજ્ય અમલમાં તેમને જે જે વિટમ્બણાઓમાંથી પસાર થવું પડ્યું અતે સહમીયાથી ઠેક રકદા પડોચવા સુધીમાં તેમને જે જે સારા નરસાં સંજોગો પાર કરવા પડ્યા તે બધાં પ્રસંજોએ હાજર રહેનાર તેમનાજ અંગત ખાદિમ જાંહર

અલ-હાજીની યાદદારત મુજબ તેના મોંઢાની વાંતાની હકીકતોના વર્ણનોનો સંગ્રહ “સિરાત અ’દર અલ-હાજી” નામની એક અરબી કૃતિરૂપે મળી આવે છે.

આ તેમજ તેની પૂર્વ ભૂમિકા પુરી પાડતી એક બીજી અરબી કૃતિ “ઈસ્તનાફ મમામ”નો અંગ્રેજી તરજુમો તેની અસલ અરબી મૂળ કૃતિઓ સાથે ઇ. સ. ૧૯૪૨માં મુંબઈમાં “ધી ઇસ્લામિક રીસર્ચ એસોસિયેશન” હસ્તક મી. હયદ્યુ આપેલો તરફથી The rise of the Fatmide યાને “ફાતમીયોનો ઉદય” નામે પુસ્તકમાં જ્ઞાર પાડવામાં આવેલ છે.

અંગ્રેજી અથવા અરબી નહિ જાણનાર ગુજરાતી વાંચક આલમ આવી અતિ મહત્વની ઇતિહાસિક હકીકત જાણવા પામે એવા હેતુસર એ બેઉ કૃતિયોના અંગ્રેજી ભાષાંતર ઉપરથી કરેલો ગુજરાતી અનુવાદ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલ છે.

મૂળ અરબી કૃતિયો તેના લેખકો અને સમય સંબંધમાં પુસ્તકની શરૂઆતમાં પરિચય આપવામાં આવેલ છે જે વાંચતા વાંચક સમજી શકશે કે આ કૃતિયો જુના સમયના ફાતમી ઇતિહાસ ઉપર ધણુ સારું અજવાળું પાડે છે.

સાધારણ ગુજરાતી જાણનાર આનો યરાબર લાભ બિઠાવી શકે એ હેતુસર અનુવાદની ભાષા અતિ સારી અને જાણવાના ટાણે મોટા લેવાની ખાસ કાળજી રાખવામાં આવી છે.

આ અનુવાદને બારીકાથી વાંચી અભ્યાસ કરી એ પુસ્તક આકારે બહાર પડે તો ફાતમી ઇતિહાસ જાણવાની જગ્યાસા ધરાવનાર ગુજરાતી વાંચક વર્ગને અતિ મહત્ત્વનું વાચન મળવા પામશે એવો નિષ્કલ્પ અભિપ્રાય દર્શાવનાર મારા વિદ્વાન મિત્રોનો હું આભારી છું; તેમજ આ પુસ્તિકાને પોતાના ગુજરાતી અનુવાદ સીરીઝમાં સ્થાન આપી પ્રગટ કરવા માટે “ધી હરમાઇલી સોસાઇટી”ના માનવંત પ્રેસીડન્ટ અને મેમ્બરોનો પણ આ સ્થળે ઉપકાર માનવાની રજા લઉં છું.

મુંબઈ માર્ચ ૧૯૪૮

વલીમહમદ નાનણ હુદા

અનુક્રમશિકા

૧. “ધરિતારૂઢ ધમામ” અને “સિરાતરૂ
જા’ર અરૂ હાજી”ને પરિચય ... પા. ૧ થી ૭
૨. “ધરિતારૂઢ ધમામ”ને ગુજરાતી
અનુવાદ” ,, ૮ થી ૬૪
૩. “સિરાત જા’ર અરૂ હાજી”ને
ગુજરાતી અનુવાદ ,, ૬૫ થી ૧૫૮

પહેલા ફાતમી ખલિફા ઈમામ અલ-મેહેદી

‘ઈસ્તિતાફ્ફ ઈમામ’ અને ‘સિરાત જાફર હાલખ.’

ઈસમાઈલી સાહિત્યની એ ન્હાની અરબી કૃતિયો, શિરસ્તા મુજબ એક સાથે અને ખરી રીતે એક બીજાની પુરવાણી રૂપે એકજ હસ્ત લેખીત પ્રત તરીકે મળી આવે છે. આ બેઉ કૃતિયોમાં મગરીબમાં ફાતમી રાજ્ય વંશના સ્થાપક ઈમામ અલ-મેહેદીનું વૃતાંત આપેલું છે કે જે દેખીતી રીતે પ્રાચિન ભૂતકાલના સાચા ઇતિહાસના અવશેષો રૂપ છે. આ કૃતિયો ઈમામ અલ-મેહેદી અને તેઓશ્રીએ જાતે અનુભવેલા પ્રસંગોનું જીવનું જાગતું અને તાદ્દ્ય ચિત્ર આપણી સમક્ષ ખડું કરી દે છે.

“ઈસ્તિતાફ્ફ ઈમામ” કે જેનો અક્ષરશઃ અર્થ ઈમામનું ગુપ્તવાસમાં જવું એવો થાય છે તે ખરી રીતે

ઇમામ અલ-મહેદી પોતાના વતન સલમિયાથી વિદાય થયા તે મહેલા જે બનાવો બની ગયા તે વિષેનો ઇતિહાસ છે. એનો મૂળ વિષય હી. સ. ૩૮૬-૩૯૦ માં બહુ બળવાખોરો કે જેને પ્રાચીન ઇતિહાસકારો ધક્કાર-ભરી રીતે કુરમતીયાને નામે સંબોધે છે, તેમની સ્ત્રીયા ઉપરની લશ્કરી ચઢાઈને લગતા બનાવોનાં વર્ણન સંબંધી છે. હકીકતમાં એ બિલકુલ બનવા યોગ્ય છે કે બળવાખોરોની અંદર કુરમતીયા લોકો પણ સામેલ હતા કે જેઓ બીજાઓ સાથે સંલવિત લુંટ કરવાના હેતુસર જોડાયા હતા પણ લાંબી નજરે જોતાં માલમ પડે છે કે તેમાં ઘણે મોટે ભાગે ઇસ્માઇલી ધર્મમાં દાખલ થયેલા આરબ તાયફાવાળાઓ હતાં.

પંચરંગી ટાળાંઓનો આવો સંભુમેળો, આગેવાનો વચ્ચેનો કુસંપ, મુખ્ય મોવડીનું ચઢાઈની શરૂઆતમાંજ અકાળે અવસાન થવું, આ બધી બાબતોએ ધાર્મિક લડાઈ તરીકેના એના અસલ હેતુને ભુંડા કામો કરનારા લુંટારાના હુમલાના રૂપમાં ફેરવી નાંખ્યો કે જેમણે સ્થાનિક શાન્ત પ્રજા તેમજ ઇમામ અલ-મહેદીના મહેલ સુધાં બંધે ઠેકાણે લુંટ ચલાવી અને એ સ્થળ છોડતાં

ખેલાં ઇમામના લગભગ એક સો જેટલી સંખ્યાનાં સંગઘિયોને કતલ કરી નાંખ્યા.

ઇમામ અલમ્હેદી જેવા અતિષય ઉચ્ચ કક્ષાના બુદ્ધિશાળી નર ચઢાઈ લઈ જનારાઓના સ્વભાવથી વાકેફ હતા અને તેના આવનાર પરિણામ વિષેનાં ભવિષ્યની તેમને સારી રીતે જાણ હતી. એઓ નામદાર પોતાના ઘરખાર અને દરેક ચીજને ત્યાગ કરીને, પોતાના એકના એક બાકળપુત્ર ભવિષ્યના “ઇમામ અલ કાયમ”ને લઈને સલમીયા છોડી ગયા. તેઓશ્રી મામલાનો થતો વિકાસ જોવા થોડો વખત પેલેસ્ટાઈનમાં થોભ્યા અને જ્યારે તેઓશ્રીએ જોયું કે ચઢાઈનો અંત ખાનાખરાબીમાં આવતો જાય છે ત્યારે તેઓ નામદાર યમન કે જ્યાં ઈજને હુવશાબે ઈસ્માઈલી દઆવતનું કાંમ અતિઘણું વિકશાવી દીધું હતું, ત્યાં જવાના ઈરાદા સાથે ઇજ્ઞાત તરફ રવાના થયા પણ તેમને ખબર પડી કે ત્યાં ખાતે અશાન્તિ ફાટી નીકળી છે એટલે તેઓશ્રી પશ્ચિમ તરફ, મધરીખ આફ્રિકા કે જ્યાં અબુ અબ્દલ્લાહ અશ શીહીએ ખરખરી તાયફાવાળાઓમાં મક્કમ ફતેહો પ્રપ્ત કરી હતી, તે તરફ વધ્યા.

અંહિયા વર્ણન પુરૂં થાય છે અને તેની પુરવણી રૂપે જા'ફરની સિરાત શરૂ થાય છે. “ઈસ્તિતાફલ ઈમામ”ના કર્તા આહમદ અનયશાબુરી કરીને કોઈ શબ્દ છે કે જે ઘણું કરીને ઇરાની દાઘ હતો અને જેણે ઈમામ અલમહેદીના સોળતીયોના વંશજોની વાતો ઉપરથી એ વિગતો ભેગી કરી હતી. તે ઈમામ અલ અજુઝ અને ઈમામ અલ હાકિમના રાજ્ય-કાળમાં હોયાત હતો.

“સિરાત” શબ્દનો અર્થ ઘણું ભાગે જન્મ વૃત્તાંત થાય છે, પણ મધ્ય યુગના પ્રાચીન સાહિત્યમાં ખાસ કરીને ઇસ્માઇલી મજહુબમાં તેનો અર્થ જુદા રૂપમાં કરવામાં આવે છે કે જેનો તરજુમો અંગ્રજી રીત પ્રમાણે આપણે જાતિ અનુભવો અથવા ફલાણા ફલાણાની આપવિત્તીનું વર્ણન એમ કરીયે તો વધારે અંધએસ્તુ થઈ પડે. સિરાત જા'ફર અલ હાજુબ ખરેખર ઈમામ અલમહેદીના એક જુના ગુલામ, ઘણું કસીને જા'ફર નામના કોઈ ખાબસરાના રમરણો છે, કે જે પોતાના માલિકના અંગત વિશ્વાસુ સેવક તરીકે તેઓશ્રીની આગળની કારકિર્દીના બધાં પ્રસંગો દરમિયાન તેમની

સાથે રહ્યો હતો. ઇમામ અલ અંઝીઝના રાજ્ય કાળ દરમિયાન ઘણું કરીને ઇસ્તિતાફલ ઇમામની કૃતિના સમય અગાઉ, મહુમદ બિન અલ યમની નામના કેાઈ શખ્સે તેના આ સ્મરણેા એકઠાં કરીને એક પુસ્તિકાના આકારમાં જમા કર્યા હતા.

એ તો સુવિદિત વાત છે કે પ્રાચિન જગતમાં ગુલામોના જુદા જુદા પ્રકારો હતા. અમોરોના ઘરમાં અંગત ખાદિમો તરીકે જેમને રાખવાના હોય તેમને હંમેશા તેઓ બાલ્યાવસ્થામાં હોય ત્યારેજ ખરીદ કરવામાં આવતાં અને તેમને શેઠના બાળકોના સોબતીયો તરીકે તેમની સાથેજ કેળવવામાં આવતા. પુરૂષ બાળકોને બાળસરા બનાવી દેવાનો રિવાજ હતો અને જ્યારે તેઓ મોટી વયના થતાં ત્યારે તેમને મહેલના ઝનાના વિભાગની સેવા અર્થે મોકલા દેવામાં આવતા. જેઓ બુદ્ધિશાળી, શક્તિશાળી અને સ્વામી ભકત હોય તેઓ, આપણે ક્ષત્રી ઝમાનામાં જોયું છે તેમ, શાહઝાદાઓની સેવામાંથી ઉંચી પદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી શકતા. જા'ફર પોતે જણાવે છે તેમ, તેને તેના માલિકના ઝનાનાની સેવા અર્થે રાખવામાં આવ્યો હતો.

“હાજી” સંજ્ઞા, શાહી મહેલના સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ-શાહી મહેલના વહીવટદાર જેવો દરજ્જો ધરાવનાર માટે વપરાય છે અને એ લકબ આઝાદ શબ્દો અને નોકરીયાત વર્ગમાંથી ઉંચ દરજ્જાના માણસોને બક્ષવામાં આવે છે. જા’ફરને એ દરજ્જો ખાસ કરીને તેની જીન્દગીભરની અતુલ સેવાની કદરશનાશી તરીકે આપવામાં આવ્યો હતો.

તેની યાદદાસ્તની વાતો-સ્મરણો એક મનોરંજન વાંચન પુરું પાડે છે; અલબત્ત તેને ઇતિહાસ કહી શકાય નહિ, અને ઘણી વિગતોના ઉંડાણમાં ઉતરતાં કદાચ તે તદ્દન બંધબેસતું નહિ લાગે. જે રીતે તે છે તે ખુલ્લું બતાવે છે કે, તે એક તાજા યાદદાસ્ત નહિ ધરાવનાર વૃદ્ધ પુરૂષની વાતો છે અને એ માટે તેના વાંચનારાઓને એ સ્પષ્ટ રીતે બખરદાર રાખે છે, પણ એ વાતોની ધ્વનીમાં જે રણકાર સંભળાય છે તેમાં ગંભિરતા, નમ્રતા અને જીવનની સમ્યાધનો અવાજ રહેલો છે. અલબત્ત લેખક તે જમાનાની એક વ્યક્તિ તરીકે ચમત્કારના અંકુરને મરજીયાત રીતે ખુબ વિકસવા દે છે છતાં એ ધ્યાન ખેંચે એવી રીતે સપ્રમાણિત છે. આવી મુદ્દાઓની વાતોમાં પ્રાચિન ફાતમી જમાનાના ખરેખરા ચિન્હો દેખાઈ આવે છે.

આ પુસ્તકાના ધ્વનિ અને સૈયદ નાસર ખુશરૂના સફરનામામાં ઘણું સામ્ય રહેલું છે. એ કહેવાની જરૂર નથી કે, ત્યાર પછીના જમાનાના, કપોળકલ્પિત-ખનાવટી વાતો લખનાર, કે જે ફક્ત પોતાની મનઘડિત વાતોજ લખી જાણે છે, તેના હાથે આવી વાતોને! ધ્વનિ તદ્દન જુદાજ સ્વરૂપે, “અલફ લયલા”ને ધરાબર મળતો જુદાર પડ્યો હોત. આ આપણે સૈયદના ઇંદરીસની હી. સ. ૬મી અને ઇસ્વી ૧૫મી સદીની ગુપ્ત કૃતિ “જહૂર-મઆની”માં આપવામાં આવેલ ઇમામ અલમહેદીના અહેવાલમાં સાફ જોઈ શકીએ છીએ. એમાંના ચમત્કારો પરિવાર્તમાં હોય એવા કપોળકલ્પિત જેવા દેખાઈ આવે છે.

આ બેઉ કૃતિયો ઇ. સ. ૧૬૩૬ માં “બુલેદીન ઓફ ધી ફેકલ્ટી ઓફ આર્ટ્સ ઓફ ધી ઇન્ટરપ્રીયન હીસ્ટરી”માં પાને ૬૩ થી ૧૩૩ માં અરબીમાં સંપાદન કરવામાં આવેલ છે અને તેનો અંગ્રેજી તરજુમો મી. ડબલ્યુ આઇવેનો તરફથી સને ૧૯૪૨ માં મુંબઈથી જુદાર પડેલ “ધી રાઇઝ ઓફ કાતમાઇઝ” નામના પુસ્તકમાં પાને ૧૫૭ થી ૨૨૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

ઈસ્તિતાઈલ ઈમામ

(મુગ મેખક વગેરે માટે બુલ્લો પાના ૧ થી ૩)

“બિસ્મિલ્લાહ હિર રહેમાન નિર રહીમ”

“બુદા તઆલાના નામથી શરૂ કરું છું જે કૃપાળુ અને દયાળુ છે.”

“અલ્હુમ્મોલિલ્લાહુ”—બધાં વખાણુ બુદાતઆલાના છે; મહાન વખાણુ કે જેને તે લાયક છે અને ખરેખર તે તેનેજ છાજે છે.

અને બુદાવન્દતઆલા તરફના બધા રસુલોના સરદાર હૅ મહુમદ અને તેમની પાક અહલે બૈયત ઉપર બુદાવન્દતઆલાના મહાન આશિર્વાદો ઊતરે.

વાચક ! જાણી લે ! બુદાવન્દતઆલા તને સત્યનો જાણકાર બનાવે કે:-

દાઈઓએ જેવો ઈમામનો સંસર્ગ શુમાવ્યો અને જેવા તેઓ મહાન મુંઝવણમાં આવી પડ્યા કે તરતજ

તેઓમાંના મુખ્ય આગેવાને “અસકર મુકરમ” નામે શહેરમાં મુખ્ય દાઇઓની એક સભા યોજાવી.

એ બધાં નીચે મુજબ સાત દાઇઓ હતા.*

(૧) અબુ ગકાર, (૨) અબુ સલમા, (૩) અબુલ હસન બિન અત-તિરમીઝી, (૪) ઝીયાદ બિન અલ ખશહમી, (૫) અહમદ બિન મવસીલી અને (૬) અબુ મુહમદ અલ કુરી. છેલ્લા (અબુ મુહમદ અલ કુરી) અબુ મહમુદના પિતા થાય કે જે અબુ મહમુદે (પાછળથી) આપણા મોલાના આશ્રિતો અને હ૦ રસુલિલ્લાહની ઔલાદના માણસોને સલમીયામાં કતલ કર્યા હતા.

તેઓના (ઉપર જણાવેલા છએ દાઇઓ) ઉપર બુદાતઆલાના આશિર્વાદો ઉતરે.

બ્યારે ઉપર જણાવેલા શખ્સો ભેગા થયા ત્યારે તેઓએ પોતપોતામાં કહ્યું કે “આપણે આપણા ઇમામનો સંસર્ગ શુમાવી બેઠા છીએ. તેના વગર આપણા નિમાઝ-બંદગી, રોઝ વગેરે શા કામના છે ? આપણને

* જે કે અહિં સાત દાઇઓ જણાવેલ છે પણ દરેક પ્રતોમાં ફક્ત છજ નામો મળી આવે છે.

સમજ પડતી નથી કે જગતની રકમ આપણે કોને આપવી ?”

ત્યાર બાદ તેમણે પેટા દાઢ્યો અને મોમીનોની એક સલા ભરી; એમાં તેમણે ખર્ચ માટે એક ફંડ એકઠું કર્યું અને એ લોકોએ દાઢ્યોને એ ફંડની રકમ સોંપી સંબોધન કરતાં કહ્યું કે “જાઓ ઈરાન અને યમનના મુલકોમાં પ્રસરી જાઓ અને તેની (ઇમામની) શોધ કરો.”

એ ઉપરથી દાઢ્યોએ દરેક ઠેકાણે જ્યાં પોતાની સફર શરૂ કરી હીધી. તેઓ દરેકે પોતાની સાથે ઇમામની શારરિક ઓળખતું વર્ણન આપતું પત્રક (હુલીયો) પોતપોતાની સાથે લઈ લીધું.

તેઓ પોતાની સાથે સ્ત્રીઓને ધરનો માલ જેવો કે મરી મસાલા, લોખાન, સુગંધી પદાર્થો, કાંતવાની તરાકો, ચરીસાઓ, અગરબત્તીયો અને જુદી જુદી જાતની કાંસકીઓ, પોતાના ખચ્ચરો ઉપર લાદીને ભટકતા ફેરીયાઓના વેશમાં નિકળી પડ્યા.

તેઓએ પોતપોતામાં એક ઇલાકાના જુદા જુદા જુલ્લાઓ દરેકને ફરવા માટે મુકરર કર્યા અને તે

ઇલાકામાં અમુક જગાએ અમુક નકી કરેલી તારીખે લેગા થવાની ગોઠવણ કરી, કે જેથી અમુક ઇલાકાની સફર પૂરી કર્યા બાદ તેઓ તે નકી કરેલી જગાએ મળી, તેમણે (ઇમામના) જે કાંઈ સમાચાર મેળવ્યા હોય તે એક બીજા આગળ રજુ કરી શકે, અને જો એક ઇલાકામાં તેઓની બાળ ન મળે તો તેઓ બીજા ઇલાકાની સફરે નિકળી તે ઇલાકામાં લેગાં મળવાની તેવી બીજી જગ્યા નકી કરી શકે.

તેઓની સફરમાં જ્યારે જ્યારે સ્ત્રીઓ અને બાળકો તેમની આસપાસ લેગા થતાં ત્યારે તેઓ અમુક વર્ણનવાળો કોઈ શખ્સ તેમની આબુબાબુમાં રહે છે કે કેમ? એવી પૂછપરછ કરતા. આ પ્રમાણે દરેક જગ્યાએ કરવામાં આવતું. એ પ્રમાણે તેઓ અલેખો (હલબ), અપર મેશોપોટેમીયા અને બીજી જગ્યાઓ ખુંદી વળ્યા પણ તેમને (ઇમામનો) કાંઈ પત્તો મળ્યો નહિ.

છેવટે તેઓ હીમ્સના જીલ્લામાં આવી પહોંચ્યા અને “મુઆર-તુન નુમાન” નામના ગામ પાસે તેઓ જઇ ચડ્યા. અહિં તેમણે પોતાની લેગા થઈ મુલાકાત

કરવાની જગ્યા તરીકે એ શહેરની એક મસ્જિદ નક્કી કરી. હજો એવું બન્યું કે ઇમામ પણ એજ જુલલામાં, સમાક (જખ્ખલે સમાક)ની ટેકરીયોમાં “કાફરી ભૂમ” નજીક “ચકલીયોના મઠ” તરીકે જોળખાતા એક મઠમાં વસવાટ કરીને રહ્યા હતા.

સમાક ટેકરીયોમાં આવેલા મચ્ચાર-તુન તુમાન પાસેથી જ્યારે અબુ ગશીર અને જિયાદ પસાર થતા હતા ત્યારે તેઓ હુમેશની માફક “કાઈ તરાક લો, અગરખત્તી લો, આયનાઓ લો” વગેરે બોલી પોતાનો માલ વેચવા ખુમો મારતા જતા હતા. એ ઉપરથી કેટલીએક સ્ત્રીઓ અને બાળકો તેમની આસપાસ ભેગાં થયાં એટલે તેમણે હુમેશની માફક અમુક અમુક દેખાવનો કોઈ શખ્સ તેમની આબુબાબુમાં ક્યાંઈ રહે છે કે કેમ ? એ વિષે પૂછપરછ કરી. તેમના આશ્ચર્ય વચ્ચે એક બાઈ અને છોકરાએ પૂછ્યું કે “જો એ વર્ણનવાળા શખ્સનો પતો આપીયે તો આ સામાનમાંથી ઇનામમાં શું આપશો ?” એના જવાબમાં તેમણે દિવાલને લગાડવાનો રંગ, અગરખત્તીયો અને ખીજ જે કાંઈ ચીજ તેઓ પસંદ કરે તે ઇનામમાં આપવા જણાવ્યું. એ ઉપરથી તે બાઈ અને બાળકે જણાવ્યું કે—

“થોડા વખત પહેલાં અમે જ્યારે પેલા ચકલીયોના મઠ પાસેથી પસાર થતાં હતાં ત્યારે અમે એ માણસને એના નોકર સાથે ઊભેલો જોયો હતો.” આ સાંભળી અણુ ગૂંચીર પોકારી ઊઠ્યો. “અલ્લાહ, અલ્લાહ, મને એ મઠનો રસ્તો બતાવો.” અને તે પોતાના અચ્ચર ઉપર સ્વાર થઈ તે મઠ પાસે આવી પહોંચ્યો. તેણે પોતે અગાઉ કદીએ ઇમામના દિદાર કરેલ નહિ હોવાથી, ઇમામની ઓળખ આપતા વર્ણનનો કાંગળ ખડાર કાઢી રાખ્યો; પણ તેણે જેવી ઇમામના સામે નજર કરી કે તુરતજ (ઇમામના હુલીયા) વર્ણન ઉપરથી ઇમામને તે ઓળખી ગયો અને પોતાના અચ્ચર ઉપરથી એકદમ નીચે ઉતરી પડ્યો અને જેની (ઇમામની) શોધ માટે તે ભટકતો હતો તે મળી જવા માટે ખુદાવન્દતઆલાના શુક્રાનાનો તેણે સિજદો કર્યો; અને ત્યાર બાદ તેણે ઇમામને નમન કર્યું.

“તું કેાણ છે?” ઇમામે તેને પ્રશ્ન્યું.

દાઢએ પોતાનું નામ આપ્યું અને અર્જ ગુજરી કે—

“આપ નામદારથી અમારો સંસર્ગ તુટી જવા બાદ આજથી બરાબર એક વર્ષ પહેલાં અમે સાત

દાઇઓ આપ નામદારની શોધ કરી રહ્યા છીએ. પણ તે શોધ આજ સુધી નિષ્ફળ નિવડી હતી”

“હું મને પોતાને છુપાવવા માટે આ જગ્યાએ આવ્યો છું.” ઇમામે ફરમાવ્યું “અને તમે લોકો મને જાહેર કરવા માંગો છો ! પણ જૈર, જ્યારે તું અંહિ સુધી આવ્યો છે અને તેં મારી મુલાકાત લીધી છે એટલે હવે તું પાછો જા, અને તારા બધા હમશરીકોને ખબર આપ કે તેઓ અંહિ આવી મારા દિદાર કરે કે જેથી હું પણ તેમની મુલાકાત લઉં અને ફરમાનો આપું જે લઇ, ઈન્સાઅલ્લાહ, તેઓ પાછા ફરે.”

મનની સંપૂર્ણ શાન્તિ અનુભવતો ખુશાલ દિલે અબુ ગફીર પોતાના હમશરીકો પાસે આવ્યો, જેઓ પણ એ ખબર સાંભળી પારાવાર ખુશી થયા. તેઓ બધા ઇમામની મુલાકાત માટે “અકલીયોના મઠ”માં આવી પહોંચ્યા.

ઇમામે તેઓ બધાંને ફરમાન કર્યું કે “તમે તમારે મુકામે પાછા જાઓ અને મારી ભાળ તમને મળી છે તેની બધા દાઇઓને ખબર આપો.”

એ ઉપરથી એ બધા-સાતે દાઇઓ પાછા ફર્યા

અને દરેક જગ્યાએ બધા દાઇએને એ ખુશ ખબર પહોંચાડી દીધા.

કેટલાક વખત પછી તેમનામાંની એક સંખ્યા ઇમામના દિદાર કરવા ગઈ અને તેઓ નામદારને સલામી આપી અને તેઓશ્રી સાથે ફરીથી સંબંધ ચાલુ થવા માટે ખુદાતઆલાના શુક્રના અદા કર્યા. ઇમામે તેમને ઘણીજ માયા સાથે આવકાર આપ્યો અને તેમને ફરમાવ્યું કે “હું થોડોક વખત થયા અંહિ રહું છું, પણ જરૂર પડે ત્યારે જોઇતા દવાદાડ અંહિ મળી શકતા નથી તેમજ જ્યારે ઝડરત ઉભી થાય ત્યારે રૂસ ખોલવા માટે વાઢકાપ કરી શકે એવો કોઈ સારો હકીમ પણ અંહિ મળી શકતો નથી, એટલુંજ નહિ પણ અંહિ કોઈ “હમામ” (રનાન ગૃહ) પણ નથી.”

આ ઉપરથી એ કરતાં કોઈ વધારે સારા સ્થળની શોધ માટે તેઓ શાહબુન, હામા અને કાફતાબ જેવા શહેરોમાં ગયા અને અચાનક તેઓએ સલામીયાની મુલાકાત લીધી.

મહમદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન સાલેહ કે જેને ખગદાદના ખલીફાએ શહેર છોડી જવા અને પોતાને

રહેવા માટે મકાન બાંધી શકે એવી કોઇ બગદાદથી દૂર જગ્યા શોધી કાઢવા ફરમાન કર્યું હતું તેના હાથે વસાવેલું નવી બાંધણીનું આ શહેર હતું. (સલમીયાના) આ મેદાનની નજીકમાં ચોવીસ કિશ્ત્રન મહોનો એક જમેલો આવેલો હતો, મહમદ અબ્દુલ્લાહ બિન સાલેહ તેની આસપાસ એક ગઢ બાંધાવ્યો અને ત્યાંના મૂળ રહેવાસીઓને હાંકી કાઢી પોતાના ગુલામો સાથે પોતે વસવાટ કરી રહ્યો.

તેણે બગદાદનો ખલીફા કે જે તેનો પિત્રાઈ ભાઈ થતો હતો તેને વિનતિ કરી કે “રાજ્યથી દૂરના એક ખુણામાં આવેલા આ શહેરમાં મેં વસવાટ કર્યો છે પણ મારી ઇચ્છા એવી છે કે આ શહેર આબાદ બને અને એ માટે આપ નામદાર ખલીફ પાસે મારી વિનતી છે કે, દરેક શહેરના વેપારીઓને બહરનામા દ્વારા એવાં બખર આપવામાં આવે કે તેઓ આંહિ આવી વસે અને પોતાનો વણજ વેપાર કરે કે જેથી આ શહેર આર્થિક રીતે સદ્ગર બને.”

તેણે જરાએ કંટાળો ખાધો વગર કામદારો ઉપર બાતિ દેખરેખ રાખીને ત્રણ માસમાં બખરનું બાંધકામ

કરાવ્યું. વેપારીયો આવી બજારમાં પોતાની દુકાનો ખોલવા લાગ્યા અને ટુંક વખતમાં તે (સલમીયા) એક આબાદ શહેર બની ગયું. જે જે ધંધાદારીયો શહેરની મુલાકાત લેતાં તેમને શહેર છોડી જવાનું મન થતું નહોતું અને તેથી ત્યાં કાયમનો વસવાટ કરી રહેવા માટે તેઓ માલિકની મંજૂરી માંગતા. માલિક તેમને આવી મંજૂરી આપતો અને વેપારીયો પોતાનો સરસામાન લાવવા લાગ્યા અને જે નોકરો તેમનો માલ અસળાળ લાવતા અને વેચતા તેમને રહેવા માટે શહેરમાં જગ્યાની જરૂર પડતી. એ ઉપરથી સલમીયામાં વેપારીયો માટે જુદા જુદા ખાસ લત્તાઓ બનાવવામાં આવ્યા હતા. માલિકે તેમને પોતાના (કબિલા પ્રમાણે) જુથમાં આવી વસવા આમંત્રણ આપ્યું. એ ઉપરથી જુદી જુદી જગ્યા જેમકે બખલ, મહિના, હલબ, રક્કા, વગેરેના જે વતનીયો આવ્યા તેઓ જુદી જુદી જગ્યાએ (પોતપોતાના વાડાઓ બાંધીને) જુદા જુદા રહેવા લાગ્યા.

મહમદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન સાલેહ પાસે દાઈઓ આવ્યા અને તેમણે તેને કહ્યું કે “બસરામાં

એક વેપારી રહે છે તેને આ શહેરમાં આવી વસવા માટે મંજૂરી જોઈએ છે.” એ ઉપરથી તેણે તેમને જણાવ્યું કે “અરજદારને બરાબર માફક આવે એવી જગ્યાનો ટુકડો તમે પસંદ કરો.” અને તેણે બજારની નજીકમાં મુખ્ય રસ્તા ઉપરના એક ટુકડા ઉપર નિશાની કરી આપી. હાઈઓએ અબુફરાહ નામના કોઈ શખ્સનું એક ઘર (ઇમામ માટે) ખરીદ કરી લીધું; અને ઇમામ એક સાધારણ વેપારીની માફક સલમીયામાં વસવાટ કરવા લાગ્યા.

જ્યારે તેઓશ્રી ત્યાં રહેવા આવ્યા ત્યારે તેઓશ્રીએ ત્યાંના જુના મકાનો તોડી પાડી નવા મકાનો બાંધ્યા અને તેની આસપાસ ઉંચો ગઢ બંધાવ્યો.

તેઓ નામદારે અંહિ પોતાના લગ્ન કર્યા અને સુરીદો એમના દિદાર અને મુલાકાત સાડું અંહિ આવવા લાગ્યા. આગળ જતાં તેમણે અંહિ એક આલિશાન મહેલ બંધાવ્યો.

ઇમામનું નામ મહાન અબ્દલ્લાહ (અકબર) હતું. તેઓશ્રી દરેક જગ્યાએ ધૂપી રીતે પોતાના હાઈએ મોકલતા અને જેમ જરૂર પડે તેમ તેમને સેવામાંથી

મુક્ત કરતા અથવા નવા રાખતા. દેખાવે તેઓશ્રી એક સાધારણ વેપારી જેવા લાગતા.

સલમીયામાં તેઓશ્રીને આહમદ અને ઇબ્રાહિમ નામે બે ફરજંદો થયા. તેઓશ્રી ત્યાં જ વફાત પામ્યા અને તેમના પછી આહમદ-નહિ કે ઇબ્રાહિમ-ઇમામતની મસનદ ઉપર જલ્લાગર થયા. ઇમામ આહમદ (બિન અબ્દલ્લાહ) ને અલહુસેન નામે એક ફરજંદ હતા. જેઓશ્રી પોતાના પિતાની વફાત બાદ ઇમામતના તખ્ત ઉપર જલ્લાગર થયા. એ નામદાર અલમ્હેદીના પિતાશ્રી થાય. ઇમામ અહામદને એક બીજો ફરજંદ હતો જેનું નામ સૈયદુખૈર હતું.

ઇમામ અલહુસેન, અલમ્હેદીનો જન્મ થયો ત્યાં સુધી હૈયાત હતા. પોતાની વફાત અગાઉ એઓશ્રીએ પોતાના (વલીઅહદ) ફરજંદ કે જે નહાની ઉમરના હતા, તેમને પોતાના બાઇ સૈયદુખૈરને સોંપ્યા અને તેના વાલી તરીકે તેની સંભાળ લેવા ફરમાવ્યું.

પણ સૈયદને ઇમામતનો મોહ લાગ્યો, અને પોતાના દીકરાઓમાંથી એકની પોતાના પછી ઇમામત તરીકે તેણે નિમણૂક કરી. આ ફરજંદ (તુરતજ) મર્જુ

પામ્યો; ત્યાર પછી બીજા ફરજંદની તેણે તેવી જ નિમણુક કરી જે પણ મળું પામ્યો. તેને દસ ફરજંદો હતા જેની તેણે એક પછી એક એમ ધમામ તરીકે નિમણુક કરી પણ તે બધાં મળું પામ્યા. આ ઉપરથી તેને ભાન થયું કે “ધમામત ઉપર જેનો હુક હોય તેનેજ તે મળી શકે છે.” ત્યાર પછી તેણે તોળાહ કરી અને માફી બક્ષવા ખુદાવન્દતઆલા પાસે દુઆ માંગી. તેણે બધાં દાઇઓને તોડાવ્યા અને તેમની પાસે તેણે ખુલ્લે ખુલ્લું જાહેર કર્યું કે “હું તો ફકત (મારા ભત્રીજા) અલમહેદીને રખેવાળ છું.” એ મુજબ ખાત્રી કરાવ્યા પછી સૈયદે અલમહેદીને ધમામત સોંપી અને પોતાની કાર્યવાહીનો હિસાબ આપ્યો. આ મુજબ અલમહેદી ધમામતના તખ્ત ઉપર જલ્લાગર થયા.

આ બનાવને લગતી કેટલીક શયરો (દોહરા) એક કવીએ જોડ્યા છે કે—

“જેનાથી કોઇ ચીજ મહાન નથી એવી કાંઇક ચીજ ખુદાતઆલાએ તને અર્પણ કરી છે.

“તારે બહલે, પોતાના ખુદના સાફ એ ચીજ રહે અને એ ખાતર એને તારી પાસે આવતી અટકાવવાની ઇચ્છા ધરાવનારા કેટલા બધા લોકો હતા ?

“પણ તે તને હાથોહાથ સોંપીને, એ માટે બધાઓનો ખુદાવન્દતઆલાએ ઇન્કાર કર્યો અને એ મુજબ તે મહામુત્ય હાર તારા ગળામાં પહેરાવવામાં આવ્યો છે.”

પહેલું કામ કે જે અલમ્હેદીએ કર્યું તે એ હતું કે, તેઓશ્રીએ અબુલહુસેન-બિન-અસવાદ ને હામા શહેરમાં આવી વસવા કરાવ્યું. એ એક ઘણો જ હોશીયાર શખ્સ હતો. હવે મહેદીએ તેને કરાવ્યું કે “હું તને બધા દાઢીઓના સરદાર તરીકે નિમુ છું. તું જેને મુખ્ય દાઢી બનાવશે તે મુખ્ય દાઢી અને જેને તું તેના હાથ નીચેનો દાઢી બનાવશે તે તે મુજબ બનશે; તારે ઈજ્જત જવાના રસ્તા ઉપર પોતાનું કાયમ મુકામ રાખવું.” એ પછી દરેક દાઢીએ પોતપોતાનો રિપોર્ટ અબુલહુસેનને મોકલવા લાગ્યા; અને તેઓ જે કારસાળ અને ભેટા એકઠી કરતા તે તેને સોંપતા અને તે બધું તે અલમ્હેદીને મોકલી આપતો.

(મુખ્ય દાઢી નિમાયા બાદ) અબુલહુસેન અગાઉથી ચાલી આવતી પ્રજાલિકામાં ફેરફાર કરવા સંબંધમાં પહેલી બાબત તેણે જે કરી તે આ હતી.

કુદનો દાઢી અબુમુહમદ જ્યારે મર્જ પામ્યો ત્યારે

પોતાની પાછળ તે ત્રણ ફરજદો નામે અબુકાસિમ, અબુમહમુદ અને અબુલઅબ્બાસ મૂકી ગયો હતો. તેમને એક બનેવી હતો કે જે તેમની પોતાની જાહેનનો વર થતો હતો તેને “તે ઈમામની નાફરમાની કરનાર અને દીનનો એક દુશ્મન હતો” એમ કહીને તેમણે મારી નાંખ્યો હતો. તેની જાહેને એ બાબત ફરીયાદ કરી જેના જવાબમાં તેમણે ભાર દઇને જણાવ્યું કે “અમારો બનેવી એક મુનાફક (દગાબાજ) હતો.” અબુલહુસેને અબુલકાસિમ ખીન અબુમહમદને કુફાના દાઈપણામાંથી બરતરફ કર્યો. એ ઉપરથી તે અને તેના ખીબા ભાઈઓ ભારે રોષે ભરાણા. તેમણે અલમહેદીને એ બાબત ફરીયાદ કરી કે “અબુલહુસેને કાંઈ પણ ગંભિર કારણ અથવા અમારા કાંઈ પણ ગુન્હા વગર કુફાના દાઈપણામાંથી અમને રદ કર્યા છે.” અલમહેદીએ તેમને કાંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ.

ત્યારપછી એ ત્રણે ભાઈઓએ સંપ કર્યો અને એક ખીબાએ લેખીત કરારનામું કરીને સોગન્દ ખાધા કે “આપણે સલામીયા ઉપર અચાનક હુમલો લઈ જવો અને આ ઈબ્ને ખશરી (અલ-મહેદી) કે જેણે

અબુલહુસેનને આવો ગુન્હો કરી શકે એટલી મોટી સત્તા આપી છે તેને કતલ કરી નાંખવા.” તેમણે એકબીજાને વચન આપ્યું કે “અલી ઇબ્ને તાલિખનું નામોનિશાન દુનિયામાંથી ભૂંસાઇ જાય તો પણ આપણે કોઈએ કદીપણ એકબીજાનો સાથ છોડવો નહિ.” એ પછી બની શકે તો અબુલહુસેનને પણ મારી નાંખવો એવો તેમણે ઇરાદો કર્યો અને જો એમ ન બની શકે તો સીરીયાની સરકારને એમની બાબતમાં ખબર આપી દેવા એવું નક્કી કર્યું.

બગદાદમાં વસતા દાર્દઓ હમીદ બિન અલ અબ્બાસ અને ઇબ્ને અબ્દને આ સંબંધી બાતમી મળી ગઇ. કેટલાએક શીયાઓએ (ઇમામ) અલમ્હેદીને લખીને ખબર આપ્યા કે “અબુ મુહમ્મદના ફરજદો આપને આપના કુટુંબ સાથે કતલ કરવાના હેતુસર એકસંપ થયા છે.” તેમણે વધુમાં લખી જણાવ્યું કે “જો આપ બેઠા હો તો ઊભા થઈ જજો ! આપ નામદારને મારવાના ઇરાદા સાથે તે લાઇયો હમણા જ રવાના થઈ ચુક્યા છે. જો તેઓ એમ કરવામાં નિષ્ફળ નિવડશે તો તેઓ આપશ્રીને આહમદ બિન તુલુન પાસે બહેર કરી દેશે. તેઓનું કહેવું છે કે આપ

નામદાર દીનના હુશ્મન છે. અને તેઓ આપશ્રીની કારરવાઇ ઉઘાડી પાડી નાંખવા માંગે છે. આપ પોતાના બચાવ માટે એક પળનો પણ વિલંબ કર્યા વગર બધું કરી છૂટજો.”

જેવા આ સમાચાર તેઓશ્રીને મળ્યા કે તુરત જ (ઇમામ) અલમહેદીએ સફરની તૈયારી કરવાનો હુકમ આપી દીધો. તેમણે ફક્ત પોતાના ફરજદ અબુલકાસિમ (અલકાયમ) તેમજ તેમનો ખાસ હુજુરી જાફર અને ઇબ્ને ખરકા કે જે અબુલકાસિમનો શિક્ષક હતો તેટલાને જ પોતાની સાથે લીધા. તેમણે પોતાનું રહેઠાણ તેમાંના તમામ રાસરચિલા અને માણસો સાથે કે જેમાં ગાલિયા, કપડાં, મિલકત, નોકરો અને તેમના કાકા અને ભાઈનું કુટુંબ-મરદો અને ઓરતો તેમજ ઇબ્રાહિમના બાળકો હતા, તે સર્વ તણ દીધું. તેઓશ્રીએ પોતાની બધી દોલત, ઘરખાર, દરદાગીના વગેરે હસન બિન સુઆદને હવાલે કર્યું. તેઓશ્રી સાંજની નિમાઝના વખતે બધું અલ્લાહને આશ્રયે છોડી, કોઇને પણ ખબર આપ્યા વગર ચાલી નિકળ્યા.

તેઓ નામદાર શહેરની હદ છોડી ખહાર આવ્યા પછી તેમણે ગયલાન અરરાહી નામે એક પ્રખ્યાત આરબ

કે જે (ઈમામ) અલમ્હેદીના કાકાનો આશ્રિત હતો અને જે સદહાબ નામે ગામડામાં રહેતો હતો તેની પાસે એક કાસદને રવાના કર્યો. તે ત્રીસ ઘોડેસ્વાર સાથે ત્યાં આવી પહોંચ્યો જેની સાથે આખી રાત મુસાફરી કરીને સવારના હીમ્સમાં તેઓ આવી પહોંચ્યાં જ્યાંથી ગયલાન પોતાના ગામ તરફ પાછો ફર્યો અને ઇમામ અલમ્હેદીએ પોતાની સફર ચાલુ રાખી અને તે જ દિવસે તેઓ સીરીયામાં આવેલા ત્રીપોલી શહેરમાં આવી પહોંચ્યા. અહિં તેમણે એક દિવસનો વિસામો ખાધો જે પછી તેઓ નામદાર પેલેસ્ટાઇન ગયા અને “રમલા” નામે ગામમાં પોતાનું કાયમ મુકામ કર્યું. અહિં તેમને સમાચાર મળ્યા કે અબુ મુહમદના ફરજદો સલમીયા પહોંચી ગયા છે અને તેઓ નામદારની નિષ્ફળ શોધ ચલાવી રહ્યા છે.

તે લાઇઓએ એક આખા વર્ષ સુધી અલમ્હેદીની તપાસ ચાલુ રાખી. તેઓ તેઓશ્રીના (ઈમામના) લાઈ પાસે ગયા અને તે તેમના ધાર્મિક વડા (ઈમામ) છે. એવો દાવો કર્યો પણ સલમીયાના રહીશોએ તેમને સમજ આપી કે “એ તમારો ઇમામ નથી. ઇમામ તો

અહિંથી ચાલ્યા ગયા છે અને રમલામાં જઈ રહ્યા છે.” (આ સાંભળીને) તેમણે તેમને સ્વાલો પુછવાનું ચાલુ રાખ્યું જે ઉપરથી તેમની પુરેપુરી ખાત્રી થઈ કે અલમહેદી રમલામાં જઈ વસ્યા છે.

આ સમય દરમિયાન તેમનામાંનો એક ભાઈ મહમદ ઈરાક તરફ પાછો ફર્યો પણ અબુકાસમ અને અબુમહમુલ સલમીયામાં રહ્યા. તેઓ છુપી રીતે હામામાં અબુલહુસેનની વખતો વખત મુલાકાતે જતા અને અલમહેદી બાબતમાં ખાતમી મેળવવા કોશેશ કરતા અને ફરી પાછા સલમીયા આવતા. જ્યારે તેમની ખાત્રી થઈ કે અબુલહુસેન પાસેથી તેઓને કાંઈ પણ ખાતમી મળી શકે તેમ નથી અને અલમહેદી કે જે તેમની નજરમાં ગુમ થયા હતા, એમનો કાંઈ પતો મેળવી શકે તેમ નથી ત્યારે અબુલકાસમ કે જે ખરેખરો ઠગ હતો તે પોતાની સાથે બધી કિતાબો (દફતર) લઈને ચાલ્યો ગયો. જ્યારે અબુમહમુલ સલમીયામાં જ પડી રહ્યો.

અબુલકાસિમ કાસીયાન નામના કબિલાના લોકો પાસે ગયો અને તેમને બીજા કબિલાઓના લોકો

કરતાં ઉંચી પસંદગી આપી. અંહિયા અખુલહુસેનના હાથ નીચેના કેટલાક દાઢ્યો પોતાનો ધાર્મિક પ્રચાર કરી રહ્યા હતા. તેઓ આ કબિલાના કેટલાક આગેવાનો જેવા કે સાદુત બિન સુરીદ, અનુહુઝીયાના, અનુખાલ્વા અનુરૂપદાશા, અનુહુદીયાલ અને અનુઝીયાદને પોતાના ધર્મમાં લાવ્યા હતા. આ કબિલાના લોકોએ અખુલ કાસિમની ઐયત કરી અને તેની દોરવણી નીચે તેની સાથે મળી જઈ બળવો ઉઠાવ્યો અને તુગ્ઝ ઉપર ચડાઈ લઈ જઈ દમસકસ તરફ કુચ આદરી. આ તુગ્ઝ દમસકસમાં ઘણી જ ગેરધન્સાફી તેમજ જુદમભરી રીતે રાજ્ય ચલાવતો હતો. ખુદાતઆલાએ આવી રીતે તેની પાસેથી બદલો લીધો, અને એ કબિલાના લોકો અને તેની વચ્ચે “મઝ્ઝેતુલઅબાઈ” નામના ગામ પાસે લડાઈ થઈ અને તેમાં તુગ્ઝ ઘણી જ જાંડી રીતે હાર ખાઈ નાસી છુટ્યો.

બળવાખોરોએ તેના લશ્કરના ઘણા મોટા ભાગનો કચરઘાણ કાઢી નાંખ્યો અને દમસકસને ઘેરી લીધું. ત્યારબાદ તેમણે તેના ઉપર મદિના દરવાજા પાસે માઝા નામની જગાએ હુમલો કર્યો અને તેને ફરીથી

હાર આપી અને તેને શહેરમાં ધકેલી ચૂકયો; અંહિ તે ઘણી જ ભયાનક હાલતમાં મુકાયો.

તે પછી તુએ બદ્રુલહમાનીને એક સંદેશો મોકલી પોતા ઉપર દુશ્મનનું ઘણું જ સખ્ત દબાણ હોવાથી મદદ મોકલવા વિનંતિ કરી. બદ્ર ઈજ્જતથી એક ફોજ લઈ તેને છોડાવવા આવ્યો અને કરામતી લોકો (બળવાખોરો) ન જાણે તેવી રીતે દમસકસમાં દાખલ થવામાં સફળ થયો.

એટલામાં લઘ્યાનતી અબુમહુજલ સલમીયા છોડી ગયો અને રમલામાં આવી પહોંચ્યો; જ્યારે તેનો ભાઈ અબુલકાસિમે દમસકસમાં રહી શહેર ઉપર દરરોજ હુમલા લઈ જવાનું ચાલુ રાખ્યું.

જ્યારે અબુમહુજલ રમલામાં આવ્યો ત્યારે જા'ફર અલ હાજીબ કે જે બજારમાં સરસામાન ખરીદતો હતો તેની સાથે તેનો ભેટો થઈ ગયો. એક માણસ કે જે તેની સાથે હતો અને જે જા'ફરને ઓળખતો હતો તેણે તેને કહ્યું કે “તારા માલિક કે જે માટે તું પુછપરછ કરે છે, તેનો આ ખાદિમ (નોકર) છે.” તે જા'ફરની પાછળ પાછળ ગયો અને તેની સાથે સાથે

બંગલામાં દાખલ થયો. અને દરવાજાના પર્યાજમાં જઈ બેઠો. અને જા'ફરને હુકમ કર્યો કે “જા ઇમામને મારા સલામ કહે; અને કહે કે અબુમહમદનો ફરજાંદ (અબુમહમુલ) આપની મુલાકાત માંગે છે. જો એમ નહિ બને તો બુમાબુમ કરીને ઇમામનો પતો (આમ જનતાને) આપી દઈશ.” એ ઉપરથી જા'ફર અલમ્હેદીની હુજુરમાં જઈ જે બન્યું હતું તે કહ્યું. એના જવાબમાં અલમ્હેદીએ ફરમાવ્યું કે “હવે જ્યારે તેણે તને જોઈ લીધો છે, અને આપણને ગોતી કાઢ્યા છે એટલે ખડેતર એ છે કે તું તેને અંદર લઈ આવ, નહિ તો તે આપણને જાહેર કરી દેશે.”

રમલામાં અલમ્હેદીએ એક મોટી જગ્યા રાખી હતી અને તેમાંના જુદા જુદા મકાનોમાં તેઓશ્રી રહેતા હતા. (આમાના એકમાં) અબુમહમુલને ઇમામ મ્હેદીની હુજુરમાં લાવવામાં આવ્યો. જેવો તે દાખલ થયો કે તુરત જ તેણે નીચા નમી ઇમામને સીઝદો કર્યો અને ઇમામે તેને ઘણા જ આદરભાવ તથા મમતા સાથે આવકાર આપ્યો. તે પછી અબુમહમુલે કહ્યું કે “યા મારા મોલા, ખરેખર અમે એટલે હું પોતે અને

મારા ભાઈએ આપની શોધ પાછળ અમારા ઘરખાર છોડી નીકળી પડ્યા છીએ અને ખુદાતઆલાના શુક્રાના છે કે તેની મદદથી આપનો પતો અમને મળી શક્યો છે. મારો ભાઈ લશ્કર સાથે આવ્યો છે અને તેણે હમસકસને ઘેરો ઘાલ્યો છે અને જ્યારે તે સર કરવાની અણી ઉપર હતો ત્યારે હું તેને મુકીને અંહિ આવ્યો છું. આપ નામદાર પાછા પધારો કારણ કે હવે આપની સ્થિતિ ઘણી જ બળવાન બની ગઈ છે. અમારી આ સ્વારીનો હેતુ ફક્ત આપશ્રીને રાજી કરવાનો અને આપ નામદારને, અબુલહુસેનની ઉશ્કેરણીથી અને આપણા વચ્ચે ફાટકુટ પડાવવા તેણે રચેલા કાવત્રાથી જે ગુસ્સો ચડ્યો હતો તે શાન્ત કરવાનો છે. જો આપ નામદાર જાતે પધારવા ઇચ્છા રાખતા ન હો તો, મારો ભાઈ કે જે મારાથી નારાજ થયો છે તેના ઉપર એક પત્ર લખી મને આપો કે જેથી તે શાન્ત થાય.”

તે બાદ અલમહેદીએ તેના ભાઈ ઉપર એક કાગળ લખી આપ્યો જેમાં અબુમહમુદને માફી બક્ષવા અને તેને કોઈ પણ તરફની સજા નહિ કરવા જણાવ્યું. અને એ કાગળ પહોંચવા બાદ તુરતમાં પોતે ત્યાં પધારશે એમ જણાવ્યું.

એ ઉપરાંત તેઓશ્રીએ એક બીજો પત્ર અબુલ હુસેન ઉપર લખી આપ્યો જેમાં એ કાગળ લઈ આવનારને ઇમામનું જે નાણું હાઈ પાસે હતું તેમાંથી ૫૦૦ દિનાર આપવા ફરમાવ્યું.

તે પછી અબુમહમુદ ત્યાંથી વિદાય થયો અને અબુલહુસેન પાસે ગયો અને ઇમામનો કાગળ રજુ કરી તેમાં દર્શાવેલી રકમ આપવા માંગણી કરી; હાઇએ તેને પૂછ્યું કે “ઇમામ સાથે તારી મુલાકાત કયે સ્થળે થઈ?” જવાબમાં તેણે કહ્યું કે “રમલામાં.”

અબુલહુસેને તેને કાંઈપણ રકમ આપવા ના પાડી. અબુમહમુદ તેના લાઈ પાસે પાછો ફર્યો કે જે દમસકસના કિલ્લાની બહાર હજી પડાવ નાંખી પડ્યો હતો. તે તેને તેનાથી નાખુશ હોય તેવી રીતે મળ્યો અને કહ્યું કે “ઓ લઆનતી ! તું પાછો આવ્યો છે. ખરેખર હું તને કતલ કરીશ.” એ ઉપરથી અબુમહમુદે પોતા સાથે લાવેલ કાગળ તેની પાસે રજુ કર્યો. જ્યારે તેણે તે કાગળ જોયો એટલે તેણે તેને ચુમ્બન કર્યું અને વાંચ્યો અને પછી તેણે તેને પૂછ્યું. “એ નામદારના દીદાર તેં કયાં કર્યા?”

“રમલામાં” અબુમહેમુલે જવાબ આપતા કહ્યું.
 “મેં તે નામદાર સાથે ગુફતગો પણ કરી છે.”

“ખરેખર ! તેં તે નામદારના દિદાર કર્યા ?” તેના ભાઈએ વળી પૂછ્યું. “એ ઉપરાંત,” તેના જવાબમાં તેણે તેના ભાઈને કહ્યું “ધમામે એક બીજો કાગળ અબુલહુસેન ઉપર લખી આપ્યો છે જેમાં તેઓશ્રીએ મને ૫૦૦ દીનાર આપવા ફરમાવ્યું છે, પણ જ્યારે આ કાગળ મેં તેની પાસે રજુ કર્યો ત્યારે તેણે મને કાંઈપણ રકમ આપવા ના કહી અને તેથી એ બાબતની ખબર આપવા ભાઈ, તારી પાસે આવ્યો છું.”

એ પછી અબુલકાસિમે તુદાર કબિલાના કાસીસની આગેવાનોને બોલાવ્યા અને તેમની સાથે તેના ભાઈ કે જે હુમણાજ આવી પહોંચ્યો હતો તેની મુલાકાત કરાવી અને તેમને તેણે કહ્યું કે “આવતી કાલે સવારે હું ખેસ્તમાં જવાનો છું. અને ત્યાંથી ૪૦ દિવસ પછી પાછો આવીશ; એટલા માટે એ ૪૦ દિવસો સાફ તમે મારા ભાઈને વફાદાર રહેવાના સોગન્દ લ્યો.” એ ઉપરથી શેખોએ ફક્ત ૪૦ દિવસ માટે એ મુજબના સોગન્દ લીધા. ત્યારપછી તેણે તેના ભાઈના કબજામાં

પાંચસો ઘોડેસ્વારો સોંપવા હુકમ કર્યો અને ફરમાવ્યું કે તેઓ અમુક બગીચામાં એવી રીતે છુપાઈ રહે કે, તેઓ બરાબર કટોકટીના વખતે કામમાં આવી શકે.

એ પ્રમાણે અમલ કરવામાં આવ્યો અને તે રાત્રી તેમણે વિતાવી. બીજે દિવસે સવારે બહેલાસર તેમણે હલો કર્યો અને અખુમહેજુલ એક બગીચામાં અમુક છુપાવવાની જગ્યાએ ચાલ્યો ગયો.

તુઝ અને ખુલ્લ હુમામીના લશ્કરો પણ સામે બહાર પડ્યા. અખુલકાસિમે પોતાના માણસોને હુકમ કર્યો કે “જ્યાં સુધી તમે મને સાંઢણી ઉપર સ્વાર થયેલો જુઓ નહિ ત્યાં સુધી આગળ વધશો નહિ.”

તેણે પોતાની સાંઢણીને વચમાં સુવારી દીધી અને તેની ડાબી અને જમણી બાજુએ લશ્કરો ગોઠવી દીધા અને પોતે તેની કિતાબ (દફતર)માં નજર રાખી બેઠા.

અખુમહમદ નામના એક દાઇએ આ તરફ નાપસંદગી બતાવી અને કહ્યું “દુશ્મનો આપણને જોઈ ગયા છે અને તેઓ આપણા તરફ ધસી આવે છે.” તેના જવાબમાં અખુલકાસિમે તેને ધમકાવીને કહ્યું “હું જિંદુ ત્યાં સુધી રાહ જુઓ.”

જ્યારે દાઇઓએ તેને લડાઇનો હુકમ આપવા દબાણ કર્યું અને દુશ્મનો તેમની લગોલગ આવી પહોંચ્યા ત્યારે તેણે “યા મૌલા તેમની આંખો આગથી બાળી નાંખ !” એમ બોલી ધુળની એક મુઠી ભરી (દુશ્મનો તરફ) ફેંકી.

તે પછી તેની સાંઢણી તેના સાથે જિભી ધઇ અને તેણે ખુમ મારી કે “યા અહામદ, યા મહમદ, ખુદાઈ મદદ ઉતરે છે.”

લશ્કરોએ સામ સામે એકબીજા ઉપર હુમલો કરી દીધો; પણ થોડાજ વખતમાં અદ્રુલહુમામીનાં લશ્કરમાંના કોઈ સિપાઇએ અબુલ કાસિમને જખમી કર્યો અને તે (સાંઢણી ઉપરથી) નીચે ગળડી પડ્યો, અદ્રુલહુમામીએ તેના લશ્કરીયોને ખુમ મારી હુકમ આપ્યો કે “ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરી અબુલ કાસિમનું માથું ઉતારી દો.” અને જેવું તેનું માથું કપાવાની અણી ઉપર હતું એવામાં કોઇએ નખતેલ ભરેલું એક રફેટક શસ્ત્ર ફેંક્યું જેણે મરનાર, મારનાર અને સાંઢણી બધાંને બાળી ભગ્ન કરી નાંખ્યા. આજ પળે તેનો લાઈ છુપાયેલી જગ્યાએથી બહાર ધસી આવ્યો અને એક

ભયંકર લોહીલુહાણ લડાઈ લડીને તુગ્ઝ અને બદુલ હમામીના લશ્કરોને (ઠીક શહેર સુધી) તગડી મેલ્યા.

ન્યારે તેઓ નાસી ગયા એટલે છાવણીમાં બધાં એકઠાં થયા અને તેઓ કહેવા લાગ્યા કે “આપણે માલિક બહેસ્તનશીન થયો છે એટલે હવે આપણે વિખરાઈ જવું જોઈએ.” પણ તેઓના સરદાર અને દાઈ અબુ મહમદે તેમને કહ્યું કે “૪૦ દિવસ સુધીમાં તે પાછો ફરવો જોઈએ; ત્યાં સુધીના આપણે મહુમના ભાધને વફાદાર રહેવાના સોગન્દ ખાધા છે અને જો તે (ત્યાં સુધીમાં) પાછો નહિ ફરે તો આપણને વિખરાઈ જવાનો હુક છે.” એ મુજબ તેણે તેમને ૪૦ દિવસ સુધી રાહ જોવાને થોભાવ્યા.

એ પછી તરતજ હીમ્સના રહીશોએ અબુલમહમુલ ઉપર એક અરજ મોકલી જેમાં તેમણે તેની તાબેદારી સ્વિકારી અને તેને દમસકસ છોડી તેમના શહેર તરફ આવવા જણાવ્યું. તેણે તે મુજબ કર્યું અને દમસકસ ઉપરનો ઘેરો ઉઠાવીને તે હીમ્સ તરફ ચાલ્યો ગયો.

આ બધાં બનાવો બન્યા તે વખત દરમિયાન રમલામાં રહેતાં (ઇમામ) અલખેદીને બધાં સમાચારો

ચાલુ મળતાં રહેતાં હતાં.

અબુમહમુલ હીમ્સ તરફ કુચ કરી ગયો અને શહેરના રહીશોએ તેની તાબેદારી સ્વિકારીને શહેર તેને સોંપી દીધું. સ્થાનિક કબિલાના આગેવાનો સાથે (દાઢ) અબુલહુસેન હામાથી તેને મુબારકબાદ આપવા આવ્યો હતો.

બ્યારે મહમુલે તેને જોયો ત્યારે તેણે તેના તરફ એવી ધિક્કારભરી કરડી નજરથી જોયું કે દાઢના પેટમાં ધ્રાસકો પડ્યો અને તે પોતાના એકાદ સાથી સાથે છુપાઈને નાસી ગયો. બીજે દિવસે સવારે બ્યારે આગેવાનો, તેને મુબારકબાદ આપવા ભેગાં થયાં ત્યારે અબુલહુસેનને નહિ જોવાથી અબુલમહમુલે તેની બાબતમાં પ્રશ્નપરછ કરી. તેમણે તેને જણાવ્યું કે “અબુલહુસેન નાસી ગયો છે” એ ઉપરથી તેણે જાહેર ઢંઢેરો પિટાવી હુકમ કર્યો કે “જે કોઈ અબુલહુસેનને આશ્રય આપશે તેની માલ મિલકત લુટી લઈ તેને ગરદન મારવામાં આવશે.” એ મુજબ સાત દિવસ સુધી જાહેર ઢંઢેરો પિટાવવામાં આવ્યો જે ઉપરથી અબુલહુસેનનો પતો લાગી ગયો અને તેને પકડીને તેની પાસે હાજર કરવામાં આવ્યો.

અબુલમહુસુલે તેને કહ્યું કે “આના કરતાં તારા બીજા ગુન્હા વધારે ખરાબ નહિ હોય !”

“જે કાંઈ ખુદાતઆલા કરે છે તે બહુજ સાફ કરે છે.” જવાબમાં એણે ફક્ત એટલુંજ કહ્યું.

અબુમહુસુલ તેની સાથે ધણી જ સખ્ત રીતે વત્યો અને તેને અને તેના ફરજાંદને એક બિંટ ઉપર બાંધી તેમને બહરમાં ફેરવવાનો હુકમ કર્યો. તેઓનું બહરમાં અપમાન કરવામાં આવ્યું, અને તેમના ઉપર લઆનત મલામત, વર્ષાવવામાં આવી જે બાદ તેમને જાંજીરમાં જકડીને છાવણીમાં લાવવામાં આવ્યા.

કાસીયુન (ફાતમીયો) કબિલાના શેખોએ તેના માટે વચમાં પડી તેને કહ્યું કે “તે અમારો ધાર્મિક વડો-મુખી હોવાથી આ પ્રમાણે તેને બે ઇજ્જત કરવો બેધર્ય નહિ.” આના જવાબમાં અબુમહુસુલે તેમને જણાવ્યું કે “તેની ખિલાફ મારો કાંઈ ખુશ ઇરાદો નથી અને તેને કાંઈ ઇજ્જત પહોંચાડવામાં નહિ આવે.” એ પછી તે હીમ્મતથી સલામીયા તરફ કુચ કરી ગયો અને પોતાની સાથે અબુલહુસેન અને તેના ફરજાંદને લઈ ગયો.

તેણે “ફૂંચડા” નામે ગામડા પાસે પોતાના લશ્કર અને બેઉ કેદીયો સાથે પડાવ નાંખ્યો; અને પોતાના નોકરોને અબુલહુસેનને જીવતો દાટી દેવા માટે છાવણીની મધ્યમાં એક ખાડો ખોદવા ફરમાવ્યું.

જે કે એ પ્રમાણે બન્યું નહિ અને લશ્કરે સવારના સલમીયા તરફ કુચ ભરી રાખી. તેઓએ એક જગ્યાએ છેવટનો પડાવ નાંખ્યો. અબુલહુસેન પણ તેમની સાથે હતો અને તેની બાબતમાં હજી સ્પષ્ટી કંઈ અણુદંત્રનિય બન્યું નહોતું. ચડાઈ કરનારે જે ઠેકાણે પડાવ નાંખ્યો તે સ્થળ અલહુદનદાના દરવાજા નજીક હતું. તેણે અબુલહુસેનને કતલ કર્યો તે જોતા ત્રણ દિવસ સ્પષ્ટી તે ત્યાં રહ્યો.

(તેના આવી જોઈએવાથી) હાશમી કબિલાના મોટેરાંઓ તેને આવકાર આપવા ગામ જહાર આવ્યા જેમાં અલમ્હેદીના મુરીદો તેમજ તેઓ નામદારના સગાંઓ અને મિત્રોના પ્રતિનિધીયો અને હુસન બિન મુઆઝ હતો. અલમ્હેદીનો ભાઈ અબુ મહમદ તે વખતે બિમાર હતો અને લઆનતી અબુ મહમુદ આવી જોઈએ તેજ દિવસે તે મર્ણુ પામ્યો. અબુ

મહેજુલ (સલમીયા નજીક) ઠીક ઠીક વખત સુધી પડાવ નાંખી પડયો રહ્યો. જે બાદ તેણે હાશમી કુટુંબના મોટેરાંઓને કેદ કર્યા અને તેમને જંગલોમાં જકડીને પોતાની હુજુરમાં બોલાવી મંગાવ્યા. અત્યાર સુધી તેણે અલમહેદીના મુરીદોને કાંઈપણ ધનિ ખોંચાડ્યા વગર શાન્તિમાં રહેવા દીધા હતા.

કાસીયુન (ફાતમાઈત) કબિલાના આગેવાનોએ જ્યારે હાશમીયો તરફ જે જાતનું વર્તન ચલાવવામાં આવતું હતું તે જોયું ત્યારે, તેઓ એક જુથમાં અબુ મહેજુલ પાસે આવ્યા અને કેદીયો બગદાદના ખલીફના સગાંઓ થતાં હોવાથી, તેમને છોડી મૂકવા અર્જ ગુજારી; અબુ-મહેજુલે તેમની માંગણી કબુલ રાખી. બીજે દિવસે સ્વાર થઈને તે હામા ગયો અને સીધો અબુલ હુસેનના ઘર અને બનુ ઉસ્માન બીન હીનજના રહેઠાણ પાસે ગયો અને અબુલ હુસેનની અંગત મિલકત તેમજ અલ-મહેદીની તમામ માલમત લુટી લીધી. આપણે ઉપર જોઈ ગયા છીએ તેમ અબુલ હુસેનના ઘરમાં અલ મહેદીનો ખજાનો રહેતો હતો.

જ્યારે તે હજી હામામાં હતો, ત્યારે તેને ખાતમી મળી કે અબુલ અમ્ર અસસલામી બગદાદથી એક

લશ્કર લઇને બળવાખોરોની પુઠે નીકળી પડ્યો છે તેણે પોતાના લશ્કરની નવેસરથી રચના કરી અને ખાસ લશ્કરી દળના સરદાર તરીકે અત્ર-બિન અલક-નદાસી અલ અહમીની નિમણુંક કરી અને તેને અબુલ અધના લશ્કર સામે લડવા મોકલ્યો.

બેઉ લશ્કરોનો ચુફ્ટીસ (નદી)ના કિનારા ઉપર ભેટા થયો અને બેઉ લશ્કરોએ એક બીજા ઉપર હુમલો કરી દીધો. અબુલ અધનું લશ્કર હાર્યું અને તે પોતે નાસી ગયો. તેનો બધો માલ અસબાબ વગેરે સઘળું કબજે કરવામાં આવ્યું અને તેના પોતાના છોકરાને મારી નાંખવામાં આવ્યો. લૂટની અંદર તેમને (ખલિફા) મુત્તદીદ ઉપર સલમીયાના હાશમીઓએ લખેલો પત્ર મળી આવ્યો, જેમાં મદદ માટે અર્જ કરવામાં આવી હતી અને “આગ ફેલાય તો ખેલાં તેને મુઝાવી નાંખવા” માંગણી કરવામાં આવી હતી.

બ્યારે જીત મેળવી લશ્કર અબુમહમુદ પાસે પાછું આવ્યું ત્યારે તેમણે દુશ્મનોની હાર અને તેના નાસ લાગના બખર તેમજ તેમના બધા સર સામાનનો મળેલો કબજો અને લૂટમાંથી તેમને જે શોધ-કાગળો

મળ્યા હતા તે બધી વાત જણાવી. હાશમીયોએ લખેલાં કાગળો તેણે લીધા અને કાસિયાન કબિલાના શેખોને બોલાવી તેમાં શું શું લખ્યું હતું તેથી તેમને વાકેફ કર્યા. ત્યારબાદ તેણે કહ્યું “આ કાગળો એ લોકોના છે કે જેમને તમે બચાવ્યા છે. એ લોકોએ અબુમહમુદ યાને મને અને મારી સાથે તમને બધાને મારી નાંખવા માટે આપણી સામે લશ્કર મોકલવા (ખલિફા) મુત્તદીદ પાસે માંગણી કરી છે.”

આ બધાં બનતા બનાવો સંબંધીના બબરો અલમ્હેદીને રમલામાં બેઠા બેઠા બરાબર મળ્યાં કરતાં હતાં. શિક્ષક તૈયબ બબરો લાવવા માટે રમલા અને સલમીયા વચ્ચે સફર કર્યા કરતો હતો; તેમજ (નસ્ર) ઉમ્મેઅલી જેને (ન્હાને) અબુલકાસિમ યાદ કરતો હતો અને જેને માટે તે ઘણુંજ રડયા કરતો હતો તે રમલા તરફ રવાના થઈ એક બીજા બાઈ સાથે ત્યાં સહિસલામત ખેડોંચી ગઈ હતી. એ મુજબ અલમ્હેદી રમલામાં બેઠા બેઠા અબુમહમુદ બાબતમાં શું બનતું હતું અને દમસકસમાંથી સલમીયામાં આવ્યા પછી તેણે શું શું કયું હતું તે સઘળું તેઓ જાણી

શક્યા હતા. તેણે (અબુમહમુદે) અબુલહુસેન અને તેના ફરજાંદ ઉપર જે વિતાવ્યું હતું તે, અને તેણે દાઘના ઘરને લુંટી બાળી નાંખ્યું હતું તે સમાચાર પણ તેમને મળી ચુક્યા હતા.

જ્યારે અબુલઅમ્રના ફરજાંદના દફતરમાંથી મળેલી, સલમીયાના હાશમીઓએ (ખલિફા) અલમોતદીદ ઉપર લખેલી અરજીઓ ફાતમાઇતોના શેખેને બતાવવામાં આવી ત્યારે બધાં દાઘઓ કબુલ થયાં કે “આ લોકો જ્યારે આ પ્રમાણે વર્ત્યા છે ત્યારે અબુમહમુદ તેમને માટે યોગ્ય લાગે તેમ કરે.”

તેણે તેમને (એકદમ) પકડવા માણસો મોકલી આપ્યા અને તેમને કેદ કરી લીધા. કેદ થનારાઓમાં કુલે હપ શખસો હતા. અહામદ બિન મહમદ, ઈબ્રાહિમ બિન મહામદ, સાલેહ બિન મહમદ, ફઝલ બિન અબ્દુલ્લાહ, અબ્બાસ બિન અબ્દુલ્લાહ, બલહજ બિન અબ્દુલ્લાહ અને બીજા ઘણા હાશમીઓ હતા.

જ્યારે તેમને તેની હજુરમાં લાવવામાં આવ્યા ત્યારે તેમણે તેને પુછ્યું “અમને અહિં શા માટે

લાવવામાં આવ્યા છે ?” તેણે તેમને પત્રબંહેવાર બતાવ્યો અને પુછ્યું કે “તમારા જ હાથ-દસ્તખતથી લખાયેલાં આ પત્રો કે જેમાં તમે ચડાઇખોરો (અમારા) સામે લશ્કર મોકલી મદદ કરવા ખલિફા અલમોતદીદને અરજ ગુજરી છે, તે શું તમારા પત્રો નથી ?”

અહામદ બિન મહામદ કે જે તેમના તરફથી વાતચિત કરતો હતો તેણે એ કબુલ કર્યું અને માફી આપવા આજીજ કરી.

“જો હું તમને માફી આપી દઉં તો ખુદાતઆલા મને કદી માફ નહિ કરે.” લઆનતી અબુમહમુદે એના જવાબમાં કહ્યું.

ત્યાર બાદ તેમને જંજીરોમાં જકડી ઘસડતા ચહુદી દરવાજા પાસે લઇ જવા તેણે હુકમ કર્યો કે જ્યાં પાલમીરી (તાદમુર) જાતિમાંથી મૂળ વટલાયેલા એક ચહુદી શખ્સને હાથે તેમનો બધાંનો શિરચ્છેદ કરવાનો હતો.

બીજે દિવસે તેણે હાશમીયોના રહેવાના મકાનો તેમાંનાં બાળકો ઓરતો અને મર્દો સાથે માણસો મોકલી

બાળી ન'ખાવ્યા. આમાં બલીદાન થયેલાંની સંખ્યા ૧૪૧ ની હતી જે બધાંને મારી નાંખવામાં આવ્યા. તેણે એક એવો ઢંઢેરો પિટાવ્યો કે જે કોઈ શખ્સ તેમના શરીરોને સંતાડશે અથવા દાટશે તેને ગરદન મારવામાં આવશે.”

તેમના મૃત શરીરોને કુતરાઓ અને પક્ષીઓ ખતમ કરે ત્યાં સુધી નગ્ન હાલતમાં મેદાનમાં પડ્યા રહેવા દેવામાં આવ્યા.

ચડાઈખોરે હાશમીયો સાથે જે પ્રકારનું વર્તન ચલાવ્યું હતું તે બાબતમાં સલામીયાના લોકો એક બીજા પાસે જઈ વાતો કરવા અને તે ઉપર ચર્ચા કરવા લાગ્યા. તેમને પોતાના ઉપર એ વાતની છાપ પડી ગઈ હતી કે, ચડાઈખોરે અલમ્હેદીના માણસો અથવા તેના મહેલને કાંઈપણ ઇન્કાર નહોતો કરતો. આનું કારણ ચડાઈ લાવનાર અલમ્હેદીની તરફેણનો શખ્સ હોવાનું તેમણે પોતાના મનથી માની લીધું હતું. આ ઉપરથી તેઓએ પોતાનો કિમતી માલ અસબાબ તેના (અલમ્હેદીના) મહેલમાં સાંચવવા છુપાવી રાખવા લાવી રાખ્યો.

હાશમીયોની કતલ ચલાવ્યા પહેલાં કરમતી ટોળાના એ લોકોએ તેમના ઉપર ઈજ્ઞામ રાખતા

કહ્યું હતું કે “ઈબ્નલ ખસરી (ઈમામ અલમ્હેદી)ને શહેર છોડી જવું પડ્યું તેના કારણરૂપ તમેજ છો” વધારામાં તેણે કહ્યું કે “તેનું ઘર ખાલી પડ્યું છે અને તેના ભાઈના કુટુંબીજનોને તમે લાચાર અને યતિમ બનાવ્યા છે.”

આ બધી વાતો સાંભળીને સલમીયાના રહીશોની ખાત્રી થઈ હતી કે તે અલમ્હેદીના કુટુંબ કબિલાને કાંઈપણ હાની પહોંચાડશે નહિ અને તેમણે માની લીધું હતું કે “તેને તેમની ભલાઈ કરવા સિવાયનો બીજો કોઈ ખ્યાલ નથી.” એટલા ખાતર તેઓએ મહેલને સલામત જગ્યા સમજીને પોતાનો માલ અસખાબ લાવી ત્યાં રાખ્યો હતો.

એજ વખતે અબ્દમહુઝે એક કાગળ (ઈમામ) અલમ્હેદીને છુપી રીતે લખી જણાવ્યું કે “સલમીયા-માંથી આપ નામદારને નાસી જવાનું કારણ આપનાર અને આપ નામદારના પિત્રાઈ ભાઈને પોતાના દીકરા સાથે દેશ નિકાલ થઈ ઇરાક જવાના કારણભુત થયેલા બધાં દુશ્મનોને એ ખતમ કરી નાંખ્યા છે.” એમ જણાવી તેણે અલમ્હેદીને જરાપણ વધુ ઢીલ કર્યા વગર આવી પહોંચવા આમંત્રણ આપ્યું.

આ બધા પ્રપંચ તેણે એટલા માટે કર્યો હતો કે અલમહેદીનો તેના ઉપરનો વહેમ દૂર થાય અને તેઓશ્રી સ્વભાવી આવવા લલચાય. જ્યારે અલમહેદીએ એ પત્ર વાંચ્યો એટલે તેઓશ્રીએ વળતા જગાબમાં તેણે જે કયું હતું તેને જહાલી આપતાં વધુમાં જણાવ્યું કે “અબુમહમુદ ! જે તું આ સિવાય બીજી રીતે વર્ત્યો હોત તો તને હું શીયા કહેવરાવવાને અને મારા મુરીદ તરીકે ગણવાને લાયક સમજત નહિ.” અને છેવટમાં જણાવ્યું કે આ કાગળ મળ્યા બાદ તુરત જ, જે ખુદાવન્દતઆલાની ઇચ્છા હશે તો, પોતે ત્યાં ખરચીત આવી પહોંચશે.

આ કાગળ વાંચીને અને તેમાં લખેલી હકીકત સાચી માનીને તે લુચ્ચો ખુબ ગેલમાં આવી ગયો; પણ ખુદાવન્દતઆલાએ પાપીનો ઇરાદો પૂરો થાય અને (ઇમામ) અલમહેદી પાસે જે હતું તે તેની પાસેથી ગુમ થઈ જાય એવું થવા દીધું નહિ.

તેણે એ કાગળ બધાં દાઇઓ સમક્ષ વાંચી સંભળાવ્યો અને તેમને જણાવ્યું કે “આપણા મૌલા તુરતમાં શહેરમાં પધારશે, અને પોતાના મહેલમાં

પધારી પોતાની જે દૌલતથી (સ્થાનીક) કારસ્તાનીઓએ તેમને વિખુટા પાડી દીધા હતા તેનો ભોગવટો તેઓ નામદાર કરશે.” એ ઉપરથી બધાં દાઢ્યો ઘણાજ ખુશી થયાં.

અબુમહમુદ હી. સ. ૨૬૧ ની શરૂઆત (ઈ. સ. ૮૦૩ ની આખર) સુધી એટલે ચાર માસ સુધી અલમ્હેદીના આવવાની વાટ જોતો ત્યાં પડ્યો રહ્યો. તે ધમામની રાહ જોતો હતો એવામાં તેને ખાતમી મળી કે મહમદ બિન સુલેમાનની સરદારી નીચે બગદાદથી એક બળવાન ફ્રાજ તેની સામે મોકલવામાં આવી છે.

તેણે એકદમ અત્ર બિન અલકરશ અને બનુલ અહમ તાયફાવાળા કુરમિઝ બિન અસ સહમની સરદારી નીચે ૮૦૦૦ ઘોડેસ્વારો અને ૧૬૦૦૦ પાયદળનું એક લશ્કર તેની સામે રવાના કર્યું. આ લશ્કરે કુર્યાતુસ સયલ નામે સ્થળ પાસે મહમદ બિન સુલેમાનની ફ્રાજને અટકાવી રાખી જ્યારે અબુમહમુદ પોતે તો સલમીયામાં જ રહ્યો.

સામી ચડાઈ માટે જે માણસોને મોકલવામાં આવ્યા હતા તેઓ અલમ્હેદીના વફાદાર મુરીદો

હતા. તેઓ અબુલહુસેનના હાથે મજહુમમાં આવ્યા હતા. ચડાઈ ઉપર જવાનો આ હુકમ તેમને અણગમતો અને આશ્ચર્યજનક હતો અને તેમાંના કેટલાએક એ હુકમનો અનાદર કરીને પોતાને ઘરે રહ્યા બાદ છાવણીમાં જ પાછા આવી રહ્યા હતા.

(એક પ્રસંગે) અબુમહમુદે દાઘઓ કે જે તેની સાથે રહ્યા હતા તેમને કહ્યું કે “મારો વિચાર સલમીયાના હમામખાનામાં જવાનો છે.” જે (યાદગાર) દિવસથી તે સલમીયામાં આવ્યો હતો ત્યારથી આજ સુધી તેણે સલમીયામાં કદી પણ પ્રવેશ કર્યો નહોતો અને ખૂદાર રહ્યો હતો. ઇમામ અલમહેદીના વફાદાર મુરીદો ચાલ્યા ગયા નહિ ત્યાં સુધી તેણે શહેરમાં પ્રવેશ કરવાનું મુલતવી રાખ્યું હતું એમાં એ લઆનતીનો પ્રયત્ન હતો. ઇમામ અલમહેદીની પધરામણી બાબતમાં એ નાઉમેદ થતો જતો હતો અને તેણે ગોઠવેલું ષઃઝયત્ર લાંગી પડશે એવી તેને ધારતી રહેતી હતી, એટલુંજ નહિ પણ તેને મહમદ બિન મુલેમાનની પણ બીક લાગતી હતી કે કદાચ તે તેને શહેરમાંથી હાંકી કાઢશે અને અલમહેદીના આશ્રિતો જે મહેલમાં રહેતા હતા તેનો કબજો લેશે.

તેણે પોતાના માટે હુમામ તૈયાર રાખવા હુકમ આપ્યો અને પુર્વ તરફના દવાજેથી એક ખચ્ચર ઉપર સ્વાર થઇને એક હજાર ઘોડેસ્વારો સાથે તે શહેરમાં દાખલ થયો. હુમામખાને જવાનો રસ્તો ઈમામ અલમહેદીના બંગલાના દરવાજા પાસે થઇને જતો હતો.

તે હુમામખાનામાં દાખલ થયો અને પછી તે છાવણી તરફ જવાનું જ્હાનું કાઢીને જ્હાર નિકળ્યો; પણ જેવો તે બંગલાના દરવાજા પાસેથી પસાર થતો હતો તેવોજ તે ત્યાં અટકી ગયો.

ઈમામ અલ મહેદીની એક ગુલામડી પોતાના પુત્ર મહમદ સાથે ત્યાં બિભી હતી. જેવી તેને ખબર પડી કે એ દુબ્બ બંગલાના મુખ્ય દરવાજામાંથી અંદર દાખલ થાય છે કે તરતજ તે પાછલે દરવાજેથી પોતાના બાળકપુત્ર અને આયા સાથે નાસી ગઈ. આ સ્ત્રીનું નામ “લાઅબ” હતું; તે આ મહેલમાં ઘણા વખત થયા ગુલામડી તરીકે રહેતી હતી કારણ કે મુળ તો તે શેખ મહમદ બિન અહામદના કબજામાં હતી અને તે બાદ તે અલમહેદીના કબજામાં આવી હતી. જ્યારે તે નાહી ત્યારે તેને મહમદ બિન અઝીઝ કે જે તેને

જાતે ઓળખતો હતો તે જોઈ ગયો. (તેને જોઈને) તેણે તેના સાથે જે માણસો હતા તેને કહ્યું કે “શેખની એક ગુલામડી બીકની મારી હમણા અંહિથી નાસી ગઈ.” તે પાંચ માણસો લઈ તેની પાછળ પડ્યો. તેણે તેને પૂછ્યું કે “તું દોડતી ક્યાં જાય છે ?” એટલે તેણે તેને આજીવનકાલ વિનતી કરતા કહ્યું કે “મને સંતાડ ! તું પોતે અને તારા બાપદાદાઓ અલમહેદીના કુટુંબને આશ્રયે રહેલા છે અને અત્યારે તું તેઓશ્રીનું ઘર તોડી પાડવા આવ્યો છે ? અત્યારે એ ભયંકર માણસ કોઈ અબાણ્યા કારણસર બંગલામાં દાખલ થયો છે એથી મને બીક લાગે છે; મહમદ બિન અઝીઝ ! તારા સિવાય બીજું કોઈ મને ઓળખતું નથી.”

તેણે તેને જવા દેવાના બદલામાં તેની પાસેના બધાં દાગીના આપી દેવા માંગણી કરી. તેણે પોતા પાસે જે કાંઈ દાગીના હતા તે બધાં તેને કાઢી આપ્યા અને ઇબ્ને અબી મુશહીફ નામના એક વેપારીના ઘરે ગઈ અને પોતાને છુપાવવા માંગણી કરી. વેપારીએ તેને, જો કોઈ તેને જોઈ ગયું ન હોય તો અંદર આવી છુપાઈ રહેવાની રજા આપી. તેણીએ તેને કહ્યું કે “ભૂંડા કામનો કરનારો મહેલમાં દાખલ થયો છે.”

પણ મહમદ બિન અઝીઝ સાથેના પાંચ શખ્સો-
માંને એક શખ્સ કે જે તેની પાછળ પડ્યો હતો.
તેણે પાછા આવી પોતાના લોકોને તેના છુપાવવાની
જગ્યાની ખાતરી આપી દીધી.

પેલો લઆનતી ખંગલામાં દાખલ થયો અને
ઉદ્ધતાઈપૂર્વક ઇમામના તખ્ત ઉપર ચડી બેઠો. (આ
બેઠને) અબુમહમુદ સાથે જે દાઢ્યો હતા તેમણે
દાઢ અબુમહમદને કહ્યું “આ માણસ સાથે તારે સારા
સારી છે માટે તું તપાસ કરી શોધી કાઢ કે તે આ
ખંગલાનું શું કરવા માંગે છે? તેને જણાવી દે કે આ
મહેલનો એ માલિક છે કે જે નામદારની અમે બૈયત
કરી છે અને અબુલહુસેનને હાથે અમે (તે નામદારના
મજહૂમમાં) વટવ્યા છીએ.”

એ બાદ અબુમહમદ અબુમહમુદ પાસે ગયો
અને તેને તેણે કહ્યું કે “મને અલમહેદીના વફાદાર
મુરીદો તરફથી તમને એમ કહેવા મોકલાવ્યો
છે કે તેઓ તમને એવી ખાત્રી આપવા માંગે
છે કે તેઓએ અલમહેદીના મુરીદો તરીકેના
સોગન્દ (બૈયત) લીધા છે અને તેઓની એવી

માંગણી છે કે તમારે આ મહેલને કોઈપણ પ્રકારનું નુકશાન પહોંચાડવું નહિ અથવા તેમાંના રહીશોને રંબડવા નહિ.”

તેણે એ બાબતનું વચન આપ્યું અને અણુમહમદને વિનંતિ કરી કે “તું છાવણીમાં જા અને હું તારી પાછળ હમણાજ આવી પહોંચું છું.”

જ્યારે અણુમહમદ ત્યાંથી આવ્યો ગયો એટલે તેણે પોતાના હબ્બુરીયાને લઆબની પાછળ મોકલ્યા કારણકે મહેલના નોકરોની તે સરદાર હતી અને ખબરો અને માલ મિલકત છુપાવવાની જગ્યાની તેને બીજા નોકરો કરતાં વધારે માહિતી હતી.

નોકરો “લઆબ” “લઆબ”નો પોકાર કરતાં તેણીને ફેગટ શોધી રહ્યા હતા એવામાં મહમદબિન અઝીઝે કહ્યું કે “તે ક્યાં છુપાયેલી છે તે હું જાણું છું અને હું તેને શોધી લાવી શકુ એમ છું.” એ ઉપરથી તેને કુરમતીયા પાસે લઈ જવામાં આવ્યો જેણે તેને તેણીને શોધી તુરતજ હાજર કરવા હુકમ કર્યો. તે માણસ અબિમુશહીફના ઘરે ગયો અને બારણું ઠોકવા લાગ્યો અને યુમ મારી કહ્યું કે “ઓ, લઆબ ખુલાર

આવ નહિ તો તને જોર મુલમથી લઈ જવામાં આવશે.” ઘરના માલિકે પોતાની જાન અતરામાં જોઈ તેણીને બહાર ખેંચી લાવ્યો અને મહુમદબિન અઝીઝ તેને તેના બાળક અને આયા સાથે કરમતીયા પાસે લઈ ગયો.

તેણે તેને નમ્રતા અને વિવેકથી આવકાર આપ્યો અને તેણીના માલિક સંબંધમાં પુછપરછ કરી; અને તેને ઠપકો આપતા કહ્યું કે “જ્યારે તારી મદદની અમને જરૂર છે ત્યારે તું નાસી જાય છે ?” તે પછી તેણે તેને વધારામાં પૂછ્યું કે “તારા શેઠના અંહિથી ચાલ્યા જવા પછી તને કાંઈ સમાચાર મળ્યા છે. ?” જેના જવાબમાં તેણે જવાબ આપ્યો કે “ઈન્શા અલ્લાહ (ખુદાવંદ તઆલાની મરજી હશે તો) મારા મૌલા તુરતમાં પાછા પધારશે. તેઓશ્રી હવે પાછા પધારવામાં વધારે વિલંબ નહિ કરે.”

આ પ્રમાણે શરૂઆતની વાતચિત થયા પછી તેણે તેને પૂછ્યું કે “આહમદ મહુમદ અને હુસેન અને તારા મૌલા જે તમારી પાસેથી ચાલ્યા ગયા છે તેની (રોકડ) મિલકત ક્યાં છે ?”

તેણે તેને આસ્તે આસ્તે ઘણું સમજાવ્યું પણ તેણે

એજ જવાબ આપ્યો કે “આ મહેલમાં હું નવીજ આવેલી હોવાથી એ સંબંધમાં મને કંઈ ખબર નથી.”

તે બાદ તેણે પોતાના મન ઉપરનો કાબુ ગુમાવી દીધો અને બોલી ઊઠી કે “આવા ખોટા જહાના અને આવી લાંબી લાંબી વાતો શા માટે કરે છે ? તું હાશમીયોની માફક અમને અને અમારાં બાળબચ્ચાંને મારી નાંખવા આવ્યો છે. આનો બદલો ખુદાવન્દતઆલા તારી પાસેથી લેશે. ઓ લઆનતી ! ઓ અલ્લાહના દુશ્મન ! તારા મહેલાં તારા બાપ અને ત્યાર બાદ તહાશ ઉપર મહારા મૌલાએ જે જે ઉપકારો કર્યા છે તે તું ભૂલી ગયો છે. ખુદાવન્દતઆલાએ તને જે બક્ષ્યું છે તે બધાં તરફ તું નશુણો થઈને અને તેના વલીયોને છેતરીને તું અમને અને અમારાં બાળબચ્ચાંને ભયભિત બનાવતો અમારા ઉપર દુટ્ટી પડ્યો છે.”

અને ત્યાર પછી કોઈ પણ પળે તેમનામાંના બધાંને તે મારી નાંખનાર છે એવું સારી રીતે તે બાણી ગયેલ હોવાથી તેણે તેને એવી એવી વાતો સંભળાવી કે જે તેને ગમે તેવી નહોતી !—તેના ઉપર ખુદાતઆલાની લઆનત હોજે !!

એ બાદ તેણે તેને વધુમાં કહ્યું કે “ઓ ખુદાવન્દ-
તઆલાના અને તેના વહીઓના દુશ્મન ! જો તું અમને
મારી નાંખવાનો ઇરાદો રાખતો હોય તો તને ખુદા
મારશે કે જે ખરેખર ખનવાતુંજ છે—તો એટલું કરજે
કે, હાશમીયોની માફક અમારાં મૃત દેહોને રઝળાવતો
નહિ; અમે તેમનાથી બુદ્દાજ (દરજનાના) છીએ, એટલે
તું અમને ખુદ્દી જગ્યામાં ફેંકી નહિ દેતો પણ
દફન કરજે.”

“જો કદાચ તને મારી નાંખુ તો તને કયાં દફનાવું ?”
અબુમહમુદે તેને પ્રશ્ન્યું.

“મારી ઈચ્છા છે કે તું મને આમાં દફન કરજે.”
તેણે નજીકના એક ભોંયરા તરફ આંગળી ચીંધી કહ્યું.

તેણે ઇબ્ન-અન નદાફ નામના એક પાલ્મીરી
જલ્લાદને બોલાવવા પોતાના નોકરને મોકલ્યો કે જે
પોતાના હાથમાં ખુદ્દી તરવાર સાથે હાજર થયો. પછી
તે દુબે તેને તેણીનું માથું ઉઠાવી દેવા અને તેનું મુઠ્ઠું
તે ભોંયરામાં ફેંકી દેવા હુકમ કર્યો. એ પ્રમાણે અમલ
થયો અને એના બાળક અને તેની સાથે જે કોઈ
હતું તે બધાંને પણ કતલ કરી નાંખવામાં આવ્યાં.

એ પછી એ પાખંડીના નોકરો મહેલમાં ફરી વળ્યા અને અંદર જે કાંઈ હતું તે બધું લઈ આવ્યા. બુઢા કે યુવાન પુરૂષ કે સ્ત્રી જે કોઈ અંદર હતું તે બધાંને કતલ કરી નાંખવામાં આવ્યા અને તેમના મુઠદાં એજ ભોંયરામાં ફેંકી દેવામાં આવ્યા. એ બધાં મળીને ૮૦ શખસો હતાં.

જ્યારે તેણે એમને પતાવવાનું કામ પૂરું કર્યું ત્યારે તેનો એક નોકર તેનો ખચ્ચર લઈ આવ્યો અને તેના ઉપર સ્વાર થઈને, મહેલની ખબર રાખવા અને અંદરની ચીજો સાંચવવા ખેડેરો મૂકીને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

તે અખળીયા નામના ગામડામાં ગયો અને ત્યાં તે સાત દિવસ રહ્યો અને આઠમે દિવસે તેનું લશ્કર હાર ખાઈને અવ્યવસ્થિત હાલતમાં ત્યાં આવી પહોંચ્યું.

મહમદબિન મુલેમાન અને તેના લશ્કરે તેના આખાએ પાયદળ લશ્કરનો કચ્ચડધાણ કાઢીને અને ઘોડેસ્વાર લશ્કરના મોટા ભાગનો નાશ કરી તેમને નસાડી મૂક્યા હતા. તેમણે તેને (અબુમહમુદને) જણાવ્યું કે “આપણા આખા લશ્કરનો કચ્ચડધાણ

નીકળી ગયો છે માટે હવે તેનો સામનો કરવાનું બની શકે તેમ નથી.” તેમણે તેને પોતાની સાથે (જંગલમાં) નાસી જવા કહ્યું કારણ કે નહિ તો મહામહા સુલેમાન તેને કેદ પકડી લેશે.

તેણે તેમને જવાબમાં કહ્યું કે “એસી જાઓ.” પણ તેમણે તેની સાથે પોતાની દલીલ ચાલુ રાખતા કહ્યું “તું ભલે અમને ગાળો આપે પણ અમે તને ચેતાવેલ છે. જો તારે અમારી સાથે આવવું હોય તો (જલદી) ચાલ અને નહિ તો તું એકલો બેઠો રહે.”

અને જ્યારે તેણે તેમનો મક્કમ ઈરાદો જોયો એટલે તે પણ તેમની સાથે રવાના થયો અને પાલમી-રાની પાણીવાળી જગ્યાએ પહોંચ્યા ત્યાં સુધી તેમને કોઈએ અટકાવ્યા નહિ. તેમણે અંહિ વિસામો ખાધો અને પછી પાલમીરા (તદમુર)થી તેઓ અલ-બરક તરફ ચાલ્યા.

તેના લશ્કરના નાસી જવા પછી છઠે દિવસે મહા-મહબિન સુલેમાન સલમીયા આવી પહોંચ્યો અને કુરામતીયાની બાબતમાં તપાસ કરવા લાગ્યો; જ્યારે તેણે સાંભળ્યું કે તે નાસી ગયો છે એટલે તેણે લોકોને

કહ્યું કે “ખલીફા અલમોતદીદનેા મને હુકમ છે કે જો કુરામતીયાઓ છટકી જાય તો તારે તારી તરવાર ત્યાંના રહીશો અને તે જગ્યાની રખડુ ટોળીયોની વસ્તી ઉપર ચલાવવી.” (આ સાંભળી) સુલમીયાના રહીશોએ તેને ખુદાનો ખોફ ખાવા અને તેમના ઉપર દયા કરવા આજુજુ કરી અને જણાવ્યું કે “કુરામતીયાઓએ અમારી કતલ ચલાવી છે અને હવે તું પણ અમને મારી નાંખવા આવ્યો છે.”

તેમની આ ફરીયાદમાં વળુદ છે કે કેમ એની તેણે તેમની પાસે સાબિતી માંગી જેના જવાબમાં તેમણે જણાવ્યું કે “તમે અમારી સાથે તમારો કોઈ ભરોષા-પાત્ર શખ્સ આપો કે જેને અમે કતલ કરવામાં આવેલાના શબો દેખાડીયે.”

જ્યારે મહમદબિન સુલેમાને આ વાત સાંભળી એટલે તેને તેમની દયા આવી અને તેણે તેમને કહ્યું કે જાઓ, તમે તમારાં ઘરના બારણા બંધ કરી, ઘરોમાં ભરાઈ તમારો બચાવ કરો, કારણ કે માફ લશ્કર શહેર નજીક આવી રહ્યું છે અને મને ધારતી છે કે તેઓ શહેરીયોને લુંટશે. તમારી વાત સાચી છે કે કેમ એની

ખાત્રી માટે હું એક માણસ મોકલું છું, જેને તમે મુડદાંઓ બતાવજો.” ત્યારપછી તેણે મહમદખિન અદદયરાજી નામના એક વિદ્વાસુ વૃદ્ધ માણસની નિમણૂક કરી જેને મુડદાંઓ બતાવવામાં આવ્યા. તેણે કતલ થયેલાં સ્ત્રીઓ અને બાળકોને જોયાં જે જોઈ તેને કમકમાટી વધી, અને તેણે આવું ભયંકર દુષ્ટ કાર્ય કરનાર ઉપર ખુદાતઆલાની લગ્નાનત વર્ષાવી.

મહમદખિન મુલેમાને કરામતીયા ક્યાં ગયા હતા તે સંબંધી તપાસ ચલાવી અને તેને પત્તો મળ્યો કે તેઓ પાલમીરા તરફ ગયા છે એટલે તેણે એક હજાર ઘોડે સ્વારેને તેનો પીછો પકડવા સ્થાના કર્યા. તેમને ખાતમી મળી કે તે (રમ્ય) સ્થળ અલખદ્રમાં દાખલ થયો છે પણ તેની પાસેનો સઘળો અસ્ખાબ હુંટી લઈને અને તેને તજીને તેના માણસો વિખરાઈ ગયા છે. ફાતમાઈત શેખોએ તેના આવા કમલાગ્ય માટે તેને દોષિત ઠરાવ્યો. તે ત્યાંથી થોડાંક રોકડ નાણા સાથે ઉંટ ઉપર સ્વાર થઈને નાસી ગયો અને રસ્તામાં આવતી કોઈ પણ જગ્યાએ વધુ વખત ખોટી થયા વગર તે ઈરાક-માંના સુવાદ (નામના ગામ)માં દાખલ થયો.

મહમદ બિન સુત્રેમાને ખલિફા મોતદીદને ખબર આપ્યા કે “કરમતીયાને તેના લશ્કરની ભારે ખુવારી કરી હરાવીને નસાડી મુકવામાં આવ્યા છે અને તેની સરદારી નીચે જે માણસો હતા તે બધાં તેને તદ્દન એકલો છોડી વિખરાઈ ગયા છે” અને હવે તેણે શું કરવું એ માટે હુકમ ફરમાવવા તેણે માંગણી કરી. ખલીફે તેને લશ્કર સાથે ખગદાદ પાછા ફરવા હુકમ કર્યો અને તે ખગદાદ પાછો ફર્યો.

ચાર મહિના બાદ લઆનતી કરમતીયાને તેના બે નોકરો સાથે, ચુફ્ટીસ નદીને કિનારે આવેલા કુવારકીસીયા નામના શહેર આગળથી કેદ પકડવામાં આવ્યો અને બધાંને (ખલિફા) અલમોતદીદ પાસે ખગદાદ મોકલી આપવામાં આવ્યા.

મહેલનું તેણે શું કર્યું હતું અને તેમાંથી જે કોઈ મળ્યું તેને તેણે કતલ કર્યા હતા અને આખરે કરમતીયાને ખલીફા આગળ લઈ જવામાં આવ્યો હતો એ બધાં ખબર અલમહેદીને પહોંચાડવામાં આવ્યા હતા. ત્યાર બાદ અલમહેદી રમલામાં થોડો

વખત રોકાઈ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા અને ઇજ્જતમાં દાખલ થયા.

જ્યારે કુરમતીયાને બગદાદમાં પાછો લાવવામાં આવ્યો ત્યારે તેને લોકોના ટાળામાં ફેરવવામાં આવ્યો અને તેના ઉપર લઅાનત મલામત વર્ષાવવામાં આવી. ખલિકા અલમોતદીદે તેના માટે એક ખાસ કમીટી નીમી અને તેને મોતની સજાથી નવાજવામાં આવ્યો. તે પહેલાં તેને ખૂબ રિખાવવામાં આવ્યો. જ્યારે તેને ફટકા મારવામાં આવતા ત્યારે તેને પુછવામાં આવતું કે “તે જાતે કોણ હતો ? તે કયા ફિરકાનો હતો ? ત્યાર બાદ તે કયા ફિરકામાં ગયો હતો અને તે કોની તરફેણમાં દઆવત કરતો હતો ?” તેણે જવાબમાં પોતે કુરમતીયા ટાળામાંનો હોવાનો અથવા તેનો કોઈ રાબ્બ્યદારી હેતુ હતો એ બેઉ વાતનો ઇન્કાર કર્યો. તેણે કહ્યું કે તેને સલમીયા શહેરમાંથી ફલાણા ફલાણા યાને ધમામ અલમ્હેદીએ બળવો જગાડવા હુકમ ફરમાવ્યો હતો. તેણે તેમને ધમામનો હુલીયો યાને શારરિક દેખાવનું વર્ણન કપડાં, પહેરવાની રીતભાત વગેરે વર્ણન કરી બતાવ્યું જે બધાંની લેખિત નોંધ લેવામાં આવી.

ત્યાર પછી તેને ભયંકર રીતે મારી નાંખવામાં આવ્યો અને તેના મડદાંને બાળી મુકવામાં આવ્યું. ખુદાતઆલાની તેના ઉપર લઅાનત હોજે.

ખલીફાએ દરેક જુલ્લામાં સંદેશવાહકો મોકલી સાથેના પ્રકારના વર્ણનવાળો કોઈ શખ્સ મળી આવે તો તેને કેદ પકડવા પોતાના હાકેમેને હુકમ આપી દીધો.

પણ અલમહેદી બગદાદના વેપારીઓ અને (અબુ અબ્દલ્લાહના ભાઈ) અબુલઅબ્બાસ કે જે દ્રીપોલી થઈને મગરીબ આફ્રિકા જતો હતો તેની સાથે હુક વખત ખેલાંજ ઈજિપ્ત છોડી ગયા હોવાથી તેમનો પત્તો લાગ્યો નહિ.

તેઓશ્રી ઉપર તાહુના નજીક લુટારાઓએ હુમલો કર્યો જે વખતે અબુલઅબ્દલ્લાહના ભાઈ અબુલઅબ્બાસ મહેરા ઉપર તરવારનો ઘા લાગવાથી જખ્મી થયો. તેઓશ્રી તેમને કેદ પકડવાના ફરમાન સાથે કાસદ ત્યાં આવી પહોંચ્યો તે પછી તુરતજ દ્રીપોલી આવી પહોંચ્યા.

તેમને કેદ કરવાના થયેલા ફરમાનથી, વર્ણન પ્રમાણેના શખ્સને કેદ પકડવા અમલદારો શોધ ચલાવી રહ્યા હતા અને ઈજિપ્ત તરફથી આવતા દરેક વેપારીને

તે સંબંધી પૂછપરછ કરતા હતા. તેઓ અલખેદી જ્યાં ઉતર્યા હતા ત્યાં અચાનક જઈ ચડ્યા; જેવા તેમણે તેઓશ્રીને જોયા કે તરતજ વર્ણત ઉપરથી ઓળખી કાઢ્યા અને તેમણે કહ્યું કે જે શખ્સને કેદ કરવાને છે તે આજ છે એમાં જરાએ શક નથી છતાં જો તેઓશ્રી તુરતજ શહેર છોડી જાય તો તેમને તેમ કરવા દેવા તેઓ તૈયાર હતા.

કાફલામાં અબુલકાસિમ ઇબ્ને હસન નામનો એક શખ્સ હતો તેની ઈચ્છા આગળ સફર કરવાની હતી એટલે અલખેદીને તેની સાથે જવા દેવામાં આવ્યા. તેઓ કારતીદીયા થઈને સીજલમસમાં દાખલ થયા જ્યાં તેઓશ્રી ત્રણ માસ પર્યંત રહ્યા. જે દરમિયાન યુસુફ અલકહરમાન અને શિક્ષક તૈયબ તેમના કુટુંબને લઈને તેમને આવી મળ્યા. જ્યારે તેઓશ્રી ત્યાં હતાં ત્યારે અબુઅબ્દલાહ કે જે જ્યાં જ્યાં તેઓશ્રી મુકામ કરતા ત્યાં ત્યાં તેઓશ્રીના સંસર્ગમાં રહેતો હતો તેના તરફથી તેઓશ્રીને કાગળો મળ્યાં જેમાં તેણે અલખેદીને આવી પહોંચવા દબાણ કર્યું હતું, કારણકે તેણે હવે તેમને ટેકો આપનારાઓમાંથી એક બળવાન લશ્કર

એકઠું કયું હતું; પણ તેઓશ્રી અબુઅબ્દલાહ (પોતાના લશ્કરીયો સાથે) ત્યાં આવી પહોંચ્યા ત્યાં સ્થળી ત્યાંજ રોકાણા.

ત્યારબાદ (ધંમામ) અલમહેદી, અબુલકાસિમ મહમદ, ધંમામ અલકાયમ અને હુજુરીયા જા'ફર તથા તેમની સાથેના બીજા લોકો સાથે જહાર આવી તેમને મળ્યા; અને ત્યાર પછી શું શું બન્યું તે તો આખી દુનિયાના લોકોમાંથી દરેક જણ જાણે છે.

અલહમ્દોલિલ્લાહ રખ્ખલ આલેમિન (બધાં વખાણુ ખુદાના છે જે જગતના પાલનહાર માલિક છે) અને આપણા મૌલા હૃં મહમદ અને તેની પાક આલ ઉપર હુરદ.

સિરાત-જા'ફર-અલ હાજીબ .

યાને

જા'ફર-અલ હાજીબની યાદદાસ્તની વાતો

(કૃતિ અને તેના સંબંધી વિગત માટે જુઓ પાનું ૪ થી ૭)

હું ઈમામ (તેમના અને તેમની પાક આલ ઉપર ખુદાવન્દતઆલાના આશીર્વાદ હોજો) સલમીયામાંથી રવાના થઈ સીજલમસા આવી પહોંચ્યા અને ત્યાંથી રકાદા રવાના થયા તેને લગતી, ખાસ હુજુરી (Chamberlain) જા'ફર બિન અલીની યાદદાસ્ત મુજબની હકીકત.

સંગ્રહકર્તા : મુહમદ બિન મુહમદ અલ યમની, તેમના ઉપર ખુદાવન્દતઆલાની દયા હોજો.

“બિસ્મીલ્લાહ હિર-રહેમાન નિર-રહીમ.”

ખુદાવન્દતઆલા સિવાય બીજા કોઈની હું મદદ માંગતો નથી કે જેના ઉપર મારો બધો આધાર છે; તે

અર્થ ખુરસીનો માલિક છે, અને એના ખલિકા-આપણા મોલા અને માલિક અમિરૂલ મૌમનીન અઝીઝબિલ્લાહ કે જેમના ઉપર અને તેમના પાક વડવાઓ-ધમામે અને વસીયો અને તેમના પાક અને પુણ્યશાળી ઉત્તરાધિકારીયો ઉપર ખુદાવન્દતઆલાના આશીર્વાદ હોજો, એમને રાજી કરવામાં તે (ખુદાવન્દતઆલા) મને મદદ કરે એવી દુઆ ગુબરૂં છું; અને ખુદાવન્દતઆલા પાસે એવી પણ દુઆ માંગુ છું કે તેના (ધમામે-ઝમાનના) વડવા કે જેના ઉપર અને તેની આલ પાક ઉપર ખુદાવન્દતઆલાના આશીર્વાદ ઉતરજો, તેમની ઉમ્મત-ઇસ્લામની બધી પ્રજાઓ એકત્ર બની તેના-ધમામના રાજ્ય નીચે એક (પ્રજા) બની રહે કે જેથી દીન અને જગતનો વહીવટ તેના અવિચળ રાજ્ય નીચે સમ્પૂર્ણ બની હમેશ માટે ટકી રહે.

અને તેની (ખુદાવન્દતઆલાની) દયા અને ઉદારતાથી તેના (ધમામે ઝમાનના) સુરીદોને કદી પણ જોખમોની ધાસ્તી રહે નહિ. ખરેખર, આ બધા માટે તેજ મદદગાર છે અને તેના તરફની લલાઇની દુઆ માંગીએ છીએ; ઇન્શા અલ્લાહ.

તેઓશ્રીની (ઇમામની) એવી ઇચ્છા થઈ કે તેના ગુલામ (આ યાદીના કર્તા જા'કર) સંબંધમાં શું બન્યું તેમજ, તેમના વડવા-પવિત્ર ઇમામો-ખુદાવંદતઆલા તેમના આત્માને ઉચ્ચત્તર બનાવે, અને એ બધાં ઉપર પોતાના આશિર્વાદો ઉતારે, તેમના વખતમાં શા શા બનાવો બન્યા તે વિષેની હકીકત જાણે: એ ઉપરથી લેખક, ઇમામ પાસે પોતાની ભૂલો અને ચુકો થાય તે, પોતાની હુમેશની ઉદારતા અને માયાથી માફ કરે, એવી દુઆ માંગે છે; તેઓ નામદાર પોતાની મહત્તા અને ગૌરવથી એ (ભૂલો) તરફ અખાડા કરે એવું માંગુ છું; કારણકે પોતાના નમ્ર સેવક અને ગુલામને તેઓશ્રીએ જે લખવા ફરમાન કર્યું છે તે 'બધી બાબતો સંબંધમાં તેઓશ્રીએ પોતેજ વધુ ચોક્કસ અને વધુ પૂર્ણ યાદી જાળવી રાખેલ હોવાથી વધુ સારું જાણે છે.

આપણા મૌલા-ઇમામના અતિ નમ્ર ગુલામ મહમદ બિન મુહમદ અલ-યમની કહે છે કે-મેં આ વાતો આપણા મૌલા અને ઇમામો કે જેના આત્માઓને ખુદાવંદતઆલા ઉચ્ચતર બનાવે અને બધાં ઉપર પોતાના આશિર્વાદો ઉતારે, તેમના ગુલામ

(ખાસ હુજુરી) જા'ફર બિન અલી-અલ હાજીખ પાસેથી સાંભળી છે. તેણે મને કહ્યું કે:-

હું (ધર્મામ) અલ-મહેદી બિલ્લાહ કરતાં થોડાંએક મહિના ન્હાનો હતો. અને તેઓશ્રીનાજ મહેલમાં મોટો થયો હતો. ધર્મામે (અલ મહેદીના વાલીએ) મને તેઓશ્રી (અલ-મહેદી)ની ખાસ ખિદમત માટે ધ્યાનમાં રાખ્યો હતો. મને તેઓશ્રી (અલ-મહેદી)ના ખિદમત-ગાર તરીકે તેમની સાથેજ ઉચ્છેરવામાં આવ્યો હતો, અને મને બની શકતી ઉત્તમ રીતે કેળવણી આપવામાં આવી હતી. તેઓશ્રી (અલ-મહેદીના વાલી) પોતાની મરજી મુજબની યોગ્યતા મેં મેળવી ત્યાં સુધી મને કેળવણી આપવા અને મારા બાંધો મજબુત બનાવવા જરૂરી એટલું બધું કરી છુટ્યા હતા; તેમને શું જોઈતું હતું એ મને કહેવું નહોતું પડતું; તેઓશ્રી મારા તરફ જુએ એટલુંજ બસ હતું અને હું તેઓ નામદારને શું જોઈતું હતું તે સમજી જતો અને તે તેમની પાસે તરતજ હાજર કરતો અને એમની ઈચ્છા મુજબ તેઓશ્રીની ખિદમત બજાવતો.

સલમીયામાં પોતાના પાંડોશી હાશમીયો કે જેઓ

અખદલા બિન અલ અખ્યાસ બિન અખદીલ મુત્તલીબ
બિન હાશમના વંશજે હતા, તેમની સાથે હમેશાં
ઘણા સારા સંબંધ રાખતા. તેઓશ્રી તેમની રૂબરૂમાં
પોતે પણ હાશમી (અખ્યાસી) હોય એમ વર્તતા.

જુદા જુદા શહેરોમાં વસતા તેઓશ્રીના દાઇઓ
તરફથી નાણાની મોટી રકમો અને માલ અસખાબનો
મોટો જથ્થો સલમીયામાં તેમની હુજુરમાં લાવવામાં
આવતો, આનો સંગ્રહ કરવા માટે તેઓશ્રીએ શહેરની
જહાર જમીનની અંદર બાર માઈલ લાંબો રસ્તો
ખનાવ્યો હતો.

માલ અસખાબ અને બીજી કીંમતી ચીજો હમેશાં
ઉંટ ઉપર લાવવામાં આવતી. જમીનના અંદરના
રસ્તાનો દરવાજો તેમને માટે રાત્રે ખોલવામાં આવતો
અને તેઓ આ પેટા રસ્તેથી માલથી ભરેલાં ઉંટ સાથે
કુચ કરી, સીધા તેઓ નામદારના ઘરમાં દરેક ચીજ
ખેંચાડી દેતા. તેઓને રાતના જ પાછું જવું પડતું
અને રસ્તાનો દરવાજો ધુળથી એવી રીતે ઢાંકી દેવામાં
આવતો કે જેથી તે વિષે કોઇને કદી પણ ખબર પડે
નહિ. તે એક અસાધારણ ખજાનો હતો અને કહેવાય

છે કે અલ-મહેદી જેટલો ખજનો સુલમીયામાં છોડીને આવ્યા હતા, તેટલો ખજનો મગરીબ આફ્રિકા સર કર્યા પછી પણ તેઓશ્રી ભેગો નહોતા કરી શક્યા.

અખ્ખાસી ખલિફા તરફથી નિમાતા સુલમીયાના દરેક હાકેમ સાથે અલ-મહેદી ઘણુંજ વિવેકભર્યું વર્તન રાખતા. તેઓશ્રી તેમના તરફ હમેશાં ઘણીજ ઉદારતા દાખવી કિમતી ભેટ સોગાદો આપતા. આથી બધા હાકેમો તેમના શુલામો હોય એવી રીતે પોતાના ઉપરી અધિકારીયો પાસે તેઓશ્રીના હિતને લાભ થાય એમ કરતા. ઇમામ જાહેર મિજબાનીઓ વારંવાર ગોઠવતા જેમાં ભાગ લેવા હાશમી કુટુંબીયો અને બીજા જાણિતા લોકોને નોતરવામાં આવતા. જ્યારે મીજબાનીયો પૂરી થતીત્યારે જે બાકી વધતું તે, અબુ-ચાકુબ અલ-કહરમાન જે એક ખ્રીસ્તી હતો અને જે મુખ્ય બખરચી અબુ અશ્યુબનો દાદો થતો હતો, તેની ઓરત ઉમ્મે અલી અલકહરમાનને આપી દેવામાં આવતું. (એ ખેઉ અલ મહેદીનાં શુલામો હતાં. ઓરત ઇસ્લામ મઝહબનો સ્વિકાર કર્યા પછી મહેદીયામાં મહુ પામી હતી પણ તે સુલમીયામાં અલ-મહેદીની ખિદમત કરતી હતી ત્યાર-

બાદ ઘણા વખત પછી બન્યું હતું.) તેણી (ખાણા બાદ) જે વધેલી રાટીયો ટબલ ઉપર પડી રહેતી તે ભેગી કરતી અને જમણ માટે ઉપયોગમાં લેવા માટે તગડા બનાવવામાં આવતા જનાવરોની સંભાળ લેવા રાખવામાં આવેલા નોકરોને આપી દેતી. બીજો ખોરાક અને રાટી નોકરોમાં વહેંચી આપતી અને દરેકને તેણી તરફથી પોતાનો વ્યાજબી હિસ્સો મળી રહેતો.

જા'ફરની યાદદાસ્ત મુજબ ઇમામે (ઇમામ અલ-મહેદીના વાલીએ) પોતાની વફાત પહેલાં અલ-મહેદીના વિવાહ પોતાની ભત્રીજી સાથે કર્યા હતા કે જેઓ આગળ જતાં અલ-કાયામના માતૃશ્રી થયા હતા.

જા'ફર ઉમેરે છે કે “મને યાદ છે કે, શાહીની રાત્રે (ઇમામ) અલ-મહેદીએ મને પોતાના શયન ગૃહના બારણેથી નહિ ખસવા ફરમાન કર્યું હતું. હું કેટલીક ઓરતો કે જેમણે ખુરખો પહેર્યો નહોતો તેમની સાથે બેઠો હતો એટલામાં અલ-મહેદીએ પોતાના ઓરડાનું બારણું ખોલ્યું અને એક કિમતી વસ્ત્ર તેઓશ્રીએ મારા તરફ ફેંક્યું. મેં તે મારા માથા ઉપર પહેરી લીધું અને ઓરતો કે જેઓ ત્યાં ખીદમતદાર તરીકે હતી

તેમણે મને મુબારકીયો આપી, (ઝનાનખાનાને લગતા) આવા ઘણા માદગાર બનાવેા અલ-મહેદી, અલ-કાયમ અને અલ-મોએઝના વખતમાં પણ બન્યા હોવાનું મને યાદ છે.

દરેક કામ શાન્તિપૂર્વક ચાલતું હતું. બુદી બુદી જગ્યાઓના દાઇયો તરફથી કાસદો ચાલુ આવતા અને તેઓ પોતાની સાથે દરેક સ્થળના મોમીનોએ અર્પણ કરેલ ભેટો અને ભરેલ જગાત અને ખુમસના નાણા તેમજ પત્ર ંહેવાર લઇ આવતા.

ધમામે (ધમામ અલ-મહેદીના-વાલીએ) અલ મહેદીના પિવાહ પોતાની ભત્રીજા સાથે કર્યા તે પહેલાજ તેઓ નામદારને ધમામતના ગાદી વારસ તરીકે જાહેર કરી તેઓશ્રીની પિછાણ ફરજિયાત ઠરાવવામાં આવી હતી. તેઓશ્રીએ દરેક જગ્યાએ ખાસ ખબર મોકલીને દરેક દાઇયો પાસે તેઓ નામદારની ખૈયત લેવરાવી હતી. એ પછી ટુંક વખતમાં તેઓ નામદાર વક્ત્રાત પામ્યા.

સલમીયાના (નવા) હાકેમ તરીકે એક તરફીશ ગુલામની નિમણૂક બગદાદની હકુમતે કરી. (બ્યારે

તે આવ્યો ત્યારે) અલ-મહેદીએ દરેક હાકેમને જેમ હુમેશ આપતા તે રિવાજ મુજબ તેને કિમતી ભેટો આપી. ત્યારબાદ બીજી ભેટો પણ તેઓશ્રી તરફથી મળવા લાગી પણ તે તુર્કને તેના અધિકારીયો કે જેને તે ધિક્કારવા લાગ્યો હતો, તેની અને પોતાની વચ્ચે (અલ-મહેદી તરફથી) કાંઈ કાવતરું તો કદાચ રચાતું નહિ હોય, એવો કાંઈ બહેમ આવ્યો. તે પોતે એક હલકી પ્રકૃતિનો માણસ હતો તેથી અલ-મહેદી પોતાના કોઈપણ અંગત હિત સાધવાની નેમ વગર અને કોઈપણ જાતની ઇચ્છા રાખ્યા વગર આટલા બધા ઉદાર શા માટે થતા હતા ? તે બાબત શોધી કાઢવા તેણે શહેરના લોકોમાં પુછપરછ કરવા માંડી. કેટલા-એક લોકો કે જેઓ અલ-મહેદીની દુશ્મની કરતા હતા તેમણે તેને જણાવ્યું કે “ઘોડાઓ અને ગુલામો હાકેમોને ભેટ આપવાનો તેમનો હુમેશનો રિવાજ છે આમ કરવાનું કારણ તેમની કોઈ મહદ ઇચ્છા છે.” એમ કહેવામાં આવ્યું કે “પૂર્વ અને પશ્ચિમની માલિકી તેઓશ્રીની છે અને તેઓશ્રીના દાઇયો દરેક શહેરમાં મળી આવે છે. તેમની દોલત ખુગદાદના અલીફા ખુદની દોલત કરતાં પણ ઘણી વધારે છે.”

આ બાણીને હાકેમ લોકમાં પડ્યો અને પોતાની ચોગ્યતાની હદ બહાર જઈને તેણે અલ-મહેદી પાસે શક્ય કે અશક્ય માંગણીઓ કરવાનું ચાલુ કરી દીધું. તેની એક માંગણી હજી સંતોષવામાં આવી ત્યાં તો કોઈ બીજી ચીજ માટે તેની માંગણી ઉભી રહેતી. અમુક એક દિવસે એક લુટારાના જેવું વધુને વધુ વર્તન રાખીને તેણે ઓછામાં ઓછી દસ માંગણીઓ રજુ કરી.

હાકેમની આમાં શી મતલબ હતી એ (ઇમામ) અલ-મહેદી જ્યારે સમજ્યા ત્યારે તેઓ શ્રીએ બગદાદના દાઇઓને સૂચના આપી કે તેઓ ત્યાંના અધિકારીઓને અચન ઘચન પ્રકારે સમજાવીને એ હાકેમની બદલી કરાવે. દાઇઓ એમ કરવામાં ફતેહમન્દ થયા અને લઆનતી તુર્કની ખરેખર બદલી કરવામાં આવી અને તેને બગદાદ પાછો બોલાવી લેવામાં આવ્યો; પણ તેની આવી ફેરબદલીના કારણભૂત કોણ હતું તે તે કળી ગયો અને તેણે બગદાદના તે વખતના ખલીફ આગળ હકીકત રજુ કરી જેમાં તેણે અલ-મહેદી વિષે જે કાંઈ સાંભળ્યું હતું તે બધું જણાવ્યું અને તેને

પાછો સલમીયા જવા દેવા અને તેને (અલ-મહેદીને) કેદ પકડવા માંગણી કરી.

આજ ચોકકસ વખતે જા'ફર પોતાની યાદીમાં જણાવે છે કે, એક માણસે-એક ખારજીએ-જેને કેટલાકો કરમતીયા તરીકે ગણે છે, તેણે બળવો ઉઠાવ્યો. તેના લશ્કરે સલમીયાની દિશા તરફ કુચ કરેલ હોવાથી તે અલ-મહેદીની તરફેણમાં દબાવતનું કાર્ય કરતો હતો અને તેનીજ સચના મુજબ વર્તતો હતો, એ બાબતમાં ખલિફાને કાંઈ શંકા રહી નહિ. આ સમયને લીધે ખલિફાએ પેલા તુર્કને શહેર સલમીયા તરફ કરમતીયાને આગળ વધતો અટકાવવા તાકીદ કરી અને ધમકી આપી કે જો તેમાં તે મોડો પડશે તો તેને ગરદન મારવામાં આવશે. તેણે ઉતાવળ કરી બળવાખોરો પહેલાં સલમીયા પહોંચી જઈ, અલ-મહેદીને કેદ કરી નદી રસ્તે તેમને બગદાદ મોકલી આપવાના હતા; કારણ કે જો (અલ-મહેદીને) એ મળી જાય તો તેમનું બળ એટલું બધું વધી જાય કે તેના સામે કામ લેવાનું તેને મુશ્કેલ થઈ પડે.

બગદાદના હાથઓએ આ બાબતની ખાતમી સંદેશવાહક કબુતર મારફત અને કાસરો મારફત

તાબડતોળ મોઢલી આપી. તેમનો સંદેશો તુર્કના આવી પહોંચવા પહેલાં અલ-મહેદીને મળી ગયો. જા'ફર ખાત્રી આપે છે કે કરમતી આગેવાન અને અલ મહેદી વચ્ચે કાંઈપણ સંબંધ નહોતો. તે ઈમામના મુરીદોમાંથી પણ નહોતો, બલકે તેઓશ્રી તેને ઓળખતા પણ નહોતા અને તે પોતે (ધર્મામ) અલ-મહેદીને ઓળખતો નહોતો. આ મુજબ તુર્ક અને કરમતીયાનો આગેવાન બન્ને સલમીયા ભણી જઈ રહ્યા હતા.

આવા સમાચાર મળવાથી અલ-મહેદીએ મુખ્ય-દાઇ શ્રીફઝને તેડાવ્યો કે જે ઈમામની હજુરમાં મોટામાં મોટો દરજ્જો ધરાવતો હતો અને તે તે નામદારનો મોટામાં મોટો અમલદાર અને બધાં દાઇઓ કે જે તેના હાથ નીચે હતા તેમના પિતા સમાન હતો; તે બાબુલ અબવાબ, ઈમામનો મુખ્ય મદદગાર હતો. બીજો શખ્સ કે જેને ઈમામે તેડાવ્યો તે તૈયબ હતો કે જે તે વખતે હજી તેના મૂળ નામ બર્કનના નામથી ઓળખાતો હતો. તેને (ધર્મામ) અલ-મહેદીએ અલ-કાયમને શિક્ષણ આપવા સાડ ખરીદ કર્યો હતો. બીજા લોકો કે જેને ઈમામે તેડાવ્યા તે નીચે મુજબ હતા.

કુતામા ઇલાકાના દાર્ઠ અબુ અબ્દલ્લાહ અશ-
રીઆઇનો ભાઈ મહમદ-બિન અહામદ-બિન ઝકરીયા,
અબુ-ચાકુબ અલ-કહરમાન અને મહમદ-બિન
અઝીઝ. છેલ્લો (મહમદ-બિન અઝીઝ) હુજુરી જા'ફરનો
(માસિયાઈ) ભાઈ થતો હતો; એ પણ ઇમામેનો
ખાદિમ હતો.

આ બધાને પોતાની સાથે ચાલવા માટે મુસાફરીનો
સામાન લઈ લેવા ફરમાવવામાં આવ્યું. તેઓશ્રીએ
તેમને જણાવ્યું કે તેઓ નામદાર યમન તરફ સિધાવવાના
છે. અલ-મહેદીના કુટુંબની બધી સ્ત્રીઓને અબુ-
અહામદ સુલુક સાથે પાછળ રાખવામાં આવી; તેઓ
નીચે મુજબ હતી. અલ-મહેદીની માતૃશ્રી, તેની બેઠ
દીકરીયો, તેના ભાઈની બે દીકરીયો, ઉમ્મે-હુબીબા
કે જે (લવિબ્યમાં) અલ-કાયમને પરણ્યા હતા અને
અબુચાકુબ (અલ-કહરમાન)ની ચોરત ઉમે અલી-અલ
કહરમાન; આ અબુ અહામદ સુલુકનું નામ અલ-મહેદીએ
પાછળથી જા'ફર પાડ્યું હતું; તે પણ હુજુરી જા'ફરની
માસીનો દીકરો થતો હતો પણ તેઓ એક બીજાને
“ભાઈ” કહીને બોલાવતા હતા. તેણે અલ-મહેદી અને
અલ-કાયમના હાથ નીચે એક અગત્યની ભરૂવા લાયક

જગ્યા સંભાળી હતી અને અલ-મહેદીના વખતમાં તે મથુ પામ્યો હતો. તેણે (અલ-મહેદીએ) તેને (તે ખેલાં) આફ્રિકામાંના બાઈઝનટાઇનના કબજા માટે તેના ઉપર સ્વારી લઈ જવા મોકલ્યો હતો જ્યાં તેણે વારી નામનું એક મોટું શહેર કબજે કર્યું હતું અને ત્યાંથી પોતાને માટે તેણે ઘણી દૌલત એકઠી કરી હતી; (અલ-મનસુર બિલાહ, અલ-મોએઝ બિલાહ અને અલ અઝીઝ બિલાહનો હકીમ મુસા આ શહેરના પ્રખ્યાત માણુ-સોમાંનો એક હતો.) આ અબુ આહમદ સુલુકે અલ-કાયમના હાથ નીચે બિદમત કરતાં, ઉત્તર આફ્રિકાના પૂર્વ અને પશ્ચિમ તરફના ભાગોમાં ભારે દિલેરી બતાવી હતી. તે એક શક્તિશાળી અને બહાદુર શખ્સ હતો; અને હુઝુરી જા'ફર પોતાની યાદદારત મુજબ જણાવે છે કે આ અબુઅહામદ તેનો “ભાઈ” જે અગાઉ “સુલુક”ના ટુંકા નામથી ઓળખાતો તે જ્યારે સલ-મીયામાં રહેતો હતો ત્યારે, તેણે ત્રણ વર્ષમાં ત્રણ જણને મારી નાંખ્યા હતા અને અલ-મહેદીને તેના બદલા તરીકે (તેમના સગા બહાલાને) ત્રણ હજાર દીનાર તેની વતી આપવા પડ્યા હતા.

આ મુજબ અલ-મહેદીએ તેને અને અબુ-જા'ફર અલ-જઝારીને પોતાના કુટુંબનો હવાલો સોંપ્યો. આ અલ-જઝારી પણ ઉંચ પદ્ધિના દાઇયોમાંનો એક હોવાથી અલ-મહેદીના હાથ નીચે એક મઆતખર દરજ્જે ધરાવતો હતો. અલ-મહેદીએ અગલાળીડઝ સર કર્યા પછી તેના મુખ્ય શહેર રકદામાં તે વફાત પામ્યો હતો.

જા'ફર અલ-હાજી પોતાની વાત આગળ ચલાવતા કહે છે:- અમે અલમહેદી સાથે ચાલી નીકળ્યા અને ખરેખર અમે એમ માનતા હતા કે અમે થમન તરફ જઇએ છીએ. અબુ-જા'ફર (એટલે અહામદ) સુલુક, અને અબુ-જા'ફર અલ-જઝારી પણ કરામતીયાઓના આવી પહોંચવા પહેલાં, અલ-મહેદીએ મુકરર કરેલા અમુક દિવસે સલમીયા છોડી ગયા.

અમે ઘણીજ ઉતાવળથી (શહેર) છોડી ગયા અને દમસકસ તરફ દોટ મુકી જ્યાં, અમે સહી સલામત આવી પહોંચ્યા. અમારા રવાના થવા બાદ કરામતીયાઓએ તુર્કી હાકેમની પહેલાં આવી પહોંચીને સલમીયામાં પ્રવેશ કર્યો; તેમણે શહેરમાં લુંટ ચલાવી, રહેવાસીયોના મોટા ભાગને કતલ કર્યા અને અમારા

રહેઠાણે। પણ હુંટયા અને અલ-મહેદીના સગા કે આશ્રિતમાંથી જે કોઈ તેમના હાથમાં આવ્યું તે દરેકને તેમણે મોતને ઘાટ ઉતારી દીધા. શહેરના રહેવાશીયો ઉપર બુદ્ધિમ ગુજારવામાં તેમણે કાંઈ બાકી રાખી નહિ. જગદાદનો માલિક (ખલિફા) આની માહિતી મેળવ્યા કરતો હતો, સાથે સાથે અમારી ટોળીની ભાળ મેળવવાના કાર્યમાં પણ તે અટક્યો નહોતો.

અમે હમસકસ છોડ્યું અને મને યાદ છે કે તે દિવસે હું અલ-મહેદી સાથે હતો કે જેઓશ્રી, તૈયબ અને અબુ યાકુબ કે જેઓ નોકરો અને સરસામાનથી લાદેલા જનાવરોની દેખરેખ રાખતા હતા, તેમને પાછળ રાખીને આગળ નીકળી ગયા હતા. નહાના અલ-કાયમ કે જે તે વખતે એક નહાના બાળક હતા તે તેમની સાથે હતા. તેઓશ્રીએ એક માણસને જોયો કે જે પોતાની સાથે એક નહાનકડા સફેદ-ચમની કુતરાને લઈ જતો હતો અને તેઓ નામદારે એ કુતરો પોતાને માટે ખરીદી લેવા તૈયબને કહેવા લાગ્યા. ધમામ અલ-મહેદી નારાજ થશે એવી ધાસ્તીથી તૈયબે એમ કરવા ના પાડી. અલ-કાયમે એ કુતરો મળે નહિ ત્યાં

ત્યાર પછી અલ-મહેદીએ ફાકેમની ફરીથી ખેંચત સ્વિકારી અને ખાકીનો તે દિવસ અને રાત્રી તેનાજ ઘરમાં અમે ગાળી. તે રાત્રે ખરતાં તારાઓનો વર્ષાદ થવાનો હોવાથી અલ-મહેદી, અલ કાયમ અને હાકેમ તેમજ બીજા ઘણા લોકો, એ ચમત્કાર નિહાળવા ઘરના છાપરા ઉપર જઈ બેઠા. આખું શહેર લોકોના ઘોંઘાટથી અને તેઓએ કરેલી ખુદાની પ્રાર્થનાના અવાજથી ગાળ રહ્યું હતું.

જ'ફર ઉમેરે છે કે મારી ગણતરી મુજબ હી. સ. ૨૮૯ (ઈ. સ. ૯૦૨)માં રજબ (જુન-જુલાઈ) માસમાં ખૂલ્લી રીતે આ બન્યું હતું; અને મેં બેચું કે અલ-મહેદીએ હાકેમનો હાથ પોતાના હાથથી દબાવ્યો અને તેને કહ્યું કે “આ ચમત્કાર મારી ઉંચી દર્યાવત અને મારી ફતેહની નિશાનીઓની શાક્ષી રૂપ છે.”

ત્યારપછી ઉપર જણાવેલા મહમદ બિન અઝીઝને ઈમામે બોલાવ્યો અને તેને ફરમાવ્યું કે “અમે ખુદાવન્દ તઆલાની દુઆ અને મદદથી આવતી કાલે રવાના થવાના છીએ, અને તું સલમીયા જા અને

ત્યાં હલકા વર્ગના લોકોનું બની શકે એટલું મોટું એક ટોળું લેશું કરજે અને તું પોતે એક કોદાળી હાથમાં લેજે અને બની શકે એટલા વધારે કોદાળી પાવડા અને ત્રીકમો તેમને આપજે, ત્યારપછી તારાથી બની શકે એવી અધમ રીતે મને ગાળો દેવા અને દરેક પ્રકારના તિરસ્કારચુકત કામોના કરનાર તરીકે મને વર્ણવવા માંડજે; અને મારા મહેલનો નાશ કરવા ટોળાને ઉશ્કેરજે. આમાં તું સફળ થાય એટલે તેના તળીએ આવેલા તળાવ ઉપર મકાનોને પડાવી નાંખજે કે જેથી તેનું નામ નિશાન રહેવા પામે નહિ અને તે બિલકુલ અદૃશ્ય બની જાય, અને એ કાર્ય સફળતાપૂર્વક પાર પડે એટલે તેમને તું શહેરના દરવાજા આગળ ખબ્બુરીનું જે ઝાડ ઉગેલું છે ત્યાં લઇ જજે અને તે કપાવી તોડી પડાવજે, એમ કહીને કે, આ ઝાડ નીચે તે (પોતાના મુરીદો પાસે) ઐયત લેવડાવતો હતો. આ બધું પાર પાડ્યા પછી તારી હાજરીની મને જ્યારે જરૂર જણાશે ત્યારે મને આવી મળવા હું તને હુકમ મોકલું ત્યાં સુધી તું ત્યાંજ રહેજે.”

આમ કરવાના હેતુ સંબંધમાં જાંફર ખુલાસો।

કરે છે કે, ઇમામે એક મજબુત બાંધણીનું તળાવ ખોદાવ્યું હતું જેમાં કિંમતી માલ અસખાબ ભરી તેને પુરી દેવામાં આવ્યું હતું. તેના ઉપર એક બીજું એજ માપનું તળાવ બાંધવામાં આવ્યું હતું અને તે પાણીથી ભરી દેવામાં આવ્યું હતું જે આખું વર્ષ પાણીથી ભર્યું રહેતું હતું. ઇમામ પોતે ઘણે ભાગે તેની નજીકમાં આવી બેસતા અને ખબુરનું ઝાડ કપાવી નાખ્યું તેનું કારણ એ હતું કે, ઇમામની હજુ-રમાં (છુપા ભૂગર્ભના રસ્તેથી) પહોંચાડવા માટે માલ હમેશાં રાત્રે લાવવામાં આવતો; પણ એક વખત કાફલા સાથે જે માણસો હતા તેઓને બારણું જડ્યું નહિ અને શહેરના દરવાજા પાસે આવી પહોંચ્યા અને સવાર પડવાની તૈયારી હોવાથી ધાસ્તીના માર્યા તેમણે તે માલ શહેરના દરવાજા આગળ અથવા શહેરની રાંગ પાસે-મને (લખનારને) બરાબર યાદ નથી-જે ખબુ-રીનું ઝાડ ઉચું હતું તેની નીચે દાટી દીધો.

અમે ઈજ્ઞત જવા રમલાથી રવાના થયા. જંદર પોતાનું વર્ણન આગળ ચલાવતા કહે છે કે અહિં અમને દાઈ અબુઅલી કે જે ત્યાં રહેતો હતો અને દઆવતનું કાર્ય કરતો હતો અને જેણે ત્યાં પોતાના

હાથ નીચે ઇમામના સંખ્યાબંધ મદદગાર દાઢયો વધાર્યા હતા, તે મળ્યો. શ્રીફ કે જેણે તેને વટલાવ્યો હતો અને તઆલીમ આપી હતી તેણે પોતાની દીકરી ઉમ્મે અબીલ હુસેનને તેના દીકરા સાથે પરણાવી હતી. મીસરમાં દાખલ થયાં પહેલાં ઇમામ અલ મહેદીએ તેના ઉપર ફરમાન મોકલ્યું હતું કે તેણે પોતાના ઘરમાં અથવા દઆવતના કાર્ય સાથે સંબંધ ધરાવતા કોઈપણ ઓળખીતાને ત્યાં પોતાના ઉતારાની સગવડતા નહિ કરતા કોઈ (ખુદારના) ભરૂણા-લાયક ગૃહસ્થને ત્યાં પોતાનો ઉતારો રાખવાની ગોઠવણ કરવી. એ ઉપરથી અબુઅલીએ ઇબ્ન અયાશ નામના કોઈ ગૃહસ્થને ત્યાં તેમના ઉતારાનો બંદોબસ્ત કર્યો; અને અમે ત્યાં વધારે વખત રહ્યા નહિ હઇશું એવામાં અમારી ધરપકડના હુકમો સાથે એક કાસદ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. હાકમે ઇબ્ને અયાશને બોલાવીને કાસદ આવ્યાના ખબર આપ્યા અને તેને કાગળ વાંચી સંભળાવ્યો. ઇબ્ને અયાશે જવાબ આપ્યો કે જે શખ્સ મારી સાથે રહે છે તે વલ્લાહ કોઈપણ રીતે શક લઈ જવા યોગ્ય નથી. તે પોતાની પરહેઝગારી, દૌલત અને વિદ્વતા માટે જાણીતો એક અગત્યનો

સૂધી એ જગ્યાએથી એક ડગલું નહિ ખસવાના સોગન્દ ખાધા.

એ દરમિયાન અલ મહેદીએ તેમના માટે ઠીક ઠીક લાંબા વખત સૂધી રાહ જોઈ અને ત્યારબાદ તેમને શા કારણથી ઢીલ થઈ હતી તે જોવા, તેઓ નામદારે મને મોકલાવ્યો. હું પાછો કયો અને 'મે' અલ-કાયમને રડતા જોયા એટલે શું થયું હતું એ વિષે મેં એમને પૂછ્યું. તેઓ નામદારે ખુલાસો કયો કે "મેં તૈયબને આ ફતરો ખરીદી લેવા કહ્યું પણ તે તેમ કરવા ના પાડે છે." તૈયબે ખુલાસો કયો કે "અલ-મહેદી કે જેમણે પોતાની રજા વગર કાંઈ પણ નહિ કરવા મને ફરમાવ્યું હોવાથી તેમની નારાજની મને ધાસ્તી લાગવાથી મેં એમ કયું છે."

ત્યાર પછી તેઓ નામદારની આંખોમાંના આંસુ જોઈ નહિ શકવાથી મેં તેમને વચન આપ્યું કે "તમે રડો નહિ ! હું તમને એ ફતરો વેચાતો અપાવીશ." ત્યાર પછી અમે તેના માલિકને વાજબી કિમતે તે આપી દેવા યત્ન કરી જોયો પણ જ્યારે, ઘણીએ જોયું કે તે ફતરો લેવા માટે શાહજાદા કેટલા બધા

આતુર હતા ? એટલે પાંચ દીનાર કે જે તેણે તેની કિમત માંગી હતી તેનાથી કાંઈ પણ ઓછું લેવા ના પાડી. અમે તેની સાથે રકઝક કર્યા કરી એટલામાં અલમહેદીએ ફીરજને અમારી પાછળ મોકલ્યો. શું બન્યું હતું એનાથી અમે એને વાકેફ કર્યો અને તે તેઓશ્રીની પાસે ગયો અને જે બન્યું હતું તે કહ્યું. એ ઉપરથી તેમણે તેને પાછો જવા અને જે માંગે તે કિમત આપવા ફરમાવ્યું કારણકે તે દિવસે અમારી તપાસ માટે કાસદ દમસકસ આવવાનો હતો.

એ મુજબ અમે તે કૂતરો ખરીદી લીધો અને આગળ ચાલ્યા. અમે તે આખો દિવસ અને તે પછીનો આખો દિવસ મુસાફરી ચાલુ રાખી અને ત્રીજે દિવસે તીબીરીયામાં આવી પહોંચ્યા. અમે જોયું કે સ્થાનિક દાર્ઠ રસ્તા ઉપર અમારી વાટ જોતો ઊભો હતો. જેવા તેણે અલમહેદીને જોયા કે તરતજ તે તેમની નજદિક ગયો અને કહ્યું કે “સંદેશવાહક કબુતર માર્ફત દમસકસના દાર્ઠ તરફથી મને ખાતમી મળી છે જેમાં તેણે જણાવ્યું છે કે તમે જે દિવસે દમસકસ છોડ્યું તેજ દિવસે બગદાદથી એક કાસદ આપ નામદારને

કેઠ કરવાના હુકમો ગવર્નર ઉપર લઇને આવ્યો છે.”
દાઇએ અલ-મહેદી ઓળખાઇ ન જાય એ ખાતર
શહેરમાં દાખલ નહિ થવા અરજ ગુજારી; એથી અમે
તીબીરીયામાં થોભ્યા વિના અમારી સફર ચાલુ રાખી
અને અમે રમલામાં આવી પહોંચ્યા.

ત્યાંનો હાકેમ કે જે અલ-મહેદીનો ભાવિક મુરીદ
હતો એને ત્યાં અમે ઉતર્યા. અલ-મહેદીને જોઇને તે
એટલો ખધો ખુશીમાં આવી ગયો કે તેઓશ્રીની ખિદમત
કેમ કરવી તેનું તેને ભાન રહ્યું નહિ. તે તેમને પગે
પડ્યો અને તેમના હાથ અને પગ તેણે ચુમ્યા.

જાંફર પોતાનું વર્ણન આગળ ચલાવતા જણાવે
છે કે:- મને યાદ છે કે, અલ-મહેદી, હાકેમ અને
અલ-કાયમ તેમજ શીરૂજ સુફરા ઉપર સાથે ખાણ
લેતા હતા, ત્યારે હું, તૈયબ અને અબુ યાકુબ તેમની
તહેનાતમાં હતા, તે વખતે જે કાસદને દમસકસ મોક-
લવામાં આવ્યો હતો, તેજ કાસદ ખગદાદથી પોતાની
સાથે અલ-મહેદીનું નામ અને ઓળખાણ માટેના
વર્ણનવાળા કાગળ સાથે અમને પકડવાના હુકમો લઇને
આવ્યો હતો, તે દાખલ થયો.

હાકેમે હુકમ વાંચ્યો અને એ કાગળ તેણે તેઓ નામદારના (ઇમામના) હાથમાં આપ્યો. ઇમામે પણ તે વાંચ્યો એટલે હાકેમ તેઓ નામદાર આગળ ઘુંટણીએ પડી રડવા લાગ્યો અને તે નામદારના પગે ચુમવા લાગ્યો એટલે ઇમામે તેને ફરમાવ્યું.

“શાન્ત થા ! રડ નહિ ! તે કે જેના હાથમાં મારી બન છે તે કદી પણ મને પકડાવા દેશે નહિ. ખરેખર, અમે હું અને મારો ફરજાંદ-તેમના માથાં, બાલથી પકડશું અને મારો ઘોડો અબખાસના દીકરા-ઓના પેટ ઉપર કુદકા મારશે. તું જેવી ણીક રાખે છે એવું કાંઈ અમારા સંબંધમાં બનશે એવી ધાસ્તી રાખીશ નહિ.”

એથી દમસકસના હાકેમને તેના કાગળના જવાબમાં તેણે લખી જણાવ્યું કે “તમારા વર્ણન માફકનો કોઈ શખ્સ જેવામાં આવ્યો નથી અને તે આ શહેર પાસેથી પસાર થયો હોય એવું પણ જાણવામાં આવ્યું નથી અને તે હજી આ બાબતથી પસાર થયેલ નહિ હોવાથી તેની તપાસ માટે બધા રસ્તાઓ ઉપર ચોકી પહેરે રાખવામાં આવશે.”

રવાનગીની સાંજે ફ્રીફ્ર તેમને તણ ચમન તરફ નાસી ગયો. (આગળ જતાં) અલ-મહેદી ઘણીવાર એમ કહેતા કે “મેં મારા બે અસાધારણ ભકતો જોયા છે કે જેમાંનો એક મારાથી દૂર થવા માટે ઘણીજ દુઃખી થયો અને બીજો મારી હુન્નુરમાં રહેવા માટે !”

ફ્રીફ્ર ચમન પહોંચ્યો અને એક ખાનદાન શીયા કુટુંબના નળીરા મનસુરલ અલ-ચમનની અટકથી ઓળખાતા, અબુલ કાસમ બિન ફરાહ નામનો કુદનો વતની કે જે ત્યાંનો સ્થાનિક દાઈ હતો તેને ઘેર આવી પહોંચ્યો. તે દાઈ ફ્રીફ્ર માર્ફત ઇમામના સમાગમમાં આવ્યો હતો તેથી જ્યારે તે તેની પાસે ગયો ત્યારે, ઇમામ પાસે તેનો જે દરજ્જો હતો તેને લાયકના ભારે માન અને પુજ્યભાવ સાથે તે તેને મળ્યો. તેને લેવા માટે તે પોતાના દરવાજાની ખુદાર આવ્યો અને તેને આસન આપીને ફ્રીફ્રે તેને (પોતાની હાજરીમાં) બેસવાની રજા આપી ત્યાં સુધી તે તેની તહેનાતમાં ઉભો રહ્યો. ફ્રીફ્રે તેને કહ્યું કે “ઇમામે મને સંદેશો આપીને અહીં મોકલ્યો છે અને તને જણાવવા ફરમાવ્યું છે કે અલ-મહેદી પશ્ચિમાના લશ્કરો સાથે ઇજ્ત ઉપર હુમલો લઈ

જનાર છે અને યમનના લશ્કરો સાથે તેમને જઈ મળે એવો તાલિકો યમનવાસીયો ઉપર લખી મોકલનાર છે.” દાઈ અબુલ કાસિમે ખરેખર તેણે જે કહ્યું તે બધું સાચા તરીકે માની લીધું.

ફીરૂજ પોતે શું કરી રહ્યો હતો તેનું તેને બેશક જ્ઞાન હતું, અને એ બાબતમાં પણ તેને શક નહોતો કે ધમામ, દાઈને તેણે કરેલા દ્રોહ માટે જરૂર લખશે અને તે માટે જરૂરી પગલાં લેવા તેને હુકમ ફરમાવશે. તેણે અબુલ કાસિમના એક યુવાન નોકરને તેના શેઠ પાસેથી જે મળતું હતું, તેથી ઘણી વધારે લાંચ આપીને ફેડયો અને એ મુજબ તે નોકર દાઈના ઘરમાં તેના જસુસ તરીકે બની ગયો. જે કાંઈ બનતું તે સંબંધી બધી બાબતની બાતમી રાત્રે કે દિવસે ગમે ત્યારે તેને કહી મોકલવા તેને સ્વચના આપવામાં આવી હતી અને એ જસુસ દરેક ચીજની તેને બાતમી પુરી પાડતો હતો.

ત્યારબાદ અલ-મહેદીના કાગળ સાથે ફીરૂજના જમાઈ અબુ-અલીનો કાગળ આવ્યો જેમાં મજકુર (ફીરૂજ)નું લોપાળું ફેડવા સાથે તેને કતલ કરવાને

અલ-મહેદીનો હુકમ હોવાની જાણ કરી હતી. જ્યારે પત્ર આવ્યો ત્યારે તરતજ પેલા જાસુસે ફીરજને ખબર આપી દીધી અને તે તુર્તજ નાસી છુટ્યો જ્યારે દાઇએ તેને બોલાવવા માણસ મોકલ્યું ત્યારે તે તે કયાંક ચાલ્યો ગયો હતો તેની કોઇને ખબર નહોતી.

દાઇએ દરેક જગ્યાએ તેની તપાસ કરાવી એટલે તેને ખબર પડી કે ફીરજે અલી બિન અલ ફઝલ જયશાનીને મળી તેને દ્રોહ કરવા અને બળવો જગાડવા ઉશ્કેરેલ છે. જ્યારે દાઇને આ બધી ખાતરી મળી અને જોયું કે તે જગ્યાના લોકો અને શેખોની મદદથી ફીરજે પોતાને ઇમામ તરીકે જાહેર કરેલ છે એટલે તેણે એક બળવાન લશ્કર સાથે તેમના ઉપર હુમલો કર્યો અને એક લાંબી લડાઈ પછી આખરે તેમને કચડી નાંખ્યા અને તે બેઉને કતલ કર્યાં.

(અલ-મહેદીની વાત ઉપર પાછા આવતાં) જા'કર જણાવે છે કે જ્યારે તેઓ નામદાર કુળપતિ અને તાહુન વચ્ચે કાફલા સાથે સફર કરતા હતા ત્યારે તેમના ઉપર બર્ખાંર લોકોએ હુમલો કર્યો અને કાફલો

હુંટ્યો જેમા તેઓ ઇમામના સરંજમમાંથી કેટલોક માલ હુંટી ગયા જેમાં તેઓશ્રીએ કેટલીક કિતાબો ગુમાવી જેમાં સંખ્યાબંધ સ્પષ્ટીકરણો હતા. બીજી વસ્તુઓના જવાબી તેમને જેટલું દુઃખ ન થયું, તેથી વધારે એનાથી થયું, પણ અલ કાયમ જ્યારે ઇજ્જત ઉપર પડેલી ચડાઈ લઈ ગયા ત્યારે ખુદા-વન્દતઆલાએ આ કિતાબો પાછી મેળવી આપી.

જ્યારે અલ-મહેદી ત્રીપોલી પહોંચ્યા ત્યારે ફક્ત તૈયબ અને કુહરમાન સિવાય કાફલાના બધા માણસો ચાલ્યા ગયા. તેઓશ્રીએ (કુતામા જીલ્લાના દાઈ) અબુ અલ્લહલાહના ભાઈ મહમદ બિન અહામદને કુતામા કબીલાના જે માણસો ઇમામની હબુરમાં સલમીયા મોકલવામાં આવેલ હતા તેમની સાથે કેરવાન તરફ રવાના કર્યો. તેનું કામ આ માણસો સાથે તેના ભાઈ પાસે પહોંચી જવાનું અને તેને અલ-મહેદીના આગમનનાં ખબર આપવાનું હતું. પણ અબુલ અબ્બાસ કેરવાન પહોંચ્યો ત્યારે તેને ખબર પડી કે મગરીબના રાજ્ય-કર્તા ઝિયાદુતલ્લાહને, અલ-મહેદી કે જેની ઓળખ આપતું વર્ણન સાથે હતું તે, ઇજ્જતમાંથી ગુમ થયેલા હોવાના ખબર આપી તેમને કેદ પકડવાના

અમીર, હાશમી ખાનદાનનો વેપારી છે, અને જે માણસની શોધ ચાલે છે તે શખ્સ તો એ કાસઠ આવ્યા પહેલા ક્યારનો ચમન તરફ રવાના થઈ ગયો હોવાની ખાતમી મળી છે.”

અચાશે પોતાના પરોણા બાબત જે કાંઈ કહ્યું તે હાકેમે માની લીધું પણ તેને કહ્યું કે (મધ્યસ્થ સરકારના) છુપા જસુસોની ધારતીને લીધે, અલ-મહેદીના નોકરોમાંથી એકની ધરપકડ કરી તેને ચોકસી કરનારાને સોંપવાની ખાસ જરૂર છે; બાકી એ સિવાય તે અને તેમના મહેમાન પોતાને યોગ્ય લાગે તેમ કરવાને છુટા છે. જા'ફર ઉમેરે છે કે જે નોકરની ધરપકડ કરવામાં આવી અને જેની ચોકસી કરવામાં અટકમાં રાખવામાં આવ્યો અને થોડાંક ફટકાઓ કે જેનાથી તેને કાંઈ ઈજા ન થઈ, એ મારવામાં આવ્યા તે, તે પોતેજ હતો.

મારી ધરપકડ થયાં પહેલાં અલ-મહેદીએ મને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે “ચોકકસી માટે અધિકારી-ઓને સોંપવા તારી પસંદગી કરવામાં આવી છે તેથી

માહું લગાડતો નહિ.” તેઓશ્રીને ઈરાદો મને તેઓશ્રીના ફરમાનથી મેં જમીનમાં દાટેલા (દૌલતથી ભરેલાં) બે ચરૂ લાવવા સ્લભીયા પાછો મોકલવાનો હતો. કારણ કે તેની દાટવાની જગ્યાની મારા સિવાય બીજા કોઈ નોકરને ખબર નહોતી. અલ-મહેદીએ મને સૂચના આપી કે “જ્યારે તને પુછવામાં આવે ત્યારે તારે કહેવું કે હું આઝાદ શખ્સ છું. મને અમુક પગારે શેઠે નોકરીએ રાખ્યો હતો અને મેં મારા શેઠની નોકરી થોડો વખતજ કરેલ હોવાથી મને સ્વાલ પુછવા નકામા છે. મારો બાકીનો પગાર જતો કરીને હું હવે તેને છોડી દેવા અને મારે વતન પાછો જવા માંડુ છું.”

તેઓ નામદારની સૂચના મુજબ બધું કરવામાં આવ્યું અને હાકેમે મને જ્યારે છોડી મુક્યો ત્યારે રાતને વખતે મેં અલ મહેદીની મુલાકાત લીધી અને તેઓશ્રીએ મને બીજે દિવસે સવારે રવાના થઈ જવા હુકમ ફરમાવ્યો અને હું સ્લભીયા પહોંચીને દૌલત ખોદી કાઢું નહિ ત્યાં સુધી રસ્તામાં આડાઅવળા નહિ જવા ફરમાવ્યું. ત્યારબાદ મારે કેટલુંક કાપુસ ખરીદ કરી તેમાં ખજાનો છુપાવી તરતજ પાછું ફરવાનું હતું. તેઓ નામદારે મને કહ્યું કે “સ્લભીયામાં

મહમદ બિન અઝીઝ, અબુલ લીયાસ નામનો તેનો પુત્ર અને તારી પહેનના દીકરા હસન સિવાય બીજા કોઈની પણ નજરે પડી નહિ જવાય એ બાબતમાં તારે સાવચેત રહેવું.” તેઓશ્રીએ મને વચન આપ્યું કે “મગરીબમાં દ્રીપોલી આગળ હું તારી રાહ જોઈશ અને તને જોઈશ નહિ ત્યાં સુધી ત્યાંથી ખસીસ નહિ.”

અત્યાર સુધી અમે યમન તરફ જવાના હતા એમાં અમને કોઈને કાંઈ શક નહોતો. તે રાત સુધી અલ-મહેદીએ પોતાનો ખરો ઈરાદો મગરીબ તરફ જવાનો છે એવું કદી પણ જાહેર કર્યું નહોતું. આથી તેમના સાથેના દરેકમાં નિરાશા ફેલાઈ ગઈ અને મગરીબના ફક્ત નામ લેવા તરફ દરેકને ધિક્કાર છુટ્યો પણ અમારામાંથી સહુથી વધારે નાસીપાસી પ્રીરજને ઉપજી.

સવારમાં, જા'કર પોતાની વાત લંબાવતા કહે છે કે, હું મને થયેલાં ફરમાન મુજબ સલમીયા તરફ રવાના થઈ ગયો. ઈજીપ્તમાં મારી જે કસોટી થઈ હતી તે મારા માટે આવા પ્રકારનો પહેલોજ દુઃખદ અનુભવ હતો પણ તે વગર સીજલમસમાં મારી

ખીજી જે કસોટી થઈ તે હું સહીસલામત પસાર કરી શક્યો ન હોત.

જ્યારે ફીરજને પૂરેપૂરી ખાત્રી થઈ કે, અલ-મહેદી ખરેખર મગરીબ તરફ જવાનો ઇરાદો રાખે છે એટલે તેની ભાવિકતા અદ્ભુત થઈ ગઈ અને ઇમામને છેતરવાનો તેણે નિર્ણય કર્યો. ઉપર જણાવ્યું તેમ તેણે પોતાની દીકરી ઇજ્તના દાઘ અબુઅલીને ઘેર આપી હતી. અબુઅલીને એક ફરજંદ હતો જેનું નામ અબુલ હુસેન બિન અલી હતું. તે અલ-મહેદી, અલ-કાયમ, અલમનસુર અને અલ મોએઝની ખીદમત કરતો કરતો ઉચ્ચ દરજ્જે પહોંચ્યો હતો અને (છેવટે) મુખ્ય દાઘ બન્યો હતો. આ દાઘ અબુઅલીએ અલ-મહેદી પાસે ઘણીજ આજીજ કરી તેમની સાથે લઈ જવા માંગણી કરી કે જેથી તેને ઇમામનો વિયોગ સહન કરવો ન પડે પણ અલ-મહેદીએ તેની માંગણી કબુલ રાખી નહિ અને તેને તે તેની પાસે આવવા શક્તિવાન બને એવો વખત આવે ત્યાં સુધી ઈજ્તનામાંજ રહેવા ફરમાન કર્યું; આથી તે ઘણાજ નાસીપાસ અને દુઃખી થયો.

જ્યારે અલ-મહેદીએ ઇજ્તના છોડ્યું ત્યારે તેમની

હુકમો મળ્યા હતા અને તેની તપાસ કરવા તેને સચના આપવામાં આવી હતી. કેટલાક માણસો કે જે તેજ કાફલામાં સાથે મુસાફરી કરતા હતા તેમણે, અધિકારીઓને ખબર આપ્યા કે “જે માણસની તપાસ ચાલે છે તે ત્રીપોલીમાં રોકાયેલ છે. પણ અબુલ અબ્બાસ મહમદ બિન અહમદ તેના સાથીઓમાંનો એક છે.” તેણે (અલ અબ્બાસે) કોઈપણ જગ્યાએ આશ્રય મળે એ માટે કોશિશ કરી પણ તેમાં તે ફાળ્યો નહિ; કારણ કે તેને કોઈ એવો ઓળખીતો શખ્સ મળ્યો નહિ કે જેના ઉપર તે વિશ્વાસ અને ભરૂષો મુકી શકે એટલે આખરે તે પકડાઈ ગયો અને તેની તપાસ લેવામાં આવી. તેણે તે પોતે એક સાધારણ વેપારી હતો અને તેને અલ-મહેદી સાથે કોઈ પણ જાતની નિસ્ખત નહોતી એવું ભારપૂર્વક જણાવ્યું છતાં તેને કેદખાનામાં પુરવામાં આવ્યો અને એ જાખતના ખબર અલ-મહેદીને પહોંચી ગયા.

જે ખજાનો લેવા મને મોકલવામાં આવ્યો હતો તે લઈ હું પાછો ફર્યો અને અલ-મહેદીને આવી મળ્યો. જાંદર પોતાનું વર્ણન આગળ ચલાવતા કહે છે

કે, આ પછી તરતજ કાસ્તેલીયા થઇને સીજલ-મસની સફરે જવાના ઇરાદાથી એક કાફલો ખતાવવામાં આવ્યો. મારા અંહી સલામત પાછા ફરવા માટે અને પોતાને ખજાનો પાછો મેળવી શકવા માટે તેઓશ્રીએ ખુદાવન્દતઆલાના શુકરાના અદા કર્યાં.

આ મુજબ અલ-મહેદી અમને પોતાના ખાદિમો તરીકે સાથે રાખીને કાસ્તેલીયા જલ્લાના સમાતા તરફ આ કાફલો સાથે રવાના થયા. અમે તુઝાર શહેરમાં થોભ્યા અને હેવાર ઉજવવાના હેતુસર થોડા દિવસ રોકાણા અને ઇદને દિવસે અમે સીજલમસ તરફ રવાના થયા.

જા'ફર કહે છે કે મને યાદ છે કે જ્યારે અમે ત્યાં રોકાયા હતા ત્યારે એક વખત અલ-મહેદીએ મને એક ન્હાનું ભરાવદાર ઘેટાનું બચ્ચુ શોધી ખરીદી તે શેકી બધાને પિરસવા ફરમાવ્યું હતું. હું એ ગોતવા નિકળ્યો. મને એક સ્થાનક રહેવાસીએ એવું એક નંગ આપવાનું કહી પોતાને ઘેર બોલાવ્યો. હું તેની સાથે ગયો. તે મને પોતાના ઘરની અંદર લઇ ગયો જ્યાં મેં એક મજબુત સાંકળથી બાંધેલા (હુમલો કરવાને તૈયાર) લાલધુમ આંખોવાળા અને ગુચ્છાદાર

વાળવાળા કૂતરાને જોયો. ઘણીએ મને કહ્યું કે તે તેને
 બે માસ થયા અંગુર ખવરાવે છે. તે હાલીચાલી ન
 શકે એટલા ખાતર તેને સાંકળથી બાંધી રાખેલ છે.
 તેના ઉપર એટલી બધી ચરખી વધી ગઈ છે કે તેની
 ચામડી તેના શરીર ઉપર મજબુત ચીટકી ગઈ છે.
 આ ઉપરથી જણાય છે કે સ્થાનિક લોકો ઘેટાનાં
 બચ્ચાંના નામ નીચે કૂતરાઓનો ભક્ષ કરે છે, એથી
 એ કૂતરો સાંકળ સાથે મારા ઉપર કુદ્યો-એક કુતરો
 જ્યારે હુમલો કરે છે ત્યારે સિંહ જેવો ભયંકર દેખાય
 છે. મને લાગ્યું કે તે હમણા સાંકળ તોડી મારું પેટ
 ચીરી નાંખશે એટલે હું મારામાં જેટલી તાકાત હતી
 તે સાથે, જીન્દગીથી હાથ ધોઈ નાંખીને, તે ઘરમાંથી
 બહાર પડી નાઠો અને ઘરઘણી (મને પાછો ફરવા)
 ખુશો પાડી બોલાવવા લાગ્યો, પણ મારામાં પાછો
 ફરવાની હિમત નહોતી. મારા પેટમાં ધ્રાસકો પડી ગયો
 હતો. અંતે હું અર્ધો ગાંડા જેવો, દાતી ઉપર હાથ
 રાખીને અલ-મહેદીના મહેલમાં ઘુસી ગયો. જ્યારે
 તેઓશ્રીએ મને આટલો બધો ગભરાયેલો અને ફિક્કા
 મહેરા સાથે જોયો ત્યારે તેઓ નામદારે મને મારી
 ગભરામણનું કારણ પુછ્યું. મેં જવાબ આપ્યો “એ

મારા મૌલા, આ શહેરના લોકો ઉપર લઘ્માનત હોજો.” અને પછી તેમણે જે ચીજની શોધ કરી લઈ આવવા મને ફરમાન કર્યું હતું તે ગોતી લાવવા હું કેમ ગયો અને તેનું શું પરિણામ આવ્યું તે આખી વાત મેં તેમને કહી સંભળાવી અને જ્યારે હું એ વાત કરતો હતો ત્યારે તેઓશ્રી અને મારા મૌલા અલ-કાયમ પેટ પકડી હસતા હસતા હું શાન્ત થયો ત્યાં સૂધી મને દિલાસો આપતા હતા.

ત્યાર પછી એક યા જે દિવસે અલ-મહેદીએ મને એક હજમને બોલાવી લાવવા કહ્યું અને સચના કરી કે “આ શહેરથી અજાણ્યો પરદેશી હોય એવા કોઈને લઈ આવ.” એ ઉપરથી હું ગયો અને નસીબજોગે મને એક હજમ મળી ગયો કે જેના અંગ ઉપર મુસાફરીના ચિન્હો દેખાતાં હતાં. મેં તેને પુછ્યું કે “તું આ ગામમાં નવોજ આવ્યો છે ?” અને તેણે જવાબમાં “હા” કહ્યું. મેં તેને પુછ્યું કે “તું આ શહેરમાં ક્યારે આવ્યો ?” ત્યારે તેણે મને કહ્યું કે “જે દિવસ પહેલાં આવ્યો છું.” હું તેને મારી સાથે વેર લઈ ગયો અને મેં અલ-મહેદીને કહ્યું કે આ પરદેશી છે. જ્યારે ધમામે તેને જોયો એટલે તેઓશ્રીએ તેને તેનું

નામ, મૂળ વતન અને તે કોઈનો ગુલામ હતો કે આઝાદ શખસ હતો વગેરે પુછ્યું. જ્યારે તેઓશ્રી કોઈ પણ માણસને પ્રથમવાર જોતા ત્યારે તેની સાથે ઓળખાણ પાડ્યા પહેલાં અને તેની સાથે વાતચિતમાં ઉતર્યા પહેલાં તેનું નામ, તેની જન્મભૂમી વિષે પુછવાની તેમની આદત હતી.

એ મુજબ જ્યારે તેઓશ્રીએ હજમને પોતાના હમેશાંના સ્વાલો પુછ્યા ત્યારે તેણે જણાવ્યું કે “હું કેરવાન-ઈફ્રિકીયાનો વતની છું. મેં માફ વતન લાંબા સમય પહેલાં છોડી કુતામા જુદલામાં બધો સમય વિતાવ્યો છે અને ત્યાંથી હું આ શહેરમાં આવ્યો છું.”

ઈમામે તેને પુછ્યું કે “લોકોના કહેવા મુજબ ત્યાં તો ભારે ઉશ્કેરણી ચાલે છે અને એ દેશ ઉપર પાખંડી મતવાળાઓ રાજ્ય કરે છે ! એવા કુતામા જુદલામાં તું દાખલ કેમ થઈ શક્યો ? અને ત્યાં કેમ રહી શક્યો ?” આના જવાબમાં હજમે કહ્યું કે “વલ્લાહ ! કુતામા જુદલામાં જેવી સુનીતિભરી રાજ્ય વ્યવસ્થા છે તેથી વધુ સારી બીજે ક્યાંય નથી.” એ ઉપરથી અલ-મહેદીએ ટકોર કરતાં કહ્યું કે “એક

પરાણે ધણી થઈ બેઠેલા અબ્બાસ પાંચેશીના રાજ્ય અમલ માટે બધી જગોએ જે કહેવામાં આવે છે તેનાથી તું કહે છે તે બિલકુલ ઉલટું છે. લોકો કહે છે કે લોકોને તે પાખંડી મતમાં વટલાવે છે અને પોતાની દીકરીઓ અને બહેનોને (પરણવાનું) તેમને માટે વાજબી કરાવે છે વળી તેમને રોજ નહિ રાખવા કે નિમાજ નહિ પડવાની છુટ આપે છે.”

આના જવાબમાં હબમે કહ્યું “કસમ ખુદાના કે જેના સિવાય બીજો ખુદા નથી, ખરી રીતે ત્યાં એવું કંઈએ નથી અને કુતામા જુલલામાં એ સખસ જે મજહુબ સંબંધી બોધ કરે છે એ મજહુબ સિવાય દુનિયામાં બીજો કોઈ સાચો મજહુબ નથી.”

ધ્રુમમે તેને પ્રછયું “એ શખસના રાજ્ય અમલ માટે જમારે બીજું કોઈ સાફ બોલતું નથી ત્યારે એવો તે તને શો અનુભવ થયો છે કે જેથી રાજ્ય થઈ તું એના રાજ્યઅમલના આટલા બધાં વખાણ કરે છે !”

એના જવાબમાં તેણે જણાવ્યું કે “મારો એક ભાગીદાર હતો કે જેને મેં સાતક શહેરમાં આવી

એક માસ માટે ધંધો કરવા લલચાવ્યો. અમને ખુદા જે કમાણી આપે તે અમે ંહેંચી લેતા હતા. અમે સ્નાતિક ગયા અને જ્યારે અમે શહેરમાં દાખલ થતા હતા ત્યારે અમને દરવાજે અટકાવવામાં આવ્યા અને અમને કહ્યું કે “શહેરમાં હથિયારો લઇ જવાની મનાઈ છે.” અમે તેમને અરજ કરી કે “અમારું અંદિ કોઇ ઓળખિતું નથી કે જેને અમે અમારા આ હથિયારો સાંચવવા આપી ગામ બહાર રાખી શકીયે.” પણ રખેવાળે અમને કહ્યું કે “તમે તમારા હથિયારો શહેરના ગઢની આ રાંગ આગળ ફેંકા ફેંકી દો ને ચાલ્યા જાઓ.”

અમે તેને પુછ્યું કે “આવી રીતે અમે અમારા હથિયારો ફેંકા ફેંકીને કેમ ચાલ્યા જઈ શકીયે ?” અને તેણે અમને ખાત્રી આપી કે “તેની સહીસલામતી માટે તમારે બેફિકર રહેવું.”

એ મુજબ અમે એને ત્યાં મુકી દીધા અને શહેરમાં દાખલ થયા અને અમે ત્યાં ઘણો લાંબો વખત સૂધી રહ્યા; કારણ કે એક વખત ત્યાં વસવાટ કર્યા પછી તેને છોડી દેવું અમને ભારે લાગતું અને અમે ત્યાં

એક મહિનો રોકાણા, પણ જ્યારે અમે તે છોડી ગયા ત્યારે અમને એક પણ ગુમ થયાં વગર બધાં હથિયારો સહીસલામત મળી ગયા; એા મારા મૌલા, આ છે ત્યાંની જીવન વ્યવસ્થા કે જે એ શખ્સે સ્થાપી છે અને જેને માટે તે પાખંડી અને નારિતક હોવાના તહોમતભરી ગયો ઉડે છે.”

જા'ફર વધુમાં જણાવે કે “અને મેં જોયું કે (એ સાંભળી) અલ-મહેદીનેા મહેરો (ખુશીમાં) ખુબ ખીલી ઉઠ્યો હતો.” જ્યારે હજમે પોતાનું કાર્ય પૂરું કર્યું એટલે તેને સારી રકમની નવાજેશ કરી જવા દેવા ફરમાવ્યું.

“અને એક ખીજ પ્રસંગે.” જા'ફર કહે છે “હું રીંગણા ખરીદવા ગયો પણ એક વેપારી કે જે મારી જીન્દગીમાં કદી નહિ જોયેલો એવો જખ્ખર હુરામજાદો સ્વાર થયો તેની દુકાન સિવાય ક્યાંઈ સારા રીંગણા મને દેખાયા નહિ. તેણે મારી સાથે સોદો કરવા માટે ખાસા બે કલાક લીધા અને મને જેવા જોઈતા હતા તેવા રીંગણા મેં વીણી ખરીદી લીધા એટલે હું તેને પૈસા ગણી આપવા લાગ્યો પણ જે જે સીક્ષો તેને

હું આપતો. તે “આતો બોદો છે; આતો ઘસેલો છે” એમ કહી પાછો આપવા લાગ્યો. આમ કરવામાં તેને હેતુ મને ખીજવવાનો હતો અને એ બાબતની થોડા વખત પછી મને ખાત્રી થઈ ગઈ. જ્યારે તે સમજ્યો કે તેની ચાલાકી હું સમજી ગયો છું એટલે તે મારા તરફ કૂદ્યો અને બુમો પાડી લોકોનું ટોળું ભેગું કરવા લાગ્યો અને “રાફઝી” તરીકે તે મને સંબોધવા લાગ્યો. તેણે મારા ગાલ ઉપર ઉઝરડા ભર્યા, મારા પડખામાં લાતો મારી અને મારા ચહેરા ઉપર ઠોંસા માર્યા. તેનાથી છુટવા મને ખૂબ મહેનત કરવી પડી.

તે પછી ઘણા વખતે-જનકર કહે છે-અલ-મહેદીએ ઈફ્રિકીયા જીતી લીધા પછી હું ત્યાં આવ્યો ત્યારે એક વખત એવા સમાચાર મળ્યા કે “ત્યાંના રાજ્યકર્તા ઝીયાદુતુલ્લાહના નાસી જવાથી, મોકો જોઈ કોઈ શખ્સે એક ટોળકી ઊભી કરી શહેરનો કબજો લઈ લીધો છે.” એ ઉપરથી ઇમામે એ શહેરમાં એક હાકેમને મોકલ્યો જેણે બળવાખોરને કેદ કરી તેને રૂકદામાં ઇમામ મહેદી પાસે મોકલી આપ્યો. જ્યારે બળવાખોરને ત્યાં લાવવામાં આવ્યો ત્યારે ઇમામે મને કહ્યું “ખુદા જા, અને એને પ્રછ કે તેં શા માટે

બળવો ઉઠાવ્યો ?” હું તેને જોવા બહાર ગયો અને મારા આશ્ચર્ય વચ્ચે મેં, જે શખ્સે મને રીંગણા વેચાતા આપ્યા હતા તેને મારી સામે ઊભેલો જોયો. હું અલ-મહેદીની હુકુરમાં પાછો ફર્યો અને એ બખર મેં તેઓશ્રીને આપ્યા. તેઓશ્રી હસ્યા અને મને કહ્યું “ખુદાવન્દતઆલાની તારીફ કર કે જેણે તેને તારા વેરની વસુલાત માટે તને સુપ્રત કર્યો છે. જા અને તેનું માથું ઉડાવી દે.” તેના ઉપર ખુદાની લખ્યાનત હોજો.

તે પછી હું તેને લઈને કેરવાનના દરવાજા પાસે ગયો અને તેને ભાલા ઉપર ચડાવીને તેનું ડોકું ઉડાવી દીધું.

પોતાના મુળ વર્ણન ઉપર આવતા જા'ફર કહે છે. એ મુજબ અમે ઈદ પહેલાં થોડાક દિવસો તુઝારમાં ગાળ્યા અને ઈદ નિમાઝ પડ્યા બાદ તેજ દિવસે અમે ત્યાંથી રવાના થયા. તહેવાર ગુજારવા થોડો વધારે વખત રોકાવા અને બીજે દિવસે રવાના થવા અમે અલ-મહેદીને અજ્ઞ ગુજારી પણ તેઓશ્રી તેમાં સંમત થયા નહિ. કાફલાનો આગેવાન અને બીજા બધા લોકો કે જેઓ તેમને તેમની ઉદારતા માટે ભારે વખાણતા

હતા તેમણે તેમને દરેક પ્રકારની મદદ કરી. ત્યાર બાદ અલ-મહેદી ભોમીયા અને કાફલા સાથે પોતાના ઉપર પોતાના મહાન કાર્યની જે જવાબદારી હતી તેના જવાબદારી રવાના થઈ ગયા.

અમે રણ ઓળંગીને સીધા સીજલમસ તરફ ચાલ્યા. તે દિવસે અમે અત્યંત થાકી ગયા; કારણ કે અલ-મહેદીએ ભોમીયાને ક્યાંઈ થોભવા દીધો નહિ. દરેક જણ થાકથી અત્યંત પિડાતો હોવાથી, ભોમીયાને તેઓ ઠપકો આપવા લાગ્યા પણ તેણે કહ્યું કે “અબુ-મહમદે (એટલે અલ-મહેદીએ) મને એવો હુકમ આપ્યો છે કે સીજલમસ પહોંચાય નહિ ત્યાં સુધી ક્યાંઈ પણ મુકામ કરવાનો નથી અને તેથી મારાથી તેમની નાકરમાની થઈ શકે નહિ.” એટલે રાત પડી ત્યાં સુધી અમે ચાલ્યા કયું અને જ્યારે અમે મુકામ કર્યો ત્યારે ઈમામે અમને કહ્યું કે “આપણું કેદ પકડવાના હુકમ સાથે એક કાસદ આજે તુઝારમાં આવી પહોંચ્યો છે.” અને ખરેખર એમજ બન્યું હતું.

ત્યાર બાદ અલ-મહેદીએ ભોમીયાને પ્રશ્ન કર્યું કે “આજે આપણે કેટલી મજલ કાપી છે ?” પેલા

શખ્સે જવાબ આપ્યો કે “આપણે ચાર મજલ કાપી કાઢી છે.” (ખીજે દિવસે) પણ અમે સીજલમસ પહોંચ્યા નહિ ત્યાં સુધી ક્યાંઈ ખોટી થયા નહિ. આ જગ્યાનો હાકેમ એક બરબર કેમનો શખ્સ નામે અલિસા બિન મીદરાર કરીને હતો.

સીજલમસ પહોંચ્યા પહેલાં અલ-મહેદીને એક સુંદર દેખાવનો સદ્ આચારવાળો શખ્સ મળ્યો કે જેની સાથે તેનો ફરજદ હતો અને તેઓ વેપારના કામકાજ માટે મુસાફરી કરી રહ્યા હતા. જ્યારે તેઓ બન્ને સાથે ઘોડેસ્વાર થઈ ચાલતા હતા ત્યારે અલ-મહેદીએ તેનું નામ મુજ વતન વગેરે પૂછી જોયું અને જવાબમાં તેણે પોતે કેરવાનનો રહીશ મુતાલીબી નામે હતો એમ જણાવ્યું. અલ-મહેદી તેમની સાથે વાતોએ વળગ્યા અને તેને પોતાનો દોસ્ત બનાવ્યો અને તે શીયા વંશનો જણાયાથી તેમના તરફ ચાહ ધરાવવા લાગ્યા. તેઓશ્રીએ તેને ચિવટાઈથી તપાસી જોયો અને તેની માન્યતાથી સંતોષ થવાથી તેમને પોતાના મુરીદ તરીકે સ્વિકાર્યા. જ્યારે અમે સીજલમસ પહોંચ્યા ત્યારે અબુ હુબાશ નામના શખ્સનું એક સુંદર મકાન અલ-મહેદી માટે અમે ભાડે રાખી લીધું.

તેજુરીના ખબ્બનચી મુહમદ બિન મુહમદ અલ-યમની તાહીર કહે છે કે જ્યારે સીજલમસમાં અલ-મહેદીની પધરામણીની હકીકત મારી રૂબરૂમાં છેડવામાં આવી ત્યારે દ્રેધનર (ઘોડાને કેળવનાર) અલુશ પાસેથી સાંભળેલી એક વાત તેણે મને કહી કે:—

તેણે કહ્યું “જ્યારે અમે મનસુરીયાના તબેલામાં હતા ત્યારે અલ મોએઝ હીનીલ્લાહ સખ્ત તાપને લીધે શ્વાસ લેવાની તકલીફ થતાં અચાનક ત્યાં આવી લાગ્યા. તેઓશ્રી એક ઠંડી જગ્યા કે જ્યાં ઘણી હવા હતી ત્યાં આવીને બેઠા અને તબેલાના ઘોડાઓ નિરખવા લાગ્યા. તેઓશ્રી થોડીક વાર ત્યાં આરામ લેવા બેઠા હતા એવામાં હજુરી જા'ફર ત્યાં આવી ચડ્યો. ઇમામ અલ મોએઝે તેને પુછ્યું કે “આવા અણુધાર્યા વખતે તારું કેમ આવવું થયું?” તેણે જવાબમાં અજ્ ગુજરી કે “મને એવી ખબર મળી કે મૌલાના ઇમામ મહેલના ઝનાનખાનામાંથી તબેલા તરફ સિધાવેલ છે. હું જાણું છું કે ઇમામ દિવસના આવા વખતે સખ્ત અકળામણ થયા વગર એમ કરે નહિ; એટલે હું આપ નામદારનું દિલ ખહેલાવવા અને આપને આનંદ આપવા આવ્યો છું.”

ધમામે કહ્યું કે “સખત ગરમીને લીધે ખરેખર હું ખૂબ આઠ્યો છું કે જેથી ખુલ્લી હવાવાળી જગ્યામાં આરામ લઉં અને મારા ઘોડાઓને તિરખવાનો આનંદ મેળવું.”

ત્યાર પછી જા'ફરે અજ' શુભરી કે “આપ નામદાર રજા આપો તો જે પ્રસંગે હું જાતે હાજર હતો એવા, જ્યારે અલ-મહેદી સીજલમસમાં વસવાટ કરતા હતા ત્યારે બનેલા આવા એક પ્રસંગની વાત કહું કે જે સાંભળી આપ ધમામને આવી ગરમીમાં કાંઈક રાહત મળશે.” ધમામે રજા આપી અને તેણે કહ્યું.

અમે સીજલમસમાં અણુ હબશાના મકાન તરીકે ઓળખાતા એક મકાનમાં રહેતા હતા અને તેની બાજુમાં એક બગીચો હતો. મકાનમાંથી બગીચામાં દાખલ થવા એક દરવાજો હતો. આજના જેવા ઉન્હાળાના એક સખત તપતા દિવસે અલ-મહેદીને ભારે અકળામણ થવા લાગી. તેમણે અમને બગીચા તરફનો દરવાજો ખોલી હવાવાળી ખુલ્લી જગ્યામાં એક ગાલીચો બિછાવવા ફરમાવ્યું કે જેથી તેઓ

નામદાર એ દિવસની અસહ્ય ગરમીમાં ત્યાં આવી બેસે. અમે બગીચા તરફનો દરવાજો ખોલ્યો અને યોગ્ય જગ્યાની શોધ કરવા લાગ્યા અને એક વિશાળ ઝાડના છાંયડાવાળી જગ્યા અમે શોધી કાઢી.

અમે અહિં ગાલીચો બિછાવ્યો અને તેઓ નામદાર અલ કાયમ સાથે પધાર્યા અને બેઠા નામદારે તે ઝાડ નીચે બિરાજ્યા. થોડા વખત પછી અલ કાયમ કેટલાક ખાદ્યો સાથે બગીચામાં લટાર મારવા ચાલ્યા ગયા અને અચાનક એક થોડાક પાણીવાળા ઝરા પાસે આવી લાગ્યા. તેઓ નામદાર તેના કાંઠે બેસી ગયા અને પોતાના હાથ અને મોં ધોયા અને પોતાના પગો પાણીમાં મૂક્યા અને જેવા તેઓ નામદારે પોતાના પગો પાણીમાં મૂક્યા કે તરતજ ઝરામાં પાણી ઝડપભેર વધતું વધતું બહાર લાગ્યું. માળી કે જેણે આ જોયું તે તરતજ એકાએક ખુમો મારવા લાગ્યો કે “વલ્લાહ! મહેંદી મારી પાસે છે.” આવી ખુમો ફાણ મારતો હતો તેની તપાસ કરવા અને તેને પોતાની પાસે લઈ આવવા અલ-મહેંદીએ હુકમ કર્યો.

અમે બધા પેલા માળી પાસે દોડી ગયા અને તેને ખુમો મારતો અટકાવીને ઇમામ પાસે લઈ આવ્યા.

અલ-મહેદીએ તેને પુછ્યું કે “આવી રીતે બુમો મારી અમને જાહેર કરી તું અમારા ઉપર શા માટે ભયંકર આક્રમણ કરી છે ? તેં કેમ જાણ્યું કે હું મહેદી છું. તું શું અમારા ઉપર જાણુસ તરીકે ચોકી કરે છે ?”

આના જવાબમાં માળીએ અર્જુન ગુજારી કે “આ બગીચામાં એક ઝરો હોતો કે જેમાં નહિ જેવું પાણી હતું અને બુદ્ધિઓ કહેતા હતા કે જ્યાં સુધી આ બગીચામાં અલ-મહેદી દાખલ નહિ થાય અને પોતાના ખુદના અથવા તેમના ફરજદના પગ આ ઝરામાં નહિ મૂકે ત્યાં સુધી એ ફરીથી નહોતો થશે નહિ અને આજે મેં મારી સગી આંખે તેઓએ જે ભવિષ્ય ભાણ્યું હતું તે મુજબ થયેલું નજરે જોયું છે.”

અલ-મહેદીએ તેને કહ્યું કે “જ્યારે તેં એ જોયું છે તો હવે પછી તું ખામોશ રહેજે અને મુખાઈ કરીને અમારી જીન્દગી જોખમમાં મૂકીશ નહિ.”

“અરે નહિ રે, બુદ્ધિના કસમ.” માળીએ જવાબમાં અર્જુન ગુજારી “ઓ મારા માલિક, જો હું આપ નામદારને મારા શરીરમાં ધૂપાવીને મારી આંખોની

કીકીથી ઢાંકી શકતો હોઈ તો, ખરેખર હું તેમ કરું; પણ મારે આપ નામદારને થોડીક વાત પૂછવી છે.” અને જ્યારે અલ-મહેદીએ તે શું પૂછવા માંગતો હતો એમ પૂછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું કે “આ બગીચો મારા બાપદાદાની માલિકીનો છે અને તેમને તેમના બાપદાદા તરફથી વારસામાં મળેલો છે, પણ હમણા હમણા (સીજલમસના હાકેમ) અલિસા બિન મીદરારે મારા કુટુંબ પાસેથી એ પઠાવી લીધો છે અને અમને પોતાના નોકરો તરીકે અંહિ કામે વળગાડ્યા છે; પણ મને ખાતરી છે કે (આપ નામદાર) અલ-મહેદી એની પાસેથી હકુમત જીતી લેશે ત્યારે મને મારો આ બગીચો પાછો નહિ અપાવે !”

અલ-મહેદીએ તેને તે આપવાનું વચન આપ્યું અને તેણે જે જોયું હતું તે બાબતમાં ચુપકીદી અજત્યાર કરવાની આજ્ઞા સાથે, સારી જેવી નવાજેશ કરીને તેને વિદાય આપી.

અમુ અબ્દલાએ એક જખરદરત મોટાં લશ્કર સાથે આવીને ત્યાંના હાકેમને હરાવ્યો અને અલ-મહેદી વિજયવાંત નિવડ્યા ત્યાં સુધી તે શખ્સે ખરેખર

ચુપકીદી જાળવી રાખી; જે બનાવોનું વર્ણન આ પુસ્તકમાં હવે પછી આપવામાં આવ્યું છે. અલીસા બિન મિદરારના નાસી જવા પછી કુતામા કળીલાના માણસો પાસેથી જૈયત લેવાની ક્રિયા કરવા માટે તેમજ અબુ અબ્દલા માટે આ પુસ્તકના હવે પછીના પાનાઓમાં વર્ણવામાં આવશે તે મુજબ જે તંબુઓ ઊભા કરવામાં આવ્યા હતા તે છાવણીમાં તે આવીને રહ્યો હતો. આપણે એ માળી તંબુના દરવાજા પાસે ઊભો હતો અને સાદ ફાટી જાય એટલા મોટા અવાજથી બુમો મારતો હતો કે-“આ રહ્યા બુદા અને મમામ અલ-મહેદી.” આ સાંભળીને અલ-મહેદીએ તેનો અવાજ એકદમ પારખી લીધો અને મને ફરમાવ્યું કે “જુદાર જા ! તેને કાંઈક બક્ષીશ આપ અને તેનો બગીચો તેની જોડેના બગીચા સાથે પાછો આપવાની ગોઠવણ કર.”

આ સાંભળીને અલ-મોએજ દિનદલાહ પોતે ખુશી થયા હતા એમ તેમણે જણાવ્યું. તેમને આ વાત ઘણીજ ગમી અને ત્યાર પછી તે વાત તેઓ નામદાર હુમેશાં યાદ કરતા હતા.

પોતાની મૂળ વાત આગળ ચલાવતા જા'કર કહે છે. સીજીવમસમાં અલ-મહેદીએ મુતાલિખિતની સાથે બારે દોસ્તી ખાંધી. તેમની સાથે તેઓ નામદાર વારંવાર વાતો કરતા, તેને જમવા માટે નોતરતા અને કેટલીક બાબતો તેને ભરૂં મુકતા. જ્યારે તેણે તે શહેરમાં પોતાના ધંધાને લગતું કામકાજ સમ્પૂર્ણ કર્યું એટલે પોતાના મૂળ વતન કેરવાન પાછા ફરતા પહેલાં તે અલ-મહેદીની સલામે આપ્યો. અલ-મહેદીએ તેને ફરમાવ્યું કે “મારા મુરીદો અને મારા નોકરો અને ખાસ કરીને મને જે જે ઓળખે છે અથવા જેને જેને હું ઓળખું છું તે બધાં ઉપર કેટલું મોટું જોખમ તોળાઈ રહ્યું છે તે હું જાણું છું. જો એમ નહિ હોતો તો આવા વખતે હું તને જવાની રજા આપત નહિ.” અને તે વખતે જે સંજોગો હતા તે ધ્યાનમાં લઈને ખુદાની મદદથી તે વિદાય થાય એવી તેને તેઓશ્રીએ સલાહ આપી અને જણાવ્યું કે “જ્યારે તારા સાંભળવામાં આવે કે કુતામા જુદલાના દાઈએ ઇંક્રીયાને કબજે કરી, કેરવાન સર કરી રૂકદા શહેરમાં પ્રવેશ કર્યો છે ત્યારે તું તેની પાસે જજે અને દાઈને મારા-અલ-મહેદી-તરફથી મુબારક બાદી આપજે અને તું

તેને તારી ઓળખ આપજે.” એમ કહી ધમામે તેને વચન આપ્યું કે “હું તારા વિષે જરૂરી સચનાઓ સાથે તેને બલામણુ લખી મોકલીશ અને તને એમ લાગે કે દાઈનો ઈરાદો સ્તીજલમસ તરફ કુચ કરવાનો છે તો તારે તેની સાથે આવવું અને તારા ફરજંદને દાઈ સાથે મોકલવો.” આ ફરજંદ તે વખતે યુવાન હતો અને તેને મુછનો દોરો કુટયો હતો.

દાઈએ ધમામને કહી પણ જાતે જોયેલ નહિ હોવાથી તે પોતાને ઓળખાવી શકે એટલા ખાતર અલ-મહેદીની મરજી ઇસા મુતાલિબિતને અજ્ઞલા અશ શીઈ પાસે મોકલવાની હતી. તેનો પોતાનો ઇતિહાસ નીચે મુજબ છે.

તે એક સુપ્રી હતો અને પોતાના ભાઈ અયુ અબ્બાસ મહમદ સાથે કુદના દાઈ અયુ અલી પાસે રહેતો હતો. તેનું આપું નામ અયુ અબ્બલાહ હુસેન બિન અહામદ બિન ઝકરીયા હતું. તેનો ભાઈ અયુલ અબ્બાસ તેના કરતાં મોટો હતો. તેઓ બેઉ મૂળ શીયા હતા. જ્યારે તેમણે સાંભળ્યું કે અયુ અલીની બદલી મીસરમાં કરવામાં આવી છે ત્યારે તેમણે

અણુ અલીના સસરા શ્રીફળને અજ કરી અને તેમની મજબુત શીયાઈ લાગણી અને પરહેઝગારી જોઈને તેમને ઘણા સન્માન સાથે (મજહુબમાં) સ્વકાર્યા. (ખેલાં) તેઓ ઇમામની હજુરમાં કદીએ આવ્યા નહોતા કે તેઓશ્રીના તેમણે દીદાર કર્યા નહોતા. શ્રીફળે તેમના વિષે ઇમામની રજા માંગી હતી અને ત્યાર બાદ તેણે તેમને મજહુબમાં દાખલ કર્યા હતા અને તેમને (મજહુબની) તઆલીમ અને તરબીયત આપી હતી. તેણે ઇમામને એવી સલાહ આપી હતી કે અણુ અખ્દલ્લાહને ઈજ્તિ મોકલવામાં આવે અને ત્યાર બાદ તેને ત્યાંથી યમનના દાઈ અણુલ કાસિમના દઆવતના કાર્યમાં તેના મદદગાર તરીકે મોકલવામાં આવે; તેના ભાઈ અણુલ અબ્બાસને ઈજ્તિના મથકમાં અણુ અલી કે જેને ત્યાં દાઈ તરીકે મોકલવામાં આવેલ છે તેની સાથે રાખવામાં આવે. ઇમામે તેની સચના માન્ય રાખી અને તેણે કરેલ નિમણૂકાને જહાલી આપી.

એ મુજબ અણુ અખ્દલ્લાહને ઈજ્તિથી યમન મોકલવામાં આવ્યો અને તેનો ભાઈ અણુ અલી સાથે ઈજ્તિમાં રહ્યો. અણુલ કાસિમને તેની સેવાની જરૂર નહિ હોવાથી અણુ અખ્દલ્લાહ યમનમાં વધારે વખત

રહ્યો નહિ. જ્યારે ઇમામે અબુલ કાસિમને લખીને તેને ઇજ્જત મોકલી આપવા ફરમાવ્યું એટલે પોતાની કારકીર્દી અજકાવવાની તેની ઉમેદનો અંત આવ્યો; પણ જ્યારે તે મક્કા આવ્યો ત્યારે તે (આફ્રિકામાં વસતા) કુતામા કબિલાના ઘણા માણસોના સમાગમમાં આવ્યો. તેણે તેમની સાથે ઇજ્જતની સફર કરી અને ત્યારબાદ ઇમામની રબ્બથી તેણે તેમની સાથે મગરીબ-માંના તેમના મુલકમાં પોતાની સફર ચાલુ રાખી. એ મુજબ તેને ઇમામના દીદાર કરવાનો કોઈ મોકો મળ્યો નહિ.

તેનો ભાઈ અબુલ અબ્બાસ ઇજ્જતમાં અબુ અલીના હાથ નીચે નોકરી કરતો હતો અને ફીરજ માર્ફત ઇમામ સાથે પત્રોહેવાર કરવાનું કામ તેને સોંપવામાં આવ્યું હતું. લાંબો વખત નોકરી કર્યા બાદ તેણે છેવટે તેને (ફીરજને) પોતાને (ઇમામની) હજુરી સેવામાં લઈ લેવા ઇમામ પાસે અરજ ગુજારવા માંગણી કરી. ઇમામે તેની અરજ, પરદા પાછળથી (એટલે પોતાની હજુરમાં જાતે દેખાયા વગર) સેવા આપવા અર્થે મંજુર રાખી; પણ પાછળથી તેના આગળથી એ પરદો દૂર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેણે ઇમામના

અને અલ-મહેદી તેમજ અલ-કાયમ કે જે તે વખતે નહાના બાળક હતા તેમના પણ દીદાર કર્યા હતા.

મુતાલિબીતની રવાનગી વિષેની મૂળ વાત ઉપર પાછા ફરતા જા'ફરે પોતાનું વર્ણન આગળ ચલાવ્યું. તેણે અલ-મહેદીની બહી દુઆ લીધી અને તે કેરવાન તરફ રવાના થયો. આ પ્રસંગે અલ-મહેદીએ મને દમસકસનો એક મૂળ વતની કે જે તે વખતે સીજીલમસમાં આવ્યો હતો તેને એક ગુલામ તરીકે ખરીદી લેવા ફરમાન કર્યું. તે એક સુંદર દેખાવનો યુવાન હતો અને અલ-મહેદીએ તેનું નામ સંદલ (ચંદન) પાડ્યું. તે તેજ શખ્સ હતો કે જે અલ-મહેદી રકદામાં ખેડોંચ્યા બાદ મવાતીએ ઉઠાવેલા હથિયારબંધ બળવો સમાવતા અલ કાયમના હાથ નીચે કુતામા મુલકમાં લડતા લડાઈમાં શહીદ થયો હતો. તે એક દિલેર મદ્દ હતો અને ખુદાતઆલાએ તેને એક ગાઝી મદ્દ તરીકેનું મોત આપ્યું છે.

ત્યાર બાદ અલ-મહેદીએ મને અલ-કાયમની સેવા માટે એક બીજો ગ્રીક ગુલામ ખરીદ કરવા ફરમાન કર્યું અને મેં સીજીલમસની એક ચોરત પાસેથી એક

ગ્રીક સોનીને ખરીદ કર્યો. તેનું નામ મુસ્લીમ પાડવામાં આવ્યું.

ખરેખર અલ-મહેદીને અમારા ઉપર જે આક્રોશ આવવાની હતી તેની અગાઉથી ખબર હતી અને એજ કારણસર (અમે તેના જુના નોકરો કેદમાં પુરાઈએ ત્યારે) અલ-મહેદીની ખિદમત ખરાખર થઈ શકે એ માટે તેમણે પાકી ગોઠવણ કરી રાખી.

જ્યારે અમને પકડવામાં આવ્યા ત્યારે અલ-મહેદી જે મકાનમાં રહેતા હતા ત્યાંથી અલ-કાયમ છટકી ગયા અને બીજા મકાનમાં રહેવા ગયા અને તેમના પિતાશ્રીએ તેમની ખિદમત કરવા અને તેમના સાથી તરીકે રહેવા એ ગુલામ મુસ્લીમને તેમની સાથે મોકલ્યો. સન્દલ મુળ મકાનમાં કે જ્યાં અલ-મહેદી રહેતા હતા ત્યાંજ તેમની સાથે રહ્યો.

અમને-હું, તૈયબ અને અબુ યાકુબને-કેદખાનામાં પુરી દેવામાં આવ્યા. અલ-મહેદી સન્દલને અમારા માટે ખાણુ લઈને અમારી પાસે અમારી ખબર કાઢવા તેમજ અલ કાયમના સમાચાર લેવા દરરોજ મોકલતા.

અલ-મહેદી અને અલ કાયમ પોતપોતાના મકાનમાં

રહેતા અને તેમની સાથે માનભર્યું વર્તન રાખવામાં આવતું અને તેમને કોઈ પણ જાતની ઉણપ આવવા દેવામાં નહોતી આવતી. ખુદાતઆલાએ સ્થાનિક હાકેમના દિલમાં તેમના તરફની માનભરી બીક અને આત્મામાં તેમના તરફનો પુન્યભાવ મૂકી દીધાં હતાં. પણ એ સાથે તે અમારા તરફ અત્યંત કુર બન્યો હતો અને અમને દરરોજ આબુકથી ફટકા મરાવી રિખાવતો હતો. થોડા સમય બાદ અબુ-યાકુબ અલ કહેરમાની આ (હુઃખ) સહન કરી નહિ શકવાથી અલ-મહેદી તરફ બેવફા નિવડ્યો.

અને મને યાદ છે કે-જા'કર આગળ ચાલતા કહે છે, જે દિવસે તેણે કબુલ કર્યું તે દિવસે જ્યારે અમને પાછા કેદખાનામાં લાવવામાં આવ્યા ત્યારે મેં તેને એક ઠોંસો મારીને કહ્યું “અરે, ઓ કમજાતની ઓલાદ ! તેં શા માટે કબુલ કરી દીધું ?” અને તેણે જવાબ આપ્યો કે “દોસ્ત ફટકાતું હુઃખ સહન નહિ થઈ શકવાથી મારે એમ કરવું પડ્યું.”

મારા બેડ સાથીઓએ થોડા દિવસની રિખામણી પછી ઇક્રાર કરી દીધો અને તેમને શાન્તિમાં રહેવા

દેવામાં આવ્યા પણ મારા ઉપર રિબામણી ચાલુ રહી કારણ કે મેં એકરાર કરવાની ના પાડી. એ ખડું છે કે તૈયમે બધી બાબત કહી દીધી નહિ છતાં તેણે જ્યારે લાંબા વખત સુધી તેને કટકા મારવામાં આવ્યા ત્યારે બરાડો પાડી કહ્યું કે “અમારા માટે તમે લોકો જે કહો છે તે બધું તમારા મત મુજબ સાચું જ હોય તો તમે શખ્સો અમને મારી નાંખો કે જેથી અમે આ રિબામણીમાંથી છુટીએ.” પણ મેં દ્રોહ કરે એવો એક પણ શબ્દ ઉચાર્યો નહિ એટલે તેઓ મારા તરફ રોષે ભરાણા. તેમણે મને ચાબુકથી કટકાવ્યો અને મેં કાંઈ પણ એકરાર નહિ કરવાથી ગુસ્સે થઈને મારી પાસે એકરાર કરાવવા તેમણે મારા નખ નીચે અણીદાર લાકડીના છેડા ઘોંચ્યા.

આ બધું સહન કરવાને ખુદાવન્દતઆલાએ પોતાની દયાથી મને શક્તિવાન બનાવ્યો અને ખુદાના કસમ મને યાદ છે કે હું જ્યારે કેદખાનામાં હતો ત્યારે મને એક દિવસ ભારે તૃષા લાગી હતી. અમારે માટે હમેશાં જે શખ્સ પાણી લઈ આવતો હતો તે, તે દિવસે પાણી લાવ્યો નહોતો તેથી મેં કેદખાનાના વૉર્ડરને બોલાવ્યો અને પીવા માટે પાણી આપવા મેં

લગલગ એકસો વખત વિનતી કરી. આ બધાના જવાબમાં તેનો એકજ જવાબ મળતો એટલે કે તે એક પથર મારા તરફ ફેંકી મારા હાંત તોડી પાડતો કે જેથી મારા મ્હોંમાંથી નીકળતું લોહી મારે પીવું પડે. તેમણે મારા તરફ એટલી કુરતા દાખવી કે તેમણે અમને કેદખાનાના સંડાસમાં પુર્યા અને તેમાં વધારે જગ્યા નહિ હોવાથી સુતી વખતે અમારે અમારાં મોંઠા જે પથર ઉપર લોકો પોતાના પગ રાખે છે તેના ઉપર રાખવા પડતા; પણ આખરે ખુદાતઆલાએ આ બધામાંથી મુક્ત અપાવી.

હી. સ. ૨૬૬ ઈ. સ. ૬૦૮-૬૦૯ માં અબુ અબ્દલ્લાહે ઇફ્રિકીયા જીતી લીધું અને ત્યાંની વ્યવસ્થાના અક્કરને રાહ ઉપર મુકવા સારૂ તે ત્યાં આસરે ત્રણ માસ પર્યંત રોકાણું. ત્યાર બાદ તે અલ-મ્હેદીને છોડાવવા સ્ત્રીજલમસ તરફ આગળ વધ્યો. તેણે તે ઈલાકાના હાકેમો તરીકે અબુઝકી તમામ બિન સુઆરીક અલ અસજાની યાને એક નાઇલીને અને તેના પોતાના ભાઈ અબુલ અબ્બાસ બિન અહામદને નિમ્યા.

તેણે રકદા સર કર્યા પહેલાં કાં તો ટુંક વખતમાં અથવા તે બાદ તુરતજ જી'ફર બિન ઉમેદ, અલ-મહેદીના કુટુંબના ઝનાના સાથે આવી પહોંચ્યો. આ બાબતમાં ઈમામોના આ અદના ગુલામ-આ કિતાબના લખનારને એ વાત સાંભળ્યાને લાંબો સમય વ્યતિત થઈ જવાથી કાંઈક શક લાગે છે.

જી'ફર પોતાનું વિવેચન આગળ ચલાવતા જણાવે છે કે અબુ અબ્દલ્લાહે અબુલ-કાસમ અલ મુતાલિબીતને સાથે લઈને એક મોટા લશ્કર સાથે સીજલમસ તરફ કુચ આરંભી. અલ-મહેદી તરફથી તેને કાગળો મળી ચુક્યા હતા જેમાં તેઓ નામદારે મુતાલિબીત માટે ગંને ભલામણ કરી હતી જેમાં તેઓ નામદારે તેનું રક્ષણ કરવા, તેની સંભાળ રાખવા, તેની સાથે સારો વર્તાવ રાખવા અને તેને ઉશ્ર (દસોંદ) આપવાથી તેમજ તેના માલ ઉપરના કોઈ પણ જાતના વેરા કે જગાત-માંથી મુક્ત રાખવા હુકમ ફરમાવ્યો હતો. તેણે બાપ અને બેટાને ઉંચા દરજ્જાવાળા સમજી તેમની સાથે ખાસ જુદોજ વર્તાવ રાખવા અને તેમનો મોલો જાળવવા, તેમને પોતાના અંગત સ્ટાફમાં સામેલ કરવા અને બાપ કે જે ઇફ્રીકીયામાં રહે તેની તરફ અલ-મહેદીની

બલામણુ મુજબ વર્તન રાખવા હાકેમને ફરમાન આપવા અને છોકરાને, તે સીજલમસ આવે તે વખતે સાથે લાવવા ફરમાનો મોકલ્યા હતા.

શહેર પાસે પહોંચતાજ તેણે તેને ઘેરી લીધું અને ત્યાંના હાકેમ અલિસા-બિન મીદરારને અલીમેટમ આપી અલ-મહેદીને મુક્ત કરવા જણાવ્યું. જો તેની માંગણીઓ પરિપુર્ણ કરવામાં આવશે તો તેણે શહેરને બચાવી લેવા વચન આપ્યું; પણ પહેલાં તો તેણે અબુ અબ્દલ્લાહની માંગણીનો અસ્વીકાર કર્યો અને તેના ઉપર સામે હુમલો લઈ ગયો, એથી દાઈએ એક ભયંકર લડાઈ પછી સામા હુમલા શરૂ કરી દીધા અને આખા શહેરને ચારે બાજુથી ઘેરી લીધું.

સામે ટકી રહેવાની પોતાની અશક્તિ જોઈ, હાકેમે સ્થિતી ઉપર વિચાર ચલાવવા અને સલાહ લેવા પોતાના સાથીદારોને બોલાવ્યા. તેના સલાહકારોમાંથી કેટલાકોએ એવી સલાહ આપી કે જેઓને કેદ કરવામાં આવ્યા છે તે બધા શકદારોને કતલ કરી નાંખવા. જો તેઓ બળવાખોરોના મળતીઆ હશે તો તેથી તેમની ઐક્યતામાં ફાટપુટ પડશે અને તેમની ધાર્મિક

માન્યતા ડગમગી જશે અને તેમના સિદ્ધાંતો ખોટાં ઠરશે.

ખીલ્લોએ શત્રુની માંગણીઓ મુજબ વર્તી મિત્રાઈભરી રીતે સુત્રેહ કરવા આગ્રહ કર્યો; કારણમાં તેમણે એ બાબત ઉપર ભાર મૂકી જણાવ્યું કે દુશ્મન ફક્ત કેદીઓની જ માંગણી કરે છે માટે જો એ લોકો ખરેખર જેની એ માંગણી કરે છે તે હોય તો તેમને સોંપી દેવા. જો તેની આ માંગણી પુર્ણ કરવામાં આવશે તો આપણું આવું વર્તન મિત્રાઈભર્યું તેમને દેખાશે એટલે તેઓ ખીલ્લું કાંઈ વધારે માંગશે નહિ.

આગળ ચાલતા જા'ફર કહે છે કે—શહેરમાં એક ખીલ્લે પણ શખ્સ—ઈર્જને બિસ્તામ નામે એક વેપારી હતો કે જેના ઉપર એજ પ્રકારનો (એટલે ઈસ્માઈલી ધર્મ પ્રચારક હોવાનો) પુરેપુરો શક હતો. ખરી વાત એ હતી કે ખીલ્લ વેપારીયો તેની દોલત જોઈને બળી મરતાં હતા અને તેની હલકી મનોવૃત્તિને લીધે તેને ધિક્કારતા હોવાથી તેનો કાંટો કાઢી નાંખવા અને તેને પાયમાલ કરવાનો તેમણે આ એક તાગડો રચ્યો હતો. તેઓ અલિસા પાસે ગયા અને કહ્યું કે “દુશ્મન, જે શખ્સોને રિબાવવામાં આવે છે તેમને નહિ પણ આ

ઈન્ને ખિસ્તામની માંગણી કરે છે.” તેણે તેને બોલાવી મંગાવ્યો. આથી અમારા ઉપરનો હુકમનો શક, તેના ઉપર લઈ જવામાં આવ્યો, અને અમારી સત્તામણી બંધ થઈ.

પણ ચાલો આપણે હુકેમની કાઉન્સીલની મસલહત ઉપર પાછા આવીએ. તેમના કેટલાએક સલાહકારો કે જેના મત ઉપર તે હુમેશાં મદદ રાખતો હતો તેની સૂચનાઓ ઉપર વિવાદ કરવામાં તેમણે એક આખો દિવસ ગાળ્યો. એવી દલીલો કરવામાં આવી કે “આપણે ચારે બાજુ ઘેરાઈ ગયેલા હોવાથી આપણાથી સામનો કરવાનું ચાલુ રાખી શકાય તેમ નથી. જે કુદીઓને કતલ કરી નાંખવામાં આવે તો આક્રમણ કરનાર બધાં રક્ષકો યાને આપણા બધાનો ઘાણુ કાઢી નાંખે; એટલા ખાતર સહુથી સરસ રસ્તો એજ છે કે શકદારોને છોડી મુકી તેમને એક પછી એક બળવાખોર પાસે મોકલી આપવા. જ્યારે દુશ્મનો જે માણસની વાટ જુએ છે તેને જોશે એટલે તેઓ તેમની સાથેના કામકાજમાં પડી જશે અને તેમનું ધ્યાન હુકેમ અને આપણા લશ્કર પરથી બીજે રોકાશે એટલે આપણને નાસી જવાનો મોકો મળશે. એ ઉપરાંત જ્યારે ઘેરા ઘાલનારને પોતાને

જોઈતા લોકો મળી જશે એટલે ઝિયાતુલ બિન અલ અઘલાબ કે જે તેમની આગળ નાસી ગયો છે તે, તેઓ સીંજીલમસ ગયા છે એવું સાંભળતાં પોતાના આરખો એકઠાં કરીને કદાચ પાછો ફરે અને તેઓ ઘણે ફર હોય ત્યારે પાછો ત્યાં આવી ધુસી જાય અને બળવાખોરો માટે મુશ્કેલી ઊભી કરી દે એવા ભયથી તેઓ ઈફ્રીકીયા પાછા જવા સિવાય ખીન્નું કંઈ કરી શકશે નહિ અને જ્યારે તેઓ પોતાના માણસને લઈ આદ્યા જશે ત્યારે હાકેમ અને લશ્કર શહેરમાં પાછા આવી જઈ શકશે.”

એ મુજબ છેવટે પેલા વેપારી ઇબ્ને બિસ્તામ કે જેને માટે ખીન્ન વેપારીઓએ હાકેમ પાસે ચાડી ખાધી હતી, તેને મોકલી આપવાનું નકી કરવામાં આવ્યું. તેને અબુ અબ્દુલ્લાહ પાસે મોકલી આપવામાં આવ્યો. જ્યારે તેને અબુ અબ્દુલ્લાહે નજીક આવતાં જોયો ત્યારે તેને અલ-મહેદી સમજીને તે ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરી પડ્યો અને જેલો પણ અબુ અબ્દુલ્લાહને માન આપવા ખાતર ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરી પડ્યો. આ જોઈને અબુ અબ્દુલ્લાહ ફરી પાછો ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ ગયો અને તેના તરફ કંઈ વધારે લક્ષ

આપ્યું નહિ. ત્યાર પછી તેણે આપણે આગળ કહી ગયા તે અલ-મુતાલિખિતના ફરજ'દ અલ કાસિમને બોલાવ્યો અને પોતાની બાજુમાં સાથે રહેવાને ફરમાવ્યું કારણકે એટલા માટેજ તો ઇમામે તેને મોકલ્યો હતો; ને અબુલ-કાસિમે શરૂઆતમાંજ તેને જોયો હોત તો એવા એક સાધારણ શખ્સને સલામ કરવાને તે કદી પણ ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતર્યો ન હોત.

આમ બનવાનું કારણ એ હતું કે-જ'ફર જણાવે છે-અબુ અબ્દલ્લાહે અલ-મહેદીના કદી પણ જાતે દીદાર કર્યા નહોતા અને તેથી ઉપર જણાવ્યું તેમ તે ઇમામને જોળખી શક્યો નહિ. તેને યમનના દાઇ અબુલ-કાસિમ તરફથી આફ્રિકા મોકલવામાં આવ્યો હતો કે જેણે તેની સાથે ઇબ્ને અબિ મલાહિફ યમની નામના અમુક શખ્સને મોકલ્યો હતો. જ્યારે તે ઇજીપ્ત તરફ જતો હતો ત્યારે તેને સફર કરતા કેતામા કબિલાના કેટલાક માણસોની મઝામાં મુલાકાત થઇ હતી અને ત્યાર બાદ કેટલાક સાહસો ખેડ્યા પછી તે મગરીબમાં પહોંચ્યો હતો. આ બધાનું અંતે વર્ણન કરવા બેસીયે તો ઘણું લાંબુ થઇ જાય. આ

વાત કાઝી નોમાન બિન સુહમદે ફાતમાઈત રાજ્યની શરૂઆત વિષે પોતે રચેલાં પુસ્તકમાં લખેલી છે.

અબુ અબ્દલ્લાહે પોતાની સ્વપ્ન જેવી આશા પુરી થયેલી જોઈ નહિ, ધમામ કે જેને તેણે અગાઉ કદી પણ પોતાની આંખે નિરખ્યા નહોતા, તેઓશ્રીના દીદાર કર્યા નહિ, ત્યાં સુધી તે કુતામા પ્રદેશમાં રહ્યો. એટલા માટે તો અલ-મહેદીએ સુતાલિબિતના ફરજદ કે જેને સ્ત્રીજલમસમાં પોતાના પિતા સાથે ધમામના દીદાર કરવાનો અને તે નામદારની ખૈયત લેવાનો મોકો મળ્યો હતો તેને સાથે લાવવા હુકમ ફરમાવ્યો હતો.

પણ ચાલો આપણે પાછા ઈર્ષને બિસ્તામ અને અલ-મહેદીની વાત ઉપર આવીએ. જ્યારે ઈર્ષને બિસ્તામ ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરી પડ્યો એટલે તે અબુ અબ્દલ્લાહના ઘોડાના પગ સુધી ગયો અને ત્યાં અટકી તેને તેણે મેળવેલી ફતેહ માટે સુગારકળાદી આપી અને અલ-મહેદી અલ-કાયમ સાથે સહિસલામત હોવાના ખુશ ખબર આપ્યા.

જ્યારે શહેરના લોકો અને સાથે સાથે હાકેમે

જેથું કે તેમના દુશ્મને ઇબ્ને બિસ્તામની કાંઈ ગણના કરી નથી એટલે તેઓ બહુ દિલગીર થયા. ત્યાર પછી હાકેમે અલ-મહેદી પાસે એક લાલ બદામી રંગનો ઘોડો મોકલી હુકમ કર્યો કે “જે તે લોકો તેમનાં માંના હોય તો તેમણે તેના ઉપર સ્વાર થઈને શહેર ખહાર દુશ્મનો પાસે ચાલ્યા જવું.”

ન'કર જણાવે છે કે-અલ-મહેદી જે પોષાક તેઓ નામદાર ઘરમાં ખેરી રાખતા હતા, તેજ દબાકી પોષાક યથારિખ ખેરણ અને મોટી પાઘડી કે જેનું છોશું તેમણે પોતાના ખભા ઉપર નાંખેલ હતું તેજ રીતે તેઓ નામદાર ઘોડેસ્વાર થઈ ચાલી નિકળ્યા. તેઓ નામદારે પગમાં અરખી મોજડીયો ખેરી હતી.

જ્યારે તેઓ નામદાર સીજલમસ (ના દરવાજા)માંથી ખહાર પડ્યા અને ઘેરો નાંખી પડેલાં કે જેઓ તેમની રાહ જોઈ ઊભા હતા તેમની એટલા નજીક પહોંચ્યા કે તેઓ તેમને ઓળખી શકે, એટલે મુતાલિબિતના ફરજ'દે અબુ અખદલ્લાહને કહ્યું કે “આ છે મોલા ! તારા મારા અને લોકોના મોલા !”

અબુ અખદલ્લાહ ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરી પડ્યો.

અને બધાંઓએ તેનું અનુકરણ કર્યું. તેણે નમન કર્યું અને બીજા બધાંઓએ નમન કર્યું. તે કદમે કદમે નમન કરતો કરતો આગળ વધ્યો અને તેના લશ્કરીયો પણ તે જેમ નમન કરતો હતો તેમ નમન કરતા તેની સાથે આગળ વધ્યા અને તે મુજબ અલ-મ્હેદીના ઘોડાની ખરી આગળ આવી તે નમી પડ્યો. ત્યાર પછી તે ઊભો થયો અને ઉભરાતી ઉમીંચોના દબાણથી કાંઈ પણ કહેવાને અશક્ત બની જવાથી ધમામની રિક્ષાબને તેણે બોલો દીધો. ત્યાર પછી ધમામે પોતાના હસ્ત મુખારકથી તેનું માથું ઊંચું કર્યું અને તેને પોતાના તરફ વાળી ફરમાવ્યું:—

“હુસેન, આજનો મહિમાવાન પ્રસંગ જોઈ ખુશી થા.”

પણ અલ-મ્હેદી આગળ તે નામદારના પ્રભાવ અને અત્યંત ખુશીના આવેશમાં તે એટલો બધો ડઘાઇ ગયો કે, એ કાંઈ પણ બોલી શક્યો નહિ અને તેની આંખમાં (હર્ષના) આંસુ આવી ગયા.

ત્યાર પછી અલ-મ્હેદીએ ખુદાતઆલાના વખાણ ગાઈ તેનો આભાર માની અબુ અબ્દલ્લાહને જે ઘોડા

ઉપર તે પ્રસંગે તેણે સ્વારી કરી હતી તે સફેદ ઘોડો પોતાને આપવા ફરમાવ્યું.

અબુ અબ્દલ્લાહ ઝડપથી દોડતો ગયો અને નોકરના હાથમાંથી ઘોડાની લગામ લઈ લીધી અને પોતે તેને દોરી ગયો અને અલ-મહેદી જે ઘોડા ઉપર સ્વાર થયા હતા તેની નજીક લઈ જઈ તેને ઊભો રાખ્યો. ત્યાર પછી ઇમામે રિકાબમાંથી પોતાનો પગ કાઢી અબુ અબ્દલ્લાહના ઘોડાની રિકાબમાં પગ મુક્યો અને તેનું મોંદુ શહેર તરફ ફેરવીને તેના ઉપર છલંગ મારી સ્વાર થયા.

જા'ફર કહે છે કે આ બધાં બનાવોની વાત મેં અબુલ-કાસિમ બિન અલ મુતલિબ પાસેથી સાંભળી છે. તે વખતે પોતે હજી કેદખાનામાં હોવાથી આ બધાં બનેલાં બનાવો વખતે તે ત્યાં હાજર નહોતો.

લોકો અલ-મહેદીને સલામી આપવા ધસી આવ્યા અને તેઓશ્રીની આસપાસ ટોળે વળી તેઓ નામદારની નજર પોતા ઉપર પડે એવી કોશેશ કરવા લાગ્યા અને દીદાર કરી પોતે ભારે ખુશી અનુભવવા લાગ્યા. આ બધી ધાંધલ ચાલુ હતી એ પળનો લાભ લઈને

અલિસા બિન મીઠરાય પોતાના સાથીઓ સાથે શહેર-
માંથી લશ્કરની નજર સામેથી રણ કે જે મગરીબમાં
દાખલ થવાના રસ્તા ઉપર આવેલા “કાફરોના સાહુ”
નામે ઓળખાતા પ્રદેશમાં આવેલ હતા તે તરફ નાસી
ગયો. આ પ્રદેશ મુળ “મુસ્લીમોના સાહુ” નામે
ઓળખાતો હતો અને જ્યાં ઝયરી અને તેનો ફરજદ
ધુપાર રહેલ હતા.

(જ્યારે હાકેમ નાસી જવાના ખખર મળ્યા ત્યારે)
અલ-મહેદીએ અબુ અબ્દલ્લાહને શહેરનો કબજો
લેવા ફરમાવ્યું. દાઘ પોતાના લશ્કર તરફ ફર્યો અને
કહ્યું “શહેર સર કરો” હજી તો તેણે પોતાના હુકમના
શબ્દો પુરા નહોતા કર્યા ત્યાં તો લશ્કરીયો ચારે બાજુથી
શહેર ઉપર ધસી ગયા અને એકદમ તેનો કબજો કરી
લીધો. તેમણે શહેર બુટ્યું અને કેદખાનાના દરવાજા
તોડી અંદર દાખલ થઈ તેમાં પશુ બુટ ચલાવી.
જાફર કહે છે અમને પશુ બીજા કેદીઓ સાથે બુટી
લેવામાં આવ્યા.

અલ-મહેદીએ અબુ અબ્દલ્લાહને અલ-કાયમની
શોધ કરવા ફરમાન કર્યું અને કેદખાનામાં પડેલા

તેમના નોકરોને છોડાવવા કોઈને મોકલી તેઓ તેઓશ્રીની છુપાવાની જગ્યા કાસદોને બતાવે એવી રીતે હુકમ આપવા સૂચના કરી.

પોતાનું વર્ણન આગળ ચલાવતા જા'ફર જણાવે છે કે કેદખાનું તોડી જેવા તેઓ અંદર દાખલ થયા અને અમને લુંટી લીધા તેવાજ અમે નાગા નાગા ખહાર નીકળ્યા અને ગલી કુંચીયોમાં ભટકવા લાગ્યા. તૈયબને અચાનક એક સફેદ ખરનુસ મળી આવ્યું જે તેણે ઉંચકી લીધું અને અમે તેના ટુકડા કરી બહેંચી લીધા. અમે ત્રણે-હું તૈયબ અને અબુ યાકુબ એક છાપરા ઉપર ચડયા અને અમે જોયું કે કુતામા કબિલાની ઘોડેસ્વાર ટુકડીયો શહેરમાં આમ તેમ ફરી રહી છે. આગળ જતાં અમને ખબર પડી કે તેઓ અમારા માટે કેદખાનામાં શોધ ચલાવતા હતા અને અમે ત્યાં નહિ મળી શકવાથી અમારો પત્તો મેળવવામાં અને અમને ઓળખવામાં નિષ્ફળ નિવડવાથી નાસીપાસ બની ગયા છે. આ મુજબ તેઓ અલ-કાયમનું છુપું સ્થળ બતાવવા અમને પોતાની સાથે લઈ જઈ શક્યા નહિ.

અચાનક તયએ કહ્યું “ખુદાના કસમ, હું ધારું છું કે આ ઘોડેસ્વારે અલ-કાયામની શોધ કરવા સિવાય આમ તેમ ભટકે નહિ. મને ખાત્રી છે કે તેઓશ્રી હજી સ્વધી પોતાના પિતાશ્રી પાસે પહોંચ્યા નથી. મને તેમને પ્રાર્થના છે.” એ મુજબ જ્યારે એ ટુકડીઓમાંને કેંઈ શખ્સ અમારી નજીક આવ્યો એટલે અમે તેમને જામ મારી કહ્યું “ભાઈયો, અમે આપણા મૌલા અલ-મહેદીના આદિમો છીએ કે જેમને કેદખાનામાં પુરી રિખાવવામાં આવ્યા હતા. જો મૌલાના અલ-મહેદીને તેઓ નામદારના ફરજદ અબુલ-કાસિમની ભાળ મળી ન હોય તો અને જો તેમણે તમને તેની શોધ માટે મોકલ્યા હોય તો અમે તમને તેમનું સ્થળ બતાવીએ. અમને તમારી સાથે લઈ જાઓ એટલે અમે તમને તે જગ્યાએ લઈ જઈશું.”

કુતામી લોકોએ જેવું આ સાંભળ્યું કે તરતજ તેઓ અમારી પાસે દોડી આવ્યા અને અમને ત્રણ બ્રાહ્મણ અને ત્રણ પાઘડીયો આપી અને અમને પોતાના ઘોડાઓ ઉપર બેસાડ્યા અને અમે તેમને જ્યાં અલ-કાયામ છુપાયેલા હતા તે મકાન આગળ લઈ

ગયા. અમે “ઓ સુસ્લીમ” “ઓ સન્દલ” એમ બુમો મારી પણ કાંઈ જવાબ મળ્યો નહિ. જ્યારે અલ-મહેદી અબુ અબ્દલ્લાહ પાસે જવા સ્વાર થઈને ગયા ત્યારે તેમણે સન્દલને એ બાબતની અમને ખબર આપવા કેદખાનામાં મોકલ્યો હતો. અમે તેને કહ્યું હતું કે “આપણા મોલા અબુલ-કાસિમ (એટલે અલ કાયમ) પાસે તું દોડતો જા અને આ બાબતના તેમને ખબર આપ અને તેઓશ્રી સાથે તું રહે.” તે ગયો. તે અને સુસ્લીમ તે દિવસે તેમની સાથેજ રહ્યા હતા.

અમે મકાનના દરવાજા પાસે લાંબા વખત સૂધી બિલા રહ્યા અને “સુસ્લીમ” અને “સન્દલ”ના નામની બુમો મારી પણ કાંઈ જવાબ મળ્યો નહિ. હવે અમને ડર લાગ્યો કે કદાચ કુતામી લોકોને અમારા માટે શક ઉપજશે અને અમે કોઈ કાવતરૂં રમતા હતા એમ સમજી અમને અંહિજ કતલ કરી નાંખશે. ત્યાર પછી હું અને તૈયબ બુમો મારીને કહેવા લાગ્યા કે “ઓ અમારા માલિક, અબુલ-કાસિમ ! અમારે ખાતર દરવાજો ખોલો અને બહાર પધારો. અમે આપના ગુલામો છીએ અને અમારી સાથે આપના મિત્રો કુતામા

કળિલાના માણસો છે. અમારા મૌલા અલ-મહેદીને ખુદાવન્દતઆલાએ વિજયવંત બનાવ્યા છે અને ભવિષ્ય-વાણીયો સાચી પાડી પોતાનો કરાર પૂરો કર્યો છે. અમારા મૌલા અલ-મહેદી આખો દિવસ ઘોડા ઉપરથી ઉતર્યા વગર આપની શોધ ચલાવી રહ્યા છે આપ અમારી પાસે જહાર પધારો.”

જ્યારે અલ-કાયમે આ સાંભળ્યું અને તેમના મનમાં, તૈયબ જે ખુમો મારી કહેતો હતો તે બાબતમાં શક જવાથી તેઓશ્રીએ મને પૂછ્યું “જા’કર ! તારી સાથે તૈયબ છે ?” “હા, અમારા માલિક” મેં ખુમ મારી કહ્યું “દરવાજો ખોલો.” પણ જેવો કુતામા કળિલાના માણસોએ તેઓશ્રીનો અવાજ સાંભળ્યો કે તરતજ તેઓ દરવાજો તોડવા ધસી ગયા. દિવાલો ઉપરથી અંદર ફેદી પડ્યા અને દરવાજો તોડીને તે મકાનમાં દાખલ થઈ ગયા અને પોતાના ખભા ઉપર તેડીને તેઓશ્રીને જહાર લઈ આવ્યા. તેમની પાસે જે સારામાં સારો ઘોડો હતો તે તેમણે તેઓશ્રીને આપ્યો અને તેઓશ્રી સાથે નાચતા કુદતા, અમને બિલકુલ વિસરી જઈને-અમને દુઃખમાં રાખીને-છાવણી તરફ ચાલ્યા ગયા.

પહેલાં તો અમે ત્રણ જણ હતા અને હવે પાંચ થયા. હું તૈયબ, અબુ-યાકુબ, મુસ્લીમ અને સન્દલ. હવે અમારે શું કરવું એ બાબત અમે ચર્ચા કરવા લાગ્યા. કેટલાકે એવો અભિપ્રાય ઉચ્ચાર્યો કે “આપણે છાવણીમાં જઈએ.” હું આની વિરુદ્ધ પડ્યો અને દલિલમાં મેં કહ્યું કે “આપણે છાવણી નજીક પહોંચીએ અને તે લોકો આપણને દુશ્મન ધારી આપણા ઉપર તુટી નહિ પડે એની શી ખાત્રી? તેઓ અરબી ઝબાન બરાબર જાણતા નથી; તેઓ આપણને ઓળખતા નથી; અથવા તેઓ નહિ સમજે કે આપણે અલ-મહેદીના ખાદિમે છીએ. કદાચ આપણે આ બાબત તેમને કહીશું છતાં તેઓ તે વાત ન પણ માને અને આપણને કતલ કરી નાંખે. વધારે સારો રસ્તો એ છે કે અલ-મહેદી જે મકાનમાં રહેતા હતા ત્યાં પાછા જઈએ. જ્યારે તેઓ નામદાર અલ-કાયમને સહીસલામત જોશે એટલે આપણી તપાસ કરવાના પગલાં લેશે અને તેઓ નામદાર પોતાની માલમત્તા જે ત્યાં મુકી ગયા છે તેનું રક્ષણ કરવા આપણે ત્યાંજ હાજર અને ત્યાંથીજ આપણે મળી આવશું એમ તેઓ નામદાર ધારશે.”

કુતામા કબિલાના લોકોએ અલ-મહેદી અને

અલ-કાયમ જે મકાનોમાં રહેતા હતા તે સિવાય આખા શહેરમાં લુટ ચલાવી હતી. આ જે મકાનો સંબંધમાં ખરેખર ખુદાવન્દતઆલાએ તેમને આંધળા બનાવી દીધા હતા. સ્પન્દલે સ્વચના કરી કે “અલ-કાયમના મકાનમાં જે સામાન છે તે ખસેડીને અલ-મહેદીના રહેઠાણવાળા મકાનમાં લઈ જઈએ કે જેથી બધું એકજ જગ્યાએ ભેગું થાય.” અમે એ મુજબ કર્યું અને બધી ચીજો એ મકાનમાં લઈ જઈને ભેગી કરી.

જ્યારે સ્પન્દલ કેદખાનામાં અમને મળવા આવ્યો હતો ત્યારે તેણે અમને કહ્યું હતું કે “મહેલ છોડ્યા પહેલાં અલ-મહેદીએ તેમાં રહેલા ભોંયરામાં કપડા લતાં, ગાલિયા અને જુદી જુદી ચીજો બધું સુકવા મને ફરમાન કર્યું હતું. મેં જાતે ઊભા રહીને બધું પેક કરાવ્યું હતું અને બધી વ્યવસ્થા ખરાબર કરવામાં આવી હતી એ વિષે મેં ખાત્રી કરી હતી અને બધું ખરાબર પેક કરી વ્યવસ્થિત રીતે સુકાઈ દરવાજો બંધ કરવામાં નહોતો આવ્યો ત્યાં સુધી હાકેમનો કાસદ તેમને અબુ અબ્દલ્લાહ પાસે જવા કહેવા આવ્યો નહોતો.”

અમે મકાનની ડેલીની પરશાળમાં બેઠા; એટલામાં તો, સીજલમસના રહીશે, બધા ચિંથરે હાલ કપડાંમાં, સાજાં તેમજ ધવાયેલાં મઠોં ચોરતો અને બચ્ચાંઓની એક મોટી સંખ્યા અમારી સાથે આશ્રય લેવા જમા થઈ ગઇ. તેઓએ પોતાની જાન બચાવવા અમારો આશરો માંગ્યો. વખત વિતતો ગયો (અને રાત પડી) અને પોણી રાત્રી વિતી હશે એવામાં અમે ઘોડેસ્વાર ટુકડીની ઘોડાઓની ખરીયોનો અવાજ અને એક મોટો કોલાહલ થતો અચાનક સાંભળ્યો. તે એક ઘોડેસ્વારોની બનેલી મોટી ટુકડી હતી. તેઓ મસાલોને અજવાળે સ્થાનિક લોકોની દોરવણી નીચે કે જેઓ તેમને અમારા રહેઠાણ તરફનો રસ્તો બતાવતા હતા તેમની સાથે મકાન તરફ આવતા હતા.

અલ-કાયમના ખેંચવા પછી અમારા મોલા અલ-મહેદીએ અમારી શોધ માટે વારંવાર માણસો મોકલ્યા હતા. અબુ અજ્ઞલલાહે બધી વખતે એક પછી એક ટુકડીયો મોકલી હતી. તેઓએ અલ-કાયમ પોતાના પિતાને જઇ મળ્યા તે ખેલાં જે મકાનમાં રહેતા હતા ત્યાં અમારી શોધખોળ ચલાવી હતી. સીજલમસના કોઇ રહીશે આવીને અમને કહ્યું નહોતું

કે તેઓ અમારી શોધ કરે છે અથવા કાંઈ તેમને અમે જ્યાં જઈને રહ્યા હતા ત્યાં લઈને આવ્યા નહિ. કબિલાના માણસો જતા અને પાછા જઈ અમને શોધી કાઢવાની પોતાની અશક્તિ અણુ અખંડલાહ પાસે બહેર કરતા.

ત્યારબાદ અલ-મહેદીએ અણુ અખંડલાહને કહ્યું કે “હું જે મકાનમાં રહેતો હતો તેનો યત્નો સ્થાનિક રહીશો પાસેથી મેળવવા જણાવ કે જ્યાં તેઓ હોવા જોઈએ.” એ ઉપરથી એક તપાસપાટી શહેરમાં આવી અને સ્થાનિક રહીશોને તે મકાન વિષે પુછપરછ કરી અને તેઓ તેમને અહિં લઈ આવ્યા.

તેઓ અમારા મકાન તરફ આવતા હતા એ જોઈને અમે ઊઠ્યા અને તેમને મળવા સામે ગયા. અમે તેઓમાં સકલાળી નામના ગુલામને જોયો જેનો હુકમ તેઓ માન સાથે ઉઠાવતા હતા. તે અણુ અખંડલાહનો ગુલામ હતો જેને તે દિવસે તેણે અલ-મહેદીને ભેટ આપ્યો હતો. તેનું નામ અલ ઇક્રી-બની કરીને હતું કારણ કે તેને તેના શેઠે કુતામા સુલકમાં આવેલા ઇક્રીબનમાંથી ખરીદ કર્યો હતો કે

જ્યાં તે આવ્યા પછી તરતજ વસ્યો હતો. દુકડીના માણસો ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડ્યા અને દરવાજાની પરશાળમાં આવીને અમને બથ લરી ભેટ્યા. તેઓ ત્યાંજ થોભ્યા અને (અંગત) ખાદિમ અમારી સાથે મકાનમાં દાખલ થયો. તેણે અમને બધાંને અમારા નામ પુછ્યા અને તેથી અમે તેને અમારી ઓળખાણ આપી અને તેના નામ વિષે અમે પુછપરછ કરી. તેણે અમને કહ્યું કે “બુદ્દાતઆલાના શુકાના છે કે હું તમારામાંનો એક બન્યો છું કારણ કે મારા શેઠ મૌલાના અસ સૈયદે અલ-મહેદીને મને ભેટ કર્યો છે.” કુતામા મુલકમાં દાઈ અબુ અબ્દલ્લાહને ત્યાંના લોકો અસ સૈયદ કહીને બોલાવે છે.

અમે મકાનમાંથી અંગત સામાન, કપડાં લતાં વગેરે જે જે લઈ જઈ શકાય એવું હતું તે બધું ખઠાર કાઢ્યું અને ભાર ખરદાર પ્રાણીઓ ઉપર મુક્યું. અમને ઘોડાઓ આપવામાં આવ્યા જે ઉપર સ્વાર થઈને અમે છાવણી તરફ ચાલ્યા. અમે ત્યાં પહોંચ્યા તો જોયું કે અબુ અબ્દલ્લાહ ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈને અમારી વાટ જોતો ઉભો હતો. અલ-મહેદી કે જેઓ નામદાર પોતાના માટે દાઈએ ઉભા કરેલા તંબુમાં

રહ્યા હતા તેમનો તે મુજબ તેને હુકમ હતો. તેઓશ્રી અલ-કાયમને ટાળાના માણસો સહી સલામત લઈ આવ્યા પછીજ તેમાં (તંબુમાં) ઢાખલ થયા હતા.

જ્યારે અબુ અબ્દલ્લાહે અમને આવતા જોયા એટલે તે ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરી પડ્યો અને અમે પણ એ મુજબ ઘોડાએ ઉપરથી નીચે ઉતર્યા અને એક પછી એક બાથ ભરીને તેને ભેટ્યા કે જે વખતે શુલામ ઇંકીબની અમારામાંના દરેકની એક પછી એકના નામ આપી ઓળખાણ કરાવતો હતો. તેણે કહ્યું “મને અલ-મહેદીના માથા મુબારકના સોગન્દ છે કે તેમણે મને એવી તાકત આપી છે કે હું જે માંશુ તે મને મળે અને તેથીજ આ કાર્યમાં હું ફતેહ મેળવી શક્યો છું.” તેણે મારી પીઠ ખુટ્ટી કરાવી અને મારો વાંસો જોયો અને તેના ઉપર ફટકાના મારથી જે શોલ ઉઠી આવ્યા હતા તે હાથ લગાડી જોયા અને મારી જોડાળ બની ગયેલી આંગળીયો અને આંખો જોઈ તે બાદ તેજ મુજબ તેણે તૈયબને પણ તેની પીઠ અને આંખ ઉપર હાથ લગાડીને જોયું પણ અબુ આકુબ તરફ તેણે કાંઈ લક્ષ આપ્યું નહિ.

તે બાદ તે અમને ઇમામના તંબુ આગળ લઈ ગયો કે જ્યાં અલ-કાયમ ચંદ્રની માફક પ્રકાશતા અમારી વાટ જોઈને દરવાજામાં ઊભા હતા; જ્યારે તેમણે અમને જોયા ત્યારે તેઓશ્રી હસ્યા અને અમને મુબારકબાદી આપી અને પછી અમને તંબુમાં (ઇમામ) અલ-મહેદીની હજુરમાં લઈ ગયા.

અમે જોયું કે અલ-મહેદી તંબુની મધ્યમાં ઊભા કરવામાં આવેલા ઉંચા પ્લેટફોર્મ ઉપર સોળે કળામાં પ્રકાશતા સૂરજની માફક ચમકતા બેઠા છે. અમે આંખમાં દડદડ બેઠા આંસુ સાથે તેમની આગળ ઘુંટણીએ પડ્યા અને તેઓ નામદારે હસતા હસતા ખુદાતઆલાને શુકરાનાનો સિજદો કરી તેની મહત્તાના બખાણુ કર્યા. તેમના નામ ઉપર સલવાત હોજો.

ત્યારપછી તેઓશ્રીએ અમુક પેટીયોમાં માનના જે બે પોષાકો પેક કરી ત્યાં લાવી રાખ્યા હતા તે લાવવા સ્નદ્ધને હુકમ કર્યો. શુલામ તે લઈ આવ્યો, જેમાંથી એક અલ-મહેદીએ પોતે ખેરી લીધો અને બીજો અલ-કાયમને ખેરી લેવા ફરમાવ્યું. ત્યારપછી તેમણે બીજા પોષાકો અને તરવારો કે જે પણ પેક કરી

તૈયાર રાખવામાં આવેલ હતી તે લાવવા ફરમાવ્યું. ત્યારપછી તેઓશ્રીએ પોતાને હાથે માનનો એક પોષાક અળુ અખદ્દલાહને પહેરાવ્યો અને પાઘડી અને તરવાર લેટ આપ્યા અને તેજ મુજબ તેઓ નામદારે મને પોષાક લેટ આપ્યો. તેઓ નામદારે મને દબાડી હીરની કિનારવાળો પોષાક તેમજ પાઘડી, લેંઘો અને બુટ પહેરવા ફરમાવ્યું. તેઓ નામદારે મને એક તરવાર પણ લેટ આપી. ત્યાર બાદ તેઓ નામદારે બીજા બધાંને તૈયબ, સુરદ્દીમ, દલ અને અળુ-ચાકુબને તરવારો અને પોષાકો નાચત કર્યા. ખરેખર આ બધી ચીજો અમે સલામીયા છોડ્યું ત્યારથીજ અમારા માટે તેઓ નામદારે તૈયાર રખાવી હતી.

ત્યાર બાદ તેઓ નામદારે પોતાના અને અમારા માટે એક મોટો તાંબુ જિલો કરવા અળુ અખદ્દલાહને ફરમાન કર્યું. જે મુજબ તેણે તાંબુ જિલો કરાવ્યો અને અલ-મહેદીએ તેમાં બિછાવવા માટે કિમતી આલિશાન ગાલિચાઓ મોકલી આપ્યા.

ત્યાર બાદ તેઓ નામદારે બીજા દિવસે (અલ-મહેદીની) સલામીની કવાયત માટે લશ્કરના માણસે

તૈયાર રાખવા હુકમ કરમાવ્યો. તેમને તેઓના દરજ્જા અને હોદ્દા પ્રમાણે દાઈએ અલ-મહેદી પાસે ઓળખાણ કરાવવાની હતી. આના જવાબમાં અબુ અબ્દલ્લાહે અરજ ગુજારી કે “માણસો અનાડી છે અને તેઓ બધા ઇમામના દીદાર કરવાને ઘણાજ અધિરા છે. (એથી એ પ્રસંગે તેઓને કાબુમાં રાખવાનું બહુજ મુશ્કેલ થઈ પડશે.) તેથી જહેતર એ થઈ પડશે કે એક ખુલ્લા સામીયાના જેવા તંબુમાં બિરાજેલા ઇમામને છેટેથી દીદાર કરવાની તેમને સૂચના આપવામાં આવે. તે પોતે-અબુ અબ્દલ્લાહ-તેમના મોખરે ઉભો રહે અને દરજ્જા પ્રમાણે દસ દસની ટુકડીમાં લઈ જઈ ઇમામની હુજુરમાં ઓળખાણ કરાવે, તે મુજબ તેઓ આપ નામદારને સલામી આપી પાછા ફરી ચાલ્યા જાય. જ્યારે બધાં દાઈએ અને કાયદોની આ પ્રમાણે દસ દસમાં ઓળખાણ થઈ જાય પછી તેથી ઉતરતા દરજ્જા-વાળાઓની પચાસ પચાસની ટુકડીઓમાં ઓળખાણ કરાવાય. ત્યારપછીના વધુ ન્હાના દરજ્જાવાળાઓની સો સોમાં અને પાંચસો પાંચસોમાં ઓળખાણ કરાવાય. ત્યાર બાદ તેણે પોતાનો એવો ઇરાદો હોવાની અરજ ગુજારી કે બધી ટુકડીઓને કુચ કરાવી ઇમામની સામે

એક ચોરસ બુદ્ધમાં એવી રીતે ગોઠવી દેવામાં આવે કે તેઓ બધા ઇમામના દીદાર કરી સલામી આપવાની ક્રિયા કરી શકે.

જા'ફર પોતાનું વર્ણન આગળ ચલાવતા જણાવે છે કે તેઓ નામદારે મારા તરફ આંગળી ચીંધી તેમાં તેને મદદ કરવા મને લેવા અણુ અખદલાહને ફરમાન કર્યું.

બીજી સવારે એક ખુલ્લા સામીયાનામાં તખ્ત ઉપર અલ-મહેદી બિરાજમાન થયા. તેઓ નામદાર એક લજ્જાદાર પોષાકમાં સજ્જ થયેલા હતા અને તેમનો મહેરો તેમાંથી જાણે સૂર્ય ઉગતો હોય એવો ચમકી રહ્યો હતો. તેમની જમણી બાજુએ તખ્તને અડીને ચંદ્ર માફક ચમકતા અલ-કાયમ તરવારથી સુસજ્જ બિલા હતા. તેની આગળ જમણી બાજુ બે કદમ આગળ તૈયબ બિલો હતો. ડાબી બાજુ તખ્તથી બે કદમ દૂર સુરલીમ બિલો હતો અને તખ્તની પાછળના ભાગમાં અણુ માકુબ, નવો શુલામ અને સન્દલ પોતાના હાથમાં ચમર લઇને ડાબી અને જમણી બાજુએ બિલા હતા અને અલ-મહેદીનાં સર મુબારક

ઉપર વાયુ ઢોળતા હતા. હું-જા'ફર ખુલ્લા સામીયાનાના
 દરવાજા ઉપર, મારા હાથમાં ખુલ્લી તરવાર પકડીને
 ઊભો હતો. અથુ અખ્દલ્લાહ દરવાજાથી સોએક કદમ
 દૂર એક હજાર રક્ષકોને જે હારમાં તેની મદદમાં
 ઉભા રાખીને તેમની સાથે ઊભો હતો. તે બધા દાઢયો
 અને કાયદોને નામ દઈ પૂકારતો અને દસ દસની
 ટુકડીઓમાં તેમને મોકલતો. જેવા તેમાંના દસ ભેગા
 થઈ આવતા એટલે તે તેમને દરવાજે ઉભેલા હુબુરી
 (ચેમ્બરલેઈન)ને જઈને મળવા સૂચના આપતો અને
 જ્યારે તેમને અલ-મહેદીની હુબુરમાં રજુ કરવામાં
 આવે ત્યારે તેઓને કહે તેમ કાંઈ પણ બોલવાની
 મનાઈ કરવામાં આવી હતી પણ તેમણે ફક્ત તેઓ
 નામદારને સલામ કરી આપણા મોલા માટે ખુદાવન્દ-
 તઆલા પાસે દુઆ માંગવાની હતી અને જ્યારે તે
 એટલે હુબુરી (ચેમ્બરલેઈન) જવાનો હુકમ કરે કે
 તરતજ તેમણે પાછા ચાલ્યા જવાનું હતું.

જા'ફર કહે છે કે તે દિવસથી માફ નામ ચેમ્બર-
 લેઈન પડ્યું છે. હું અમલદારીયોને દસ દસની સંખ્યામાં
 લઈ ગયો અને ખાદિમોમાં અલ-મહેદીને તેમના

ખલિફ તરીકેના ઈલ્કાબ ધારણ કર્યાના પ્રસંગે સલામી આપવાનો પહેલો મોકો મને મળ્યો. જ્યારે (પહેલી ટુકડીએ) મુબારકબાદી અને શુભેચ્છના શબ્દો ઉચ્ચારવાની ક્રિયા પુરી કરી એટલે ઇમામે તેમને દુઆ આશિષ કરમાવ્યા અને તેમના ભક્તિભાવ માટે તેમને શાબાશી આપી, અને આ કરણીના ફળ તરીકે આખરતમાં ખુદાવન્દતઆલા તેમને કેટલી મોટી નવાજેશ કરમાવશે તે સમજાવ્યું.

આ ક્રિયા પાછળ અમે આખો દિવસ ગાવ. ત્યાર પછી અલ-મહેદીને આ ક્રિયા પુરી કરવાને બીજા વધુ ત્રણ દિવસ સ્પર્ધી બિરાજવું પડ્યું. જ્યારે હું આ કામકાજમાં ગુંથાયેલો હતો ત્યારે અલિસા બિન મિદરારને કેદ કર્યાના સમાચાર મળ્યા. આથી અલ-મહેદીને બારે ખુશી ઉપજી અને ખુશાલી અને ખુદાતઆલાના આભારના જયનાદોથી આખી છાવણી ગાજી રહી.

જ્યારે હાકેમને અલ-મહેદીની હજુરમાં લાવવામાં આવ્યો ત્યારે તેને તેના સાથીયો સાથે ચાખુકથી ફટકાવવા અને તેની માલમિલકત જપ્ત કરવા હુકમ

ફરમાવવામાં આવ્યો. ત્યાર બાદ હાકેમ કે જેની જાન બચાવવા માટે અલ-કાયમે માંગણી કરી અને જે ઇમામે કબુલ ફરમાવી તે સિવાય બધાને કતલ કરી નાંખવાના હતા, પણ તે ફટકાના મારથી એટલો પિડાયો કે તે ખાઈ પી શકવાને અશક્ત બની ગયો અને (બીજાઓની) કતલ બાદ થોડા દિવસજ તે જીવવા પામ્યો અને ગુજરી ગયો અને તેને માફ કરવા માટે ખુદાતઆલા પાસે કોઈએ દુઆ માંગી નહિ.

ત્યારપછી અલ-મહેદી પાસે એટલી પ્રચંડ સેના હતી કે જેટલી તેમના પહેલાં કોઈ રાજાએ ભેગી કરી નહોતી. આ સેનાની સરદારી લઈને તેઓ નામદારે કુચ આરંભી અને આખરે કુતામા મુલકમાં પહોંચ્યા. મને યાદ છે કે-જા'ફર જણાવે છે-જ્યારે અમે સંહાજ મુલકમાંથી પસાર થયાં ત્યારે અમે (આગળ ઉપર) જે જગ્યાએ આશીર શહેર વસાવવામાં આવ્યું ત્યાંથી કુચ કરતા હતા ત્યારે અલ-મહેદીએ સામે દેખાતી ટેકરીયોનું નામ પૂછ્યું. તેઓશ્રીને જવાબ આપવામાં આવ્યો કે ટેકરીયોની તે હારને જબ્બલે સંહાજ કહેવામાં આવે છે અને તેમણે કહ્યું કે આ પહાડોમાં

એક મોટો ખજાનો દાટવામાં આવ્યો છે.

આ કિતાબના લખનાર મુહમદ બિન મુહમદ અલ ચમની કહે છે કે આ પાછળની વાત જા'ફર પોતા પાસેથી મેં કોઈ દિવસ સાંભળી નથી પણ તેના મર્ણુ બાદ ટુંક વખતમાં તેના તરફની સત્તાવાર તરીકે મને એ ઈજ્જતમાં કહેવામાં આવેલ છે.

અલ-મહેદીના કુતામા મુલકમાં આવી ખેંચવાની વાત ઉપર ચાલો હવે આપણે આવીએ.

તેઓશ્રી માટે નાણાની જે રકમ એકઠી કરવામાં આવી હતી તેનો તે નામદારે કબજો લીધો અને હી. સ. ૨૯૭ ઈ. સ. ૯૦૯-૯૧૦ માં તેઓશ્રી ઇફ્રીકીયા તરફ કુચ કરી ગયા. તે નામદારના ત્યાં ખેંચવાના દિવસે ઇલાકાના સઘળા પ્રખ્યાત માણસો આરબો અને ખીન આરબો, કોઈ પણ જાતના લેલભાવ વગર બેઠે, તેમજ સાધારણ વર્ગના ઘણા માણસો તેમને આવકાર આપવા આવી ખેંચ્યા; વળી અણુ મુતલિબિત અને અલ મારવદી' તો ફરવાનથી ખહાર પડી ઠેઠ તાહરત વીસ દિવસના રસ્તા જેટલાં છેટે, તેઓશ્રીની મુલાકાત માટે આવી ખેંચ્યા. છ દિવસના રસ્તા ઉપર

આવેલા બગાયામાં તેઓ નામદારની મુલાકાતે હુસેન અથવા જા'ફર તરફથી પોતાને ઉતરી આવેલા વંશધરે હોવાનો જેઓ હાવો કરતા હતા અને જેઓ કેરવાનના શીયાઓની માન્યતા ધરાવતા હતા તે લોકોમાંથી ઘણા આવ્યા હતા.

ન્યારે અલ-મહેદીએ ઇફ્રિકીયામાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે, જા'ફર પોતાનું ઘણું આગળ ચલાવતા કહે છે-તેઓશ્રીએ ત્યાંના અને ખીજા શહેરોના દરેકને સામાન્ય માફી આપ્યાનો દંઢેરો જહાર પાડ્યો. અજુદલાહ ઇબ્નલ કાદિમ અને અયુબ કે જે ઇલાકાના અલ-મહેદીના કબજા વખતે અયતુદ્લાહના નીચેના અધિકારી હતા તેમનો પણ તેમાં સમાવેશ થતો હતો. આ બાબતની તેમને જાણ કરવામાં આવતા તેઓ જહોરમાં આવ્યા. આ અયુબ અઘલાબાદ રાજ્યમાં ઘણાજ અગત્યના મુખ્ય અધિકારીઓમાંનો એક હતો.

અલ-મહેદીએ અજુદલાહ બિન અલ કાદિમને આમદાનીના બધા અધિકારીઓ અને જગત વસુલ કરનારા અમલદારોના ખાતાઓના મુખ્ય અધિકારી તરીકે નિમણૂક કરીને એક અગત્યની જગ્યા આપી. તે

આ ઉંચા હોદ્દા ઉપર શેતાને તેને ફરેખ આપ્યો અને તે કુતામાના બળવામાં સામેલ થઇ (આખરે) તેણે આપઘાત કર્યો ત્યાં સુધી ચાલુ રહ્યો હતો.

અબુ જા'ફર મહમદ ઇબ્ને અહમદ અલ-બગદાદી ફરીને એક શખ્સ હતો કે જે, અલ-મહેદીએ ઇફ્રિકીયાનો કબજો લીધો તે પહેલાં અન્દલુશીયામાંથી આવ્યો હતો અને અમુક કારભારીયો કે જેની તે સેવા કરતો હતો તેનો માનિતો થઇ પડ્યો હતો અને અલ-મહેદી પધાર્યા ત્યારે તેને સરકારી ખાતામાં સેક્રેટરી તરીકે નિમવામાં આવ્યો હતો તેને તેઓશ્રીએ રેવન્યુ ખાતામાં અધિકારી તરીકે સેવા કરવાનું કામ સોંપ્યું અને આખરે તે અલ-કાદિમની જગ્યાએ નિભાયો; છેવટે તેને સર્વ પ્રકારના કારોબારનો અધિકારી નિમવામાં આવ્યો અને દરેક અગત્યની અને બીજી બેઉ બાબતો તેના હસ્તક સુકવામાં આવી.

તેની આ અળકતી કારકીર્દીનું કારણ-જા'ફર કહે છે, આ હતું:—

જ્યારે અલ-મહેદી સીજલમસમાં હતા ત્યારે એક વખત તે અલ-મહેદીની હજુરમાં આવ્યો અને તેમની

શાનમાં કેટલાક કસીદા રજુ કર્યા. આ મુજબ તેણે અલ-મહેદી પાસે પગ પેસારો કર્યો અને તે તેઓશ્રીને તેમની પ્રશંસા કરીને રાજી કરતો અને તેથી તેઓ નામદારે તેને પોતાની હુજુરમાં આવવાનું અને તેને જે જોઈએ તે માંગી લેવા ફરમાવ્યું. તે અલ-મહેદીની મુલાકાતે વખતો વખત આવતો અને તેમની શાનમાં તેણે બનાવેલા કસીદાઓ બોલતો. એક વખત અલ-

દીએ તેને બગદાદ છોડવાનું કારણ પૂછ્યું જેના જવાબમાં તેણે કહ્યું કે “અલી ઇબ્ને ઈસા મારા તરફ દુશ્મની ધરાવતો હોવાથી મને મારી નાંખવા ઇચ્છતા હોતો અને તેથી મારી જાન બચાવવા અને બીજા કેટલાક સંજોગોને લીધે મધરીબના આ દેશમાં મારે આવવું પડ્યું છે.” અલ-મહેદીએ તેની બારીક તપાસ લીધી. તેના (ધાર્મિક) વિચારો અને તેની લાયકાત ચકાસી જોયાં અને તેમને લાગ્યું કે તે એક બાહોશ, નિખાલસ દિલનો અને મજબુત મનનો માણસ હોવાથી એક ઉત્તમમાં ઉત્તમ મંત્રી અને એક સારો વઝીર થઈ શકે એવો શખ્સ છે એટલે તેમણે તેને ધાર્મિક મર્મ આપ્યો અને અન્દલુશીયામાં પાછા જવા ફરમાવ્યું, એમ કહીને કે “જો મારા મુરીદો અને આદિઓ

ઉપર જે મહાન આક્રમણ ઉતરવાની છે તેની મને અજાણીથી ખબર નહિ હતી તે હું તને જવા દેત નહિ.” તે નામદારે તેને જણાવ્યું કે “તારી સલામતી માટે મને ભય છે એટલા માટેજ હું તને અહિંથી જતો રહેવા ફરમાવું છું; પણ કુતામા મુલકના હાઈના ઇન્કીયા સર કર્યાના તને ખબર મળે કે તરતજ તારે કેરવાનનો રસ્તો પકડવો.” ખરેખર અબુ જાફર અલ ખગદાદીએ એમજ કયું અને (ધમામો) અલ-મહેદી, અલ કાયમ અને અલ મનસુર તરફથી તેને અનેક તરફની જે જે નવાજેશો થઈ તે ફક્ત તે નામદારોજ બાબી શકે.

જાફર વધુમાં જણાવે છે કે તે બાદ થોડા વખત પછી અબુ જાફર અલ-જઝારી અને જાફર અલ હાજીબ કે જેની ઓડક મુલુક હતી (મારો માસિયાઈ ભાઈ, કે જેને હું “ભાઈ” કહીને હમેશાં બોલાવતો.) તેઓ અલ-મહેદીના ઝનાનાની ઓરતોને લઈને રુકદા શહેરમાં કે જે ઇન્કીયાને કબજે કર્યા બાદ અલ-મહેદીનું તે વખતનું પાટનગર હતું ત્યાં આવી પહોંચ્યા. આથી અલ-મહેદીને ઘણાજ આનંદ થયો.

અલ-મહેદી તખ્તનશીન થયા અને એ મુજબ ખુદાવન્દતઆલાએ એમના દુશ્મનો અને તેના (ખુદા-તઆલાના) વહીઓના દુશ્મનોની વિરુદ્ધતા છતાં પોતાનો કરાર પૂરા કર્યો.

અલ હમ્દોલિલ્લાહ રખલ આલમિન. (અથા વખાણ ખુદાતઆલાના છે કે જે જતનો માલિક-પાલણુદાર છે.)

અમિરૂલ મોમનીન, આપણા મૌલા અને માલિકના નાચીઝ ગુલામ અને ખાદિમના જાણવામાં જે આવ્યું છે તે આ છે. તેના (ધિમામના) અને તેના વડવાઓ અને તેના વસીયો ઉપર સલાવાત ! આ છે અલ-મહેદી અને અલ-કાયમે સલામીયા છોડ્યું અને રકદામાં પહોંચ્યા ત્યાં સુધી જે બનાવો બન્યા તેનો અહેવાલ. મેં આ બધું આપણા મૌલાના ગુલામ જનક બિન અલી-ખાનગી કારભારી (ચિખર લેઈને) પાસેથી સાંભળ્યું છે; તેના ઉપર ખુદાતઆલાની રહેમત હોજો. આ બનાવો બન્યાને લાંબો વખત વિતી જવાથી અને તેના ઉપર જે વિતકો વિત્યા તેને લીધે એ વખતે મેં સાંભળ્યું ત્યારે તેને ઘણી વિગતો યાદ નહોતી.

અલહુમ્મેહો લિલ્લાહુ-ખુદાતઆલાના વખાણુ-કે જે અબ્વલ અને આખર, જાહેર અને બાતિન છે. માણસ જાત માટે ઉત્તમમાં ઉત્તમને તેણે જેને મોકલ્યા તેમના

પર તેમજ તેમના ઉત્તમોત્તમ વલીઓ, તેનાં રસુલ (હ૦) મહમદ અને વલી અને તેના વસી (હ૦) અલી અને તેના ગાદી વારસો-ધમામે ઉપર સલવાત હોજો-અને તે બધા ઉપર ઉંચામાં ઉંચી સલામ હોજો.

(સમાપ્ત)

